

Deze film is beschikbaar gesteld door het KITLV, uitsluitend op voorwaarde dat noch het geheel noch delen worden gereproduceerd zonder toestemming van het KITLV. Dit behoudt zich het recht voor een vergoeding te berekenen voor reproductie. Indien op het originele materiaal auteursrecht rust, dient men voor reproductiedoeleinden eveneens toestemming te vragen aan de houders van dit auteursrecht.

Toestemming voor reproductie dient men schriftelijk aan te vragen.

This film is supplied by the KITLV only on condition that neither it nor part of it is further reproduced without first obtaining the permission of the KITLV which reserves the right to make a charge for such reproduction. If the material filmed is itself in copyright, the permission of the owners of that copyright will also be required for such reproduction. Application for permission to reproduce should be made in writing, giving details of the proposed reproduction.

**SIGNATUUR
MICROVORM:**

***SHELF NUMBER
MICROFORM:***

M META 0972

19851574

G. J. W. Korsen

cc

1251

N

WIM EN FRANS OP BANKA

DOOR

H. J. MEULEMAN JR.

HOOFD EENER GOVERNEMENTSSCHOOL TE MUNTOK

GEILLUSTREERD

MET FOTO'S EN ILLUSTRATIE'S VAN
MENNO VAN MEETEREN BROUWER

P. NOORDHOFF — 1929 — GRONINGEN

PRIJS f 1.25

CC-1251 - N G. Y. Th. Korse

BIBLIOTHEEK KITLV

0135 0170

Voor Nederland:

Leerjaar I

Wouters en Van de Hulst, **Lezen leeren** geïll. in 4 kleuren door Tjeerd Bottema, deeltje 1-4 à f 0.70, deeltje 5-8 à f 0.80; negende onverand. drukken. Inleiding bij Lezen leeren, derde druk . f 0.40.

Leesstof, geïll. in 4 kleuren door Tjeerd Bottema; voor de tweede helft v. h. eerste leerj., deeltje 1-6 à f 0.60.

Leerjaar II

Wouters, Joh. van Hulzen, Van de Hulst e.a., **Vrij en blij:** Achtste drukken.

- I. Jan en Gijs I f 0.65
- II. Jan en Gijs II = 0.65
- III A. Bij Van der Goot — Op het land — = 0.75
- III B. In de stad = 0.75
- IV. Beppie en Joop = 0.75

Leerjaar II tot en met VII

VIIIA. Wijbo I f 0.85 } voor het zesde
VIIIB. Wijbo II = 0.85 } leerjaar.
door A. Norel-Straatsma = geïll. door Sjoerd Kuperus.

Nederlandsch leesboek, deeltje 1-10, bloemlezing, negende, achtste en zesde drukken, à f 0.65 tot f 1.—.

Neven-serie, deeltje I-XI, bloemlezing, derde en tweede drukken, à f 0.75 tot f 1.30

WIM EN FRANS OP BANKA

EEN LEESBOEK VOOR DE HOOGSTE KLASSEN
DER LAGERE SCHOLEN EN DE EERSTE KLASSE
DER M.U.L.O.-SCHOLEN IN NEDERLAND EN
NEDERLANDSCH OOST-INDIË

DOOR

H. J. MEULEMAN JR.

HOOFD EENER GOVERNEMENTSSCHOOL TE MUNTOK

GEILLUSTREERD MET FOTO'S EN ILLUSTRATIE'S
VAN MENNO VAN MEETEREN BROUWER

P. NOORDHOFF — 1929 — GRONINGEN

19051574

INLEIDING.

Op onze Indische scholen hebben we veel boekjes, die Hollandsche toestanden behandelen en die — mede door de taalmoeilijkheid — niet begrepen worden. Omgekeerd vinden we in Nederland, waar toch genoemde moeilijkheid zoo goed als niet bestaat, weinig, dat ons mooie Indië op een aangename wijze tot de leerlingen doet spreken.

Juist nu de overbevolking zich ook in ons land doet gevoelen, lijkt het me niet ongewenscht eens te belichten, hoe in N. O.-I. door Europeesche kinderen geleefd wordt.

Als er belangstelling voor „dit land van onbegrensde mogelijkheden” gewekt wordt, — en deze ontstaat niet door uit het hoofd leeren der vulkanen van Java of de rivieren van Sumatra — en als dat bij sommigen leidt tot het zoeken van een werkkring in ons schoone Insulinde, dan reeds zal schrijver dezes zich voldoende beloond achten.

Wanneer de topographie van Indië in groote trekken behandeld is, kan zonder bezwaar met dit boekje begonnen worden. Omdat de Hollandsche collega's weinig op de hoogte zijn met de Indische flora en fauna, is daar nergens diep op ingegaan. Een woord van dank zij hier nog geplaatst aan allen, werkzaam bij de Banka-tinwinning alhier en bij de Bandoengsche kininefabriek, die door hun welwillend verstrekte gegevens de uitgave mogelijk maakten, alsmede aan de heeren Lim A Pat en Seelig, die ook het hunne bijdroegen.

Voor op- en aanmerkingen houdt zich beleefd aanbevelen:

Muntok, 12 Maart 1928.

De schrijver.

INHOUD.

Inleiding	3
1. Naar Banka	5
2. De eerste dag	15
3. De eerste nacht in huis	25
4. Door de kotta	36
5. Een autotochtje in de buurt. Kapok	44
6. Rubber	54
7. Op school	63
8. Het Chineesche kamp en de kampong	70
9. Naar de soos	79
10. Dwars door het eiland. Peper	88
11. Ongesteld Malaria	101
12. Naar de tinmijnen	108
13. Langs de zee. Klappers	122
14. Het verhaal van Joesoef, den lichtwachter	137
15. Naar een smelterij	149
16. Een zwerftocht in de buurt	159
17. Overgeplaatst. Vendutie	167

1. NAAR BANKA.

't Was een heele drukte op de kade te Tandjoeng-Priok, en geen wonder — over een half uur zou de *Plancius* afvaren voor haar tocht naar Muntok, Singapore, Belawan-Deli en terug.

Stevig hield Wim de hand van zijn moeder vast. Niet dat hij bang was — een jongen van 12 jaar is immers niet bang meer — maar 't was zoo vòl, al die bruine mannen zagen er zoo vreemd uit en ze schreeuwden zoo

Daar pakten een stuk of zes van die magere kerels hun koffers en andere zaken maar zoo, zonder opdracht, uit de auto en liepen ermee weg.

„Vader, vader, onze koffers!” riep Wim angstig.

„Ga maar mee, jongen, ze weten den weg wel; we moeten langs de douane,” antwoordde vader hem en hij stapte, gevolgd door moeder en Wim, een groote loods binnen.

O, wat was het daar benauwd en warm.

Een man met een mooie pet op en een dik stuk krijt in de hand vroeg iets aan vader en zette toen, zonder verder onderzoek, op elk van hun koffers een kruisje; dadelijk pakten de koelie's de koffers weer op en nu ging het door een andere deur naar buiten, waar ze plotseling voor een groote boot stonden. De trap was neergelaten en achter elkaar klommen ze die trap op, terwijl de koelie's met de barang¹⁾ van een grootere opgang ernaast gebruik maakten.

¹⁾ = bagage.

„Deze boot is nog grooter dan de „Koningin der Nederlanden,” waar we mee naar Indië zijn gekomen, is het niet, moeder?”

„Neen, jongen, dat lijkt maar zoo, omdat je er vlak bij staat. 't Is de *Plancius* van de *K. P. M.*”

„Ja, die drie letters staan ook op de vloermatten en op de borden en glazen. Wat beteekenen ze toch eigenlijk, vader?”

„Koninklijke Paketvaart-Maatschappij. Die zorgt voor alle bootverbindingen in Indië; er zijn wel 50 passagierschepen en nog veel meer vrachtbooten. Maar de meeste zijn veel kleiner dan dit schip, omdat ze vaak de groote rivieren een eind op gaan.

Wij gaan met den *sneldienst*, dat zijn de booten, die van Batavia over Singapore naar Medan varen en terug. 't Zijn de mooiste en de grootste schepen, want tusschen die plaatsen is een druk verkeer. En omdat het vlug moet gaan, blijft de boot slechts 20 minuten op de reede van Muntok liggen. Dáár gaan wij heen, zooals je weet.”

Langzaam voortwandeland over het promenade-dek waren ze nu bij de groote trap gekomen, die naar de eetzaal en de hutten leidde. Een mooi gebeeldhouwde buste van *Plancius* versierde daar den overloop.

Toen kwamen ze aan de groote kaart, waarop de route van het schip stond aangegeven. Ja, zooveel wist Wim al wel van Indië, dat hij hun reis na kon gaan. En daar lag Banka, met Muntok, waar vader nu al anderhalf jaar chef van het postkantoor was. Wat hadden moeder en hij uit Apeldoorn daar al een brieven heen gezonden

„Bekijk je nieuwe vaderland maar eens goed, jongen.”

Vader ging weg en Wim bestudeerde Banka. 't Was een vreemd gevormd eiland, precies een zeepaardje. Hij zag de plaatsen, de vier hoogste bergen en de rivieren, maar och, 't zei hem nog niet veel.

Daar loeide de sirene; vlug klauterde Wim naar boven om het afvaren te zien. 't Was juist vier uur. Langzaam stoomde de *Plancius* op eigen kracht de haven uit, langs heel veel andere stoomschepen en vlak voorbij vier onderzeeërs, die met de grijze rompen even boven het water uitstaken. Dan gingen ze tusschen de havenhoofden door en voeren de Java-zee op. Wim ging bij de afhangende touwladder staan en wachtte, tot de loods van boord zou gaan. Op de heele reis van Amsterdam naar Indië had hij met bewondering gezien, hoe vlug en zeker de loodsen van de touwladder in hun klein motorbootje wipten en dan, op de achterplecht van het hevig op en neer gaand schuitje staande, naar de haven terugvoeren. Maar hier was daarvoor de deining te sterk en er was blijkbaar op gerekend: midden in 't bootje stond een flinke paal en daar hield de loods zich stevig aan vast.

Nu ging het met volle kracht vooruit, recht op een klein eilandje met een grooten vuurtoren aan. Toen hij 5 dagen geleden met moeder hier ook langs voer, had de vriendelijke eerste stuurman hun alles gewezen: de eilandjes, die als groote bouquetten uit de zee opdoken, met hun leuke namen Edam, Purmerend, Alkmaar, Poeloe-Monjet ¹⁾). Ook kaap Krawang was weer duidelijk te zien, evenals ver achter Priok de toppen van den Salak en den Gedeh.

¹⁾ Monjet = aap.

Nu werd dit alles vager en vager en behalve een paar visschersprauwtjes en een ver stoomschip zou er eenige uren niets te zien zijn, dan lucht en water. Tegen donker wees vader hem nog de Duizend-eilanden.

„Deze plaats zit vol visch, jongen,” zei zijn vader. „De schuitjes, die je daar ziet, zijn alle van Japansche visschers.”

Na het eten mocht Wim nog een half uurtje opblijven en toen „naar kooi”.

„Lekker, moeder, geen klamboe”, zei hij nog en sloop sloop tot den volgenden morgen half zes aan één stuk door. Toen begon de nieuwe dag, de dag, die hem op zijn nieuwe woonplaats zou brengen. Op 't dek gekomen, zag Wim links en rechts land, vooral links was de kust tamelijk dichtbij, al viel er niets te zien dan een oneindige rij zware boomen.

„Is dat Sumatra, meneer?” vroeg hij aan een heer, die naast hem over de reeling leunde.

„Ja, we zijn in straat Banka; wat je daar ziet, is de kust van Palembang. Allemaal oerbosch, dat misschien nog wel twee uur loopens van de kust af onder water staat. Geen land om te wonen vol krokodillen en ander gedierte. Ga je er soms naar toe?”

„Nee, meneer, naar Muntok. U ook?”

„Niks te verdienen voor mij , ik koop tabak. Deli, dat is mijn land. Muntok, da's aan den anderen kant. Raar land er loopen er nog veel met een staart.”

„Menschen met een stáárt?”

„Dat heb ik niet gezegd, al zou 't me niet zoo heel hard verwonderen. Apen bedoel ik.”

Wim keek wat op zijn neus, toen ze naar den anderen

kant van de boot liepen; hier stond wat meer wind, telkens kregen ze een regen van fijne dropjes in het gezicht.

„Geen last van zeeziekte?” informeerde de heer.

„Ik niet. Moeder wel.”

„Zoo, dat tref je straks op de ree.”

Wim begreep het niet goed en had het te druk met turen naar Banka, om naderen uitleg te vragen. Boomen, boomen en nog eens boomen, tot op de hoogste toppen. Geen teken van leven te bespeuren, zoomin als op een klein eilandje, dat ze juist voorbij voeren.

„Onbewoond”, klonk de stem naast hem, „en 't zit vol tin. Die kerels hier zijn allemaal ezels.”

Juist kwamen vader en moeder de trap op en riepen hem; daardoor zou het een half jaar duren, vóór Wim wist, waaróm het dan allemaal „ezels” waren¹⁾.

Ze gingen ontbijten. Toen ze weer aan dek kwamen, doemden uit een regenbui de omtrekken van een vrij hoogen berg voor hen op.

„De *Menoembing*”, zei vader, „aan den voet van dien berg ligt ons huis.”

In de verte konden ze de lange aanlegpier van Muntok al zien. Terwijl vader en moeder in de hut alles bij elkaar zochten, keek Wim onderzoekend naar de kust. Die was niet overal vlak; hier en daar zag hij achter een smal stukje strand de rotsen tot 30 à 40 meter steil oprijzen en ook in zee en langs de kust doken rotsblokken op.

„Geen gemakkelijk vaarwater hier,” zei dezelfde heer van straks tegen Wim. „Kijk, daar ligt je kampong”²⁾.

¹⁾ Les 12.

²⁾ Kampong = dorp. Hier minachtend voor Muntok gebruikt.

Inderdaad, wie goed keek, zag hoe overal de rood-gepande daken zich door het groen trachtten heen te boren. Een groot, wit gebouw verhief zich vlak aan het strand. Met behulp van een geleenden kijker ontcijferde Wim na eenige moeite — Alhambra-Bioscoop —. Intusschen was de boot, na een grooten zwaai gemaakt te hebben, op ongeveer driehonderd meter afstand van den kop van den pier voor anker gaan liggen. Links en rechts zwermden kleine vaartuigjes naar de Plancius toe en eindelijk naderde ook een motorboot, die twee groote prauwen sleepte.

„Daar komt ons bootje,” zei vader tegen moeder.

„Wat, dat kleine ding? O, zie eens. Daar durf ik nooit in.”

Het motorbootje danste op de golven heftig op en neer en kwam met eenige moeite naast de juist neergelaten trap terecht. Eén voor één wipten de drie heeren, die er in zaten, op de breede plank van de scheepstrap en klauterden naar boven. Eén bleef nog even staan en jawel, daar kwamen werkelijk nog twee dames onder de witte kap uitkruipen.

„Zie je wel, moeder, dat het nog zoo erg niet is? Daar komt mevrouw De Vries je nog afhalen.”

„Maar die ken ik heelemaal niet.”

„Hindert niet; ze woont naast ons en zal je met een en ander graag helpen. In Indië, vooral op de kleinere plaatsen, zijn de menschen zeer gastvrij en behulpzaam.”

De bezoekers kwamen de trap op en vader stelde zijn kennissen voor. Wim zag, hoe de post van boord ging en hun koffers in een groote prauw terecht kwamen. Terwijl hij nog stond te bewonderen, hoe handig en vlug dit door middel van electrische kranen in zijn werk ging, riep de

hofmeester: „Passagiers voor Banka en die hen afhalen worden beleefd maar dringend verzocht van boord te gaan.”

Vader drukte den kapitein en enkele anderen de hand, duwde moeder zachtjes naar de trap en riep Wim toe: „Voorzichtig aan, hoor. Je geeft meneer De Vries maar een hand.”

Nog juist had hij tijd zijn grooten vriend van straks nog een vaarwel toe te wuiven en daar gingen ze, de trap af.

Moeder stond al beneden op het platje van de trap. Met een sprong en een gil kwam ze in de motorboot terecht, juist in de armen van een havenkoelie, die met een gezicht, waarop geen spier vertrok, ook dit vrachtje op zijn bestemde plaats deponeerde.

Nu moest Wim zelf. Pas op, daar kwam het bootje op. Een, twee . . . ! neen, te laat. Weer . . . een, twee . . . !

„Spring!” riep meneer De Vries en liet hem los.

Hup, daar stond hij dan goed en wel in de motorboot.

Lepas! ¹⁾ . . .”, en daar ging het heen. Wim werd toch wel een beetje draaiërig in dat kleine bootje; gauw probeerde hij aan wat anders te denken en jawel, dat hielp.

De Plancius voer al een heel eind van ze af naar het Noorden. Vlak voor zich zag hij nu de pier, heel lang in zee uitgebouwd, wel 500 meter. Ongeveer 20 meter vóór de trap, die naar boven leidde, schuurde de boot over den bodem.

„Vast! Overstappen op den vleeschwagen!” riep de agent.

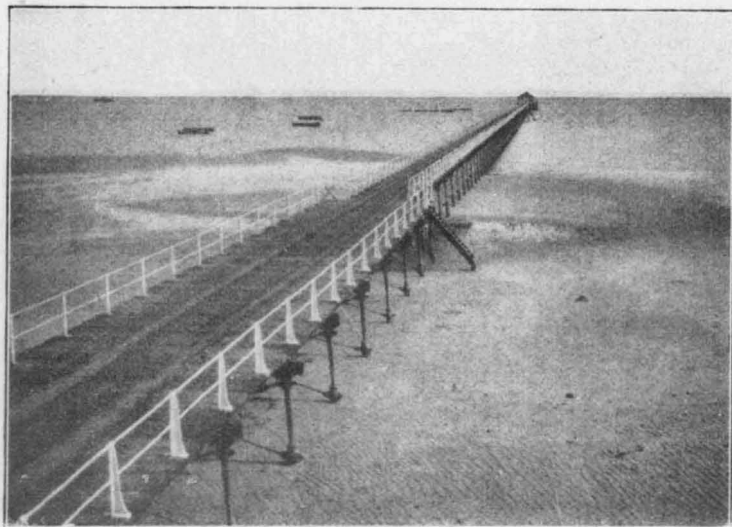
De vleeschwagen? Wat was dat nu weer? Wim ver-

¹⁾ Lepas = los.

wachtte bepaald iets gek. Ah . . . daar had je het al; drie of vier sterke havenkoelie's stonden in eenigszins gebukte houding in het water naast de boot kalm te wachten.

„Neemt u plaats, mevrouw,” zei de agent met een lachje.

Een beetje hulpeloos keek Wims moeder rond; toch moest ze lachen, toen ze zag, hoe de dikke meneer De

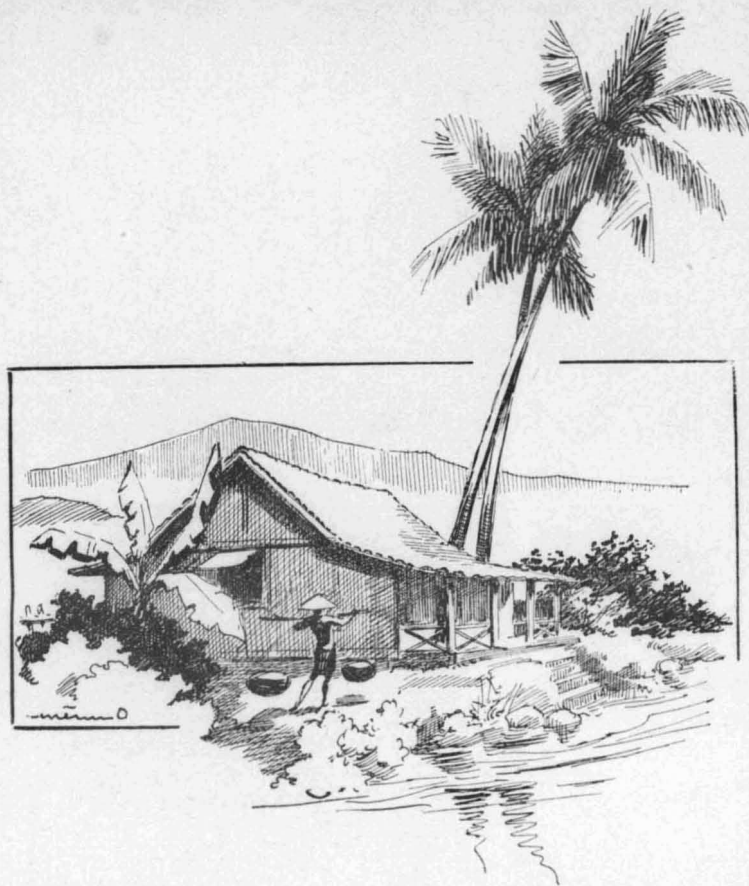

De pier te Muntok.

Vries kalm op den rug van een der koelie's krom en naar het trapje gedragen werd. Wim zelf vond het wel leuk en volgde, op een wenk van zijn vader, spoedig dit voorbeeld.

„Moet dat nu heusch zoo?” hoorde hij moeder nog vragen.

„U mag ook wel door het water loopen, mevrouw,” antwoordde de agent.

En jawel, hoor: moeder was zoo goed niet, of ze moest ook op den vleeschwagen, waarmee ze zonder ongelukken op den pier terecht kwam. De koffers zwalkten nog in een laadprauw op zee.

„Ze komen zeker vanzelf wel boven, hè?” vroeg vader aan den agent.

„Komt in orde, Janneman . . . als de douane er tenminste geen opium in vindt. Geef mij de sleutels maar.”

Ze wandelden den pier af.

„Kennen ze u hier zóó goed, dat ze u maar bij den voornaam noemen, vader?”

„Ja, 't is hier niet groot . . . , we gaan zoo gemakkelijk mogelijk met elkaar om en ieder helpt den ander zooveel hij kan.”

„Gaan we weer naar een hotel, vader?”

„Neen. Dat is er trouwens ook niet. We zullen een paar dagen in de *passangrahan* moeten logeeren en ondertuschen ons eigen huis op orde maken.”

Passan . . . en wat verder ook weer? Enfin, ook dát zou hij wel zien.

Aan het eind van den pier wachtten verscheiden auto's; vader koos er een uit en daar ging het naar de *passangrahan* van Muntok.

2. DE EERSTE DAG.

't Was een korte rit; de weg ging eerst door een lange straat van houten huizen, vreeselijk vies en haveloos. Daarna sloegen ze rechts af en reden een helling van 2 à 300 meter op, waarna de auto voor een aardig, wit gebouwtje stopte. ¹⁾ „De *passangrahan*,” zei vader. „We zijn er; ik zal even meneer de hotelhouder roepen. Mandoer! mandoer!”

Een beetje gestommel achter het huis en de hotelhouder kwam. 't Was — een oude inlander met een groote, bronzen penning — een medalje — aan een verschoten lint op de borst.

Later vernam Wim zoo bij stukjes en beetjes, dat een *passangrahan* eigenlijk een klein hotel van het gouvernement is, in de eerste plaats bestemd voor pas aangekomen of doortrekkende ambtenaren. Men betaalt één gulden per dag en per persoon voor zijn kamer en kan verder bij den hotelier of ergens anders eten. Reizigers, die niet tot den gouvernementdienst behooren — burgerlijke ambtenaren en militairen — kunnen van zoo'n inrichting gebruik maken voor zoover er plaats is. De mandoer-baas is bijna steeds een inlander, meest een oud-militair. Zijn vrouw kookt. Met belangstelling bekeek Wim den hoofddoek en de sarong van den mandoer; het gesprek volgen tusschen dezen en zijn vader kon hij niet, daar het in 't Maleisch gevoerd werd.

¹⁾ De bedoelde B.B. *passangrahan* is inmiddels opgeheven.

Moeder had, om de taal sneller te leeren, een boekje gekocht. „Maleisch zonder meester in één week” stond er buiten op. Maar hoewel ze het nu al ruim 5 weken bezat, had Wim er nog geen resultaten van gezien.

„Niet te lang aan het uitpakken gaan,” zei vader nog. „We zijn bij de familie De Vries op de rijsttafel gevraagd, dus 12 uur op het pad. 't Is gelukkig maar drie huizen hier af een wandeling om 12 uur is nu niet bepaald een pretje.”

Wim ging zoolang buiten onder een boom zitten; een heele troep kleine kippen scharrelden over het erf, allemaal krieltjes.

't Liep tegen October, het eind van den drogen tijd; overal was het gras bruin verbrand, de bladeren van boomen en planten hingen hier en daar slap, ja, af en toe zag hij een boom, die alle bladeren verloren had.

Vader was bij hem komen zitten. „Als je het maar zien wilt, is het net als in Europa,” merkte hij op. „Er zijn menschen, die klagen over de eentonigheid hier; onzin . . . alleen heb je alles tegelijk: de nieuwe bladeren, de herfstbladeren en de kale boomen. En zie eens, hoe mooi gindsche boomen bloeien: 't is één bloemhof.”

Inderdaad bloeiden aan den anderen kant van een groot grasveld een heele rij boomen met schitterende, roode en gele bloemen.

Moeder kwam nu ook te voorschijn en met hun drieën togen ze op weg. Die weg was stoffig en gloeiend warm; gelukkig, ze gingen het erf van meneer De Vries al op. De familie zat in de voorgalerij te wachten, Wim herkende ze direct van boord op één na, die zich een beetje achteraf

hield een bruin verbrande jongen, ongeveer even oud als hij zelf.

„Ah, daar hebben we zeker Frans. Een flinke jongen, mevrouw,” zei Wims moeder, nadat ze de groote menschen begroet had.

De flinke jongen zei niets, gaf op bevel van zijn papa gelaten handjes, maar had geen oog van Wim af.

„Ik ben zoo blij, dat hij een Europeesch kameraadje van zijn eigen leeftijd krijgt,” hoorde Wim mevrouw De Vries zeggen. „Zijn andere vriendjes praten zoo slecht. Kom, Frans, laat jij Wim je aapje eens zien. Of wil je eerst liever iets drinken Wim? Een glaasje stroop?”

Met groote oogen keek Wim de gastvrouw aan. Een glaasje stroop? Stroop lustte hij heel graag op een pannekoek of in de pap, maar om een heel glas van dat zoete goedje te verwerken !

„Stroop, mevrouw?”

„Ja, lust je dat dan niet?”

„Och, mevrouw,” kwam Wims vader nu te hulp, „hij komt pas uit de kou en weet natuurlijk nog niet, dat we hier onder stroop limonade-siroop, verdund met water, verstaan. Geef hem maar wat, dan zullen we zien, of hij er mee overweg kan.”

En het ging best; heerlijk koud, want mevrouw deed in elk glas eenige stukjes ijs uit een thermosflesch.

„Op,” zei Frans en keek meteen Wim vragend aan. Deze stond op: hij was nieuwsgierig naar het aapje.

„Niet wegloopen, we eten direct,” hoorden ze zich nog naroeppen. Voor het eerst zag Wim nu een gewoon huis van binnen. Het viel hem erg mee, alles leek gezellig. Veel

rieten meubels, geen behang en geen ruiten alleen maar vensters.

„Komen er zoo geen dieven?” vroeg hij aan Frans.

„Zijn er niet op Banka.”

Ze waren een trapje van drie treden afgestapt en stonden nu in de overdekte gang, die naar de bijgebouwen voerde. Aan één van de houten palen hing een kistje, waaruit een touw bengelde. Frans trok er aan.

„Allo, Kees, kom er eens uit.”

Daar sprong plotseling een klein, bruin aapje op den schouder van Frans en sloeg de armen om diens nek. Wim stooft van schrik een eind achteruit.

„Hij doet niks, kom maar gerust hier,” zei Frans.

Maar toen Wim wat dichterbijkwam, begon het aapje te blazen en te grijnzen, zoodat hij aarzelde. Nu deed Frans het touw ook nog los !

„Kees kent je nog niet goed Moet je mij maar eens op de schouders kloppen, dan ziet ie, dat 't goed volk is.”

Die domme Wim! Had hij dan nooit in één van zijn boeken gelezen, hoe vreeselijk jaloersch apen zijn? Nauwelijks had hij Frans tweemaal op den schouder geklopt, of met een schrill geschrei sprong 't jaloersche beest met een sprong op zijn hoofd en begon uit alle macht aan zijn haren te trekken.

Wim schreeuwde het uit van angst en pijn, zóó hard, dat de groote menschen haastig kwamen toelopen.

„'t Is niets,” zei Frans, die het aapje letterlijk van Wims hoofd af moest plukken „hij is wat speelsch.”

Met een boozen blik keek het slachtoffer naar het aapje en naar Frans; die zou dat ook wel geweten hebben!

Ze werden aan tafel geroepen: *rijsttafel*.

Heel erg gebrand erop was Wim nu juist niet. Een beetje rijst af en toe voor of na het eten, dat was nog wat, maar om er dag aan dag zijn middagmaal mee te doen !

Al gauw echter zag hij in, zich nog zelden iets zoo verkeerd voorgesteld te hebben. De vriendelijke mevrouw De Vries hielp moeder en hem, de nieuwelingen, met alles terecht.

„Ziet u,” zei ze tegen Wims moeder, „u neemt eerst eenige scheppen droge rijst en dan legt u de bijgerechten daarop, in het rond. Naar believen pikt u hier of daar een hapje; er zijn ook menschen, die alles door elkaar roeren.”

Bijgerechten waren er zooveel, dat ieder nog een apart bordje naast zijn groot bord had staan, om daar een en ander op te kunnen leggen. Veel dingen kende Wim totaal niet.

Eerst dan drie schepjes keurig blanke rijst. Daarover 2 à 3 schepjes van een groenachtige saus — *sajoeran* — waarin stukjes klapper, boomwortel, vruchten, kleine paddestoelen en andere dingen dreven. Toen een stukje vleesch, een mootje gebakken visch, een balletje gehakt, een schep of drie geraspt en bruinegebakken klappervleesch — drie lepels vol gebrande apenootjes — *katjang* —.

Verder stonden er op de tafel eenige schaaltes met garnalen, boontjes en *witte* kip, alle met een scherp sausje bedekt.

Intusschen liep de huisjongen rond met een groote schaal vol gebraden kip, dat onontbeerlijk gerecht bij een echte rijsttafel. Ieder nam een kluijfe en legde dat op her kleine bordje.

Uit een stopflesch nam de gastvrouw telkens een handvol dunne, doorzichtige grijze koekjes en legde er een stuk of zes naast ieders bord.

„Kroepoek,” zei ze, „daar knabbelen we onder de hand zoo'n beetje aan. Lekker, er zit visch in gebakken.”

Wim stond werkelijk verbaasd over de hoeveelheid gerechten; hij begreep wel, dat dit een echt kostje voor lekkerbekken was, vooral toen hij nog hoorde, dat een uitgebreide rijsttafel wel 52 gerechten omvatte.

„Tast nu maar toe, beste luidjes,” noodde de gastheer, „en eet goed. Jullie weten misschien, bij een rijsttafel krijg je geen soepjes vooraf of pudding en andere slikkerijtjes na. Alleen een paar vruchten, als je die nog begeert.”

Nu, Wim was bij voorbaat overtuigd, die niët meer noodig te hebben. Op een schoteltje was een roode vrucht stuk gemaakt; tal van kleine schijfjes lagen er op uitgespreid. Frans schoof zoo ongemerkt het schoteltje naar Wim toe.

„Moet je eens proeven, zeg, fijn smaakje en . . .”

„Fràns,” klonk het bestraffend van den anderen kant van de tafel, „maak je weer moeite? Dat is *tjabeh*, mevrouw,” ging meneer De Vries tegen Wims moeder voort, „zoo ongeveer Spaansche peper, maar nog veel sterker.”

Nu, Spaansche peper behoefden ze er niet meer bij. Van tijd tot tijd wist Wim zich nu al geen raad met de sterk gekruide spijzen.

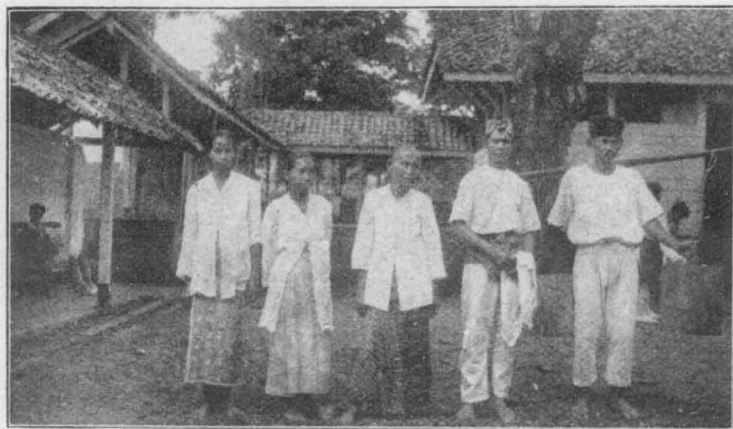
Opnieuw ging de huisjongen met de schaaltes rond, maar bijna niemand nam meer wat. Slechts de heeren, waar Frans zich blijkbaar ook toe rekende, pikten hier

en daar nog een hapje. Daarvan maakte moeder gebruik, om, met het oog op haar huishouding, een en ander te vragen. Wim luisterde met belangstelling.

„Hoeveel bedienden zou ik noodig hebben en waar vind ik ze?” vroeg moeder.

Mevrouw De Vries lichtte haar in.

„Laat eens kijken . . . U hebt gelukkig niet zoo'n groot

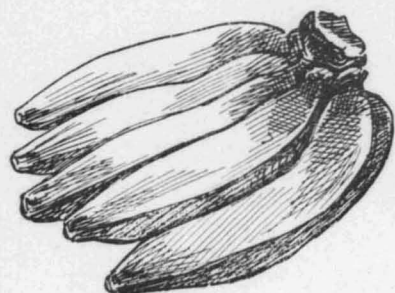
Eenige inlandsche bedienden. De kebon vult ook de mandibakken.
Van links naar rechts: Baboe, waschmeid, kokkie, huisjongen, kebon.

huis, maar wel een flinken tuin. Probeert u het eens met een huisjongen, een kokkie, een tuinjongen en een waschmeid voor halve dagen.”

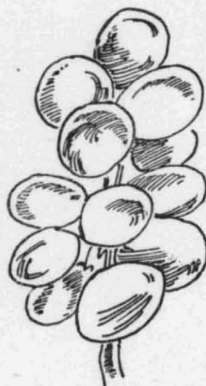
„Wat zegt u? Vier bedienden? En we zijn maar met ons drieën; in Holland had ik niets dan een meisje tot 12 uur.”

„Ja, maar u is hier niet in Holland. Heusch, u kunt wel met minder beginnen, maar dan loopen ze u één voor één weg Een flinke meid in Apeldoorn doet vast

meer en beter werk in een dag dan zij met hun vieren of vijven in twee dagen. Maar . . . 't is hier warm; ze heb-

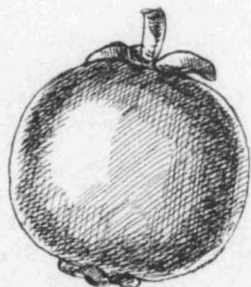

Pisang.

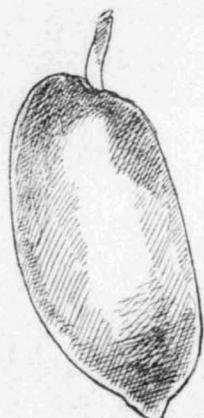

doekoes.

ben in het geheel geen idee van werken. Ze hebben het

Mangistan.

Manga.

immers niet nodig, dus hoe zouden ze 't geleerd hebben? Er groeit toch genoeg; dat ze nog wat werken, komt, omdat

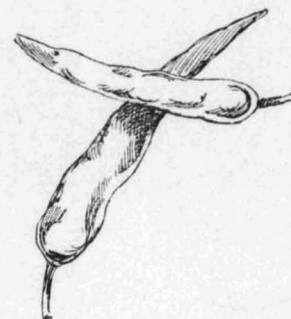
ze van de Europeanen de luxe en het vermaak een beetje naäpen; daarvoor is geld noodig."

„Alles goed en wel, maar wat kosten me al die menschen wel niet?"

„Een goede huisjongen — *djongos* — komt op Banka

Ramboetan.

Tjabak.

per maand op 25 gld., een kokkie op 20, een kebon ook op 20 en een waschmeid op 12 gld."

Mevrouw Huibers zuchtte.

„Ik zal wel aan mijn bedienden vragen, of ze personeel voor u weten, mevrouw," ging de gastvrouw voort. „Bij een *njonja baroe* — nieuwe mevrouw — werken ze graag, dus dat zal wel lukken."

Intusschen had de djongos de vuile borden weggenomen. Hij liep nu rond met een schotel vruchten, waarvan Wim niet wist, hoe ze heetten of hoe ze met fatsoen gegeten moesten worden. Maar dank zij veler hulp, kwam

het terecht, en daarna verhuisden allen weer naar de voorgalerij. Daar was het ondertusschen warm geworden, zeer warm zelfs. Een poosje zaten ze nog te praten en — in het verborgen — te geeuwen.

Toen stond Wims vader op:

„Kom, we zullen de Indische gewoonte maar direct volgen en een middagslaapje gaan houden.”

Na afscheid te hebben genomen sjokten ze terug door de gloeiende hitte, om in de passangrahan zoo spoedig mogelijk in de donker gemaakte slaapkamers tot ruim half-vier te verdwijnen.

3. DE EERSTE NACHT IN HUIS.

Doodmoe zaten ze bij elkaar in de voorgalerij, vader, moeder en Wim. Doodmoe, maar met een voldaan gevoel: de groote meubels stonden op hun plaats, de kisten met uit Holland meegebracht glaswerk waren uitgepakt en de klamboe's zaten om de bedden.

Het houten huis van de fam. Huibers. Links het postkantoor.

Voor het eerst na twee maanden zouden ze weer *thuis* slapen, een idee, dat allen blij stemde.

Maar het rustige zitten ging zoo vlot niet, daar zorgden de muskieten wel voor! Tergend zoemden ze om de hoofden en zetten zich in een onbewaakt oogenblik ergens neer, liefst daar, waar het lamplicht niet voldoende doordrong. Een venijnige prik . . . een slag in die richting, en er zat

weer een jeukende witte bult voor eenige uren. Wat hielp het, of de muskiet dan doodgeslagen werd? Een bloedvlek wees de plaats van den moord aan, bedierf misschien een kous, maar geen enkele muskiet liet er zich door afschrikken.

„Ik houd het niet langer uit,” zei moeder eindelijk,

Middelen tegen muskieten.

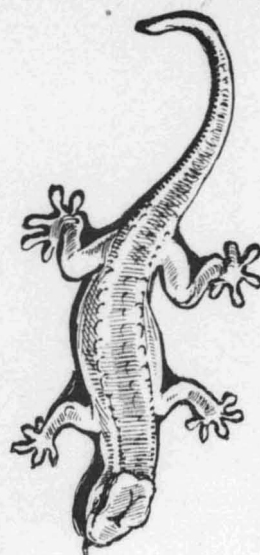
„mijn beenen zitten vol beten.”

„Het zijn vervelende beesten,” antwoordde vader, „vooral als je pas in de tropen bent, heb je er veel last van. Later gaat het beter, het schijnt, dat ons bloed dan zoo lekker niet meer is. Ook rooken helpt er tegen, maar dat gaat voor jullie niet zoo best. Toch kan ik jullie wel een beetje helpen.”

Vader zocht even iets in zijn kantoor en kwam terug met een rond Chineesch doosje, waarin eenige groene, dikke spiralen lagen. Hij nam er een uit en stak het buitenste eind met zijn sigaar aan. Langzaam begon het groene goedje te smeulen en verspreidde een scherpe lucht, waarvoor heel wat muskieten vluchtten.

„Het helpt wel, maar 't is voor ons ook niet lekker,” zei moeder.

„Dat is het, daarom gebruiken we het liever niet

Gewone tijtjaks.

binnen. Morgen zal ik een fleschje kajoepoetih-olie¹⁾ laten halen; als je daar een beetje van op armen en beenen strijkt, blijven ze weg.”

Wim zat intusschen met al zijn aandacht naar de *tijtjaks* te kijken. Vliegensvlug liepen die aardige diertjes langs de witte muren en langs het plafond, overal wat snappend. Soms viel er een van boven met een harde klets op den steenen vloer, bleef even versuft liggen, om dan, alsof er niets gebeurd was, weer met een vaartje tegen een muur op te klauteren. Kwamen er toevallig twee op de jacht in elkaars nabijheid, dan gaf dat dadelijk ruzie, tot een het veld ruimde.

¹⁾ Kajoë = hout. Poetih = wit.

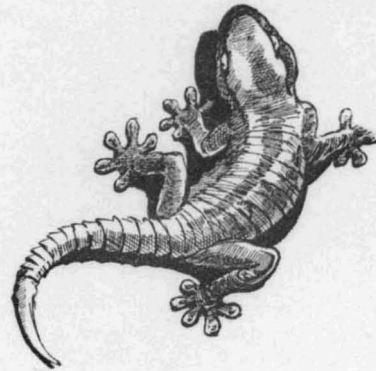

Sapoe.

„We hebben ook nog van die muurkrokodillen in het groot,” zei vader, die Wims blikken gevolgd had, „maar ik zie er op het oogenblik geen. Ik bedoel de *tokeh's*, of, zooals ze in Holland zeggen, de gecko's. Dien laatsten naam kent, tusschen twee haakjes, niemand hier. Ze kunnen nog al bijten, vooral als je ze in 't nauw brengt. Daarom hebben veel dames er een hekel aan en laten ze vangen; dat is erg jammer, want ze eten ontzettend veel lastige insecten op. Gelukkig zal de huisjongen ze nooit dood maken, want volgens het Indische bijgeloof brengen tokeh's geluk aan en het doden van zoo'n dier ongeluk. Let maar eens op: als je moeder vandaag of morgen den huisjongen opdraagt, om een tokeh te verwijderen, neemt hij een langen stok met een beetje tabak om het eind gedraaid. Het dier bijt erin, valt bedwelmd neer en wordt voorzichtig weggedragen. Geen nood, dat de jongen hem kwaad zal doen.”

Nog een poosje bleef Wim kijken naar de leuke bestjes, toen wenschte hij zijn ouders goeden nacht en verdween

in zijn slaapkamer. Vlug inspecteerde hij zijn klamboe . . . neen, de baboe had goed met haar *sapoe* gewerkt, er zaten geen muskieten of andere diertjes meer in. Geen vijf minuten later sliep hij als een roos . . . een uur aan één

Tokeh.

stuk. Toen opeens . . . wat was dat? Klaar wakker zat Wim recht op in zijn bed. Daar vlak naast het raam . . .

Grrrrrr, grrrrrr
tokeh, tokeh, tokeh!

Even was het nu stil, daar had je het weer: tokeh, tokeh, tokeh! Een akelig lawaai, heusch niet zachtjes. En den tweeden

keer heel dichtbij.

„Vader, vader . . . vâder!”

Vader en moeder zaten nog in de voorgalerij te praten.

„Ja, wat is er? Waarom roep je zoo angstig?”

„Een beest, vader, vlak bij het raam.”

Vader ging er naar toe en opende doorkalm een der vensters; een vrij groot beest liep vlug een eindje weg langs den muur, om dan weer rustig te blijven zitten.

„Och, domme jongen, dat is nu zoo'n tokeh, waarvan ik je straks nog wel verteld heb. Hij doet niets, hoor.”

't Was waar ook, een tokeh; dat had hij aan het geluid wel kunnen hooren. Voorzichtig keek Wim nu ook om den hoek van het raam. Hu, wat een akelig beest, mèt den

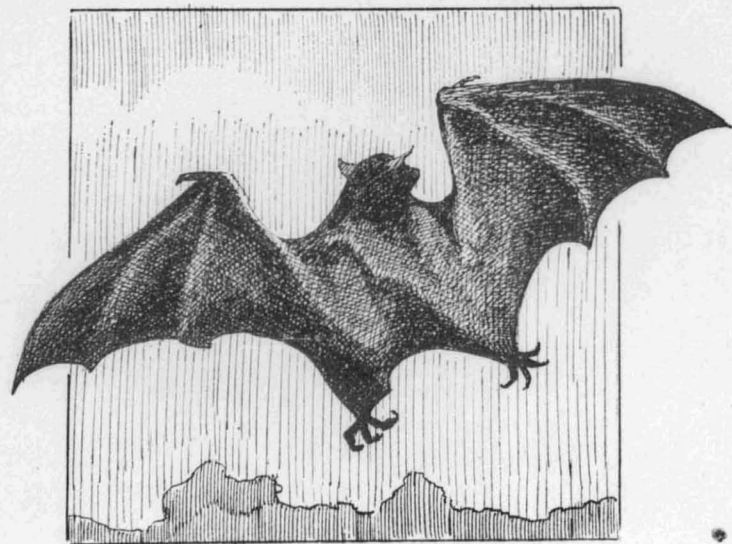
staart bijna drie d.m. lang, heelemaal vol roode spikkels. En een bek, geweldig!

„Ga jij maar weer lekker slapen en maak niet weer herrie voor niets,” zei vader en ging heen. Wim maakte het raam dicht, maar eerst keek hij een poosje naar buiten in den Indischen nacht. De maan prijkte in volle glorie boven den Menoembing. Pikzwart staken de bosschen daar tegen af, hier en daar met het fijne silhouet van een klapperboom er bovenuit. Wat een licht; zelfs de mooiste maannachten in Holland waren niet zoo helder. Overal in de naburige kampongs huilden honden tegen dien zilveren bol, overal fladderden enorme vleermuizen — *kalongs* — door de lucht. Met een zucht sloot Wim het raam. . . . ook hij ontkwam niet aan het zoo onverklaarbaar verschijnsel in de tropen: wie lang naar de maan kijkt, denkt aan het verre vaderland.

't Slapen ging dezen keer zoo vlot niet; vlak onder zijn raam gaven thans een paar krekels concert. Zulke gillende fluittonen had hij nog nooit van een beest gehoord; 't was een geweldig lawaai. Reeds hoorde hij zijn vader onder het raam zoeken en tot moeder zeggen: „Vinden doe je die kleine herrie-makers nooit, maar door het loopen willen ze wel eens verhuizen, als ze tenminste niet in een boom zitten. Gelukkig, dat Wim er doorheen slaapt.”

Maar Wim sliep er niet doorheen, al duurde het nu niet lang meer, of hij was weer in diepe rust.

Eenige uren bleef alles rustig: allen sliepen vast na den vermoeienden dag. Toen — het zou misschien twee uur zijn — schrok Wim opeens weer wakker. Bombe-de-bom daar rolde een steen of zoo iets al huppelend

Kalong.

over de dakpannen naar beneden en met een smak in de goot. Zeker een los stukje kalk.

Maar neen, na een paar minuten van ademloos luisteren daar had je het weer. Er gooide bepaald iemand met steenen; een inbreker allicht, die wou zien, of de familie goed sliep.

Daar twee tegelijk.

Het koude zweet liep Wim langs zijn hals en voor er nog goed over nagedacht te hebben, stond hij al in de slaapkamers van zijn ouders te roepen.

„Vader, vâder ze gooien op het dak. Inbrekers . . .” Slaperig rees zijn vader overeind en luisterde. Niets.

„Je zeurt.”

„Vast niet, ik”

Bombe-de-bom-bom-bom . . . daar ratelde het weer.
„Hooft u nu wel,” fluisterde Wim, „al vier keer.”
„Ja, en het zal nog wel veertig keer er bij gebeuren ook dezen nacht. Dat komt door de kalongs; die stelen zware vruchten van de boomen en laten ze dan in de vlucht dikwijls vallen, natuurlijk nog dicht bij het huis, waarbij de boomen hooren. Onze manga's zijn rijp
Allo, als een haas naar je bed jij; en denk eerst na, voor je weer spoken ziet.”

Een beetje verslagen droop Wim af om opnieuw te gaan slapen. Dat zou hem zoo licht niet weer gebeuren. En zoo zoetjes dommelde hij bijna weer in bijna

Want dáár, nú was het bepaald geen gekheid, daar liep iemand over den zolder.

„Stap, stap, stap een zware mannenstap.

Bom daar gooide hij iets om ook. Rillend lag Wim in zijn bed; dát zou vader nu toch ook wel hooren.

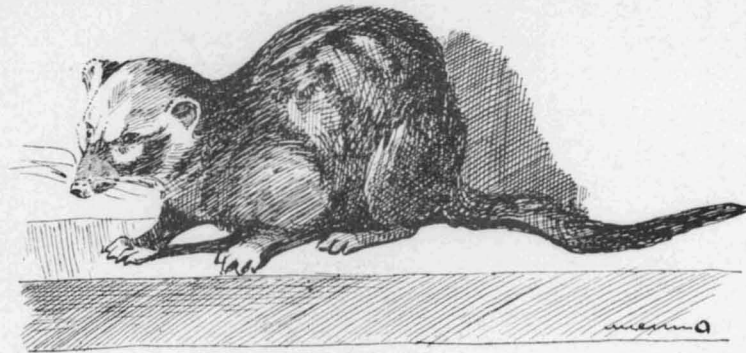
Knip — het licht in de kamer van zijn ouders ging op; hij hoorde moeder praten en roepen.

Het rommelde op den zolder al maar door, af en toe met een flinke bons als toegift. Daar in een Indisch huis boven elke deur een soort open raampje is, waarvoor hoogstens een paar latten of een stukje gaas aangebracht zijn, kon Wim duidelijk hooren, wat zijn moeder zei.

„Vader, de jongen had toch gelijk daar straks er loopt iemand op zolder.”

Gelukkig, nu zou vader er uitkomen en een eind aan dat lawaai maken. Maar neen hij begon te lachen!

„Het schijnt wel, of we na zoo'n drukken dag niet mogen rusten; ik hoor het al, 't is een moesang.

Een groote moesang.

Zoo'n beest is precies een busing en zoekt zijn eten, vleermuizen, muizen en zoo, op de daken en zolders. Ze maken altijd een heele herrie, maar doen al weer niets. Je went er gauw aan.”

Moeder legde zich weer te slapen, maar informeerde toch eerst nog belangstellend, of zoo'n dier niet te vangen was.

„Jawel, in een val,” antwoordde vader, „maar dat helpt een schijntje; als een van die beesten verdreven wordt, neemt een ander zijn jachtterrein in en zoo blijf je aan den gang. Slaap wel.”

Niets meer. Zelfs de moesang scheen het dak verlaten te hebben. De slaap was bij Wim wel een beetje verdwenen nu; daarbij begon het buiten plotseling te waaien. Zooiets had hij al eerder meegemaakt zoo was het mooi weer en zoo had je een korten, maar vrij hevigen storm. In de Zuid-Chineesche zee noemden ze dat een typhoon en hier op het land een Sumatraantje.

Pisangboom.

Krakend zwiëpten de takken heen en weer, in de verte sneuvelde een boom.... het regende vruchten....!

Daar viel plotseling een hevige regenbui; een suizend lawaai gaven de goten en overlopende bakken.... van slápen geen sprake! Maar even onverwacht als hij gekomen was, hield de storm weer op en allen sliepen rustig in.

Wel drie keer moest de huisjongen den volgenden morgen kloppen, eer Wim wakker werd.

In de voorgalerij zag hij wel aan moeders gezicht, dat die ook niet veel geslapen had.

„Nu, jullie hebt met je tweeën een nachtje gemaakt,” zei vader, „ik voel het nog in mijn hoofd.”

„Gaat dat nu altijd zoo?” vroeg moeder een weinig bezorgd.

„Wel neen, hoor, na een paar nachten ben je aan al die geluiden gewend en slaapt er dwars doorheen. 't Is nu eenmaal niet de stilte van een Hollandschen nacht, maar ik zeg: *het went.*”

Vader had gelijk. Na een paar dagen hoorden ze het niet meer, of herkenden ze de geluiden dadelijk; zelfs als de kamponghonden later om het huis 's nachts naar restjes zochten en daarbij met elkaar vochten.... sliep Wim als een roos.

4. DOOR DE KOTTA.

Het huis was nu zoo'n beetje op orde, na een week van flink aanpakken. Tevreden lag Wim in zijn bed alles te overdenken, wat hij gezien had de laatste dagen, daarbij steunend op zijn goeling. Had hij eerst bijna geen raad geweten met dat lange, ronde kussen, bedoeld om 's nachts tusschen de knieën gelegd te worden, nu zou hij er niet meer buiten gekund hebben, vanwege de erge transpiratie. 't Was nog donker, maar reeds hoorde hij de bedienden door het huis loopen; zeker om koffie te zetten, die dagelijksche, Indische morgendrank. Daar stommelde vader ook al rond.

„Allo, jong”, hoorde Wim zich toeroepen, „er uit. In den Oost staan we vroeg op. Juist de morgenuren zijn het heerlijkst.”

Vlug wipte hij het bed uit, pakte een handdoek en begaf zich, zoo in zijn pyama, naar de mandi-kamer. Langzaam liet hij het koele water, met een klein emmertje, uit den grooten bak vol regenwater geschept, over zich heen loopen, nog even bij zich zelf glimlachend over zijn domheid van den eersten dag. Toen had hij in den bak willen afdalen. Heerlijk frisch kwam hij in de voor-galerij en dat was grappig: Ma droeg sarong en kabaja. Bewonderend draaide Wim om zijn moeder heen; wel had hij al honderden inlandsche vrouwen in die kleeding gezien, maar nooit was het hem opgevallen, dat het zoo'n keurige dracht was.

„Wat is u mooi, ma!”

„Och, jongen, je bent zelf ook al Indisch. Waar zijn je schoenen en kousen?”

Schoenen en kousen? Ja, Wim had er heelemaal niet aan gedacht; 't was immers ook niet koud!

„Ziezoo,” zei vader, toen hij zijn koffie op had en Wim zijn *glas* chocolade, „ik ga er vandoor. De postauto moet de post voor de binnenplaatsen meenemen, en dan is er heel wat werk aan den winkel. Als ik jou was, Wim, zou ik van de twee laatste vakantie-dagen maar eens profiteeren om wat rond te kijken. Neem je buurjongen maar in den arm, dat is een beste gids. Maar geen gevaarlijke kunsten uithalen

Sarong en kabaja.

hoor! — En nergens water drinken; zul je dat goed onthouden?”

„Waarom niet, vader?” vroeg Wim.

„Omdat je nooit weet, of het wel goed gekookt is; en ongekookt water is hier uiterst gevaarlijk. Daarom heeft je moeder je in de hotels ook altijd spuitwater gegeven. Daarom dus denken.”

Wim beloofde het en ging zich kleeden. Geen tien minuten later liep hij in den tuin, waar Frans op het tuinhek zat.

„Ga je met me mee, wat rond kijken?” vroeg Wim hem.

„Mij goed. Waar wil je heen, naar de kotta of de kali?”

„Kotta, wat is dat?”

„O ja, je kent nog geen Maleisch. Lastig, maar het went wel. De kotta is de stad.”

„Ik heb heelemaal geen stad gezien.”

„Nu ja, dat zeggen ze hier. Je bent er middenin”.

Met verbazing keek Wim rond: was dat een stad, al die groote huizen, elk met een kolossalen tuin er om . . . en waarvan er nergens ook maar twee aan elkaar vast waren? 't Leek meer op de lanen met villa's, als in Zeist, Velp en andere dorpen in Nederland.

Ze gingen op weg, een zachte helling op. Wim merkte direct, dat de wegen mooi waren; allemaal grintwegen. Langs de wegen aan weerszijden een diepe sloot.

Floep, daar sprong Frans opeens in zoo'n sloot. Nu pas zag Wim, dat zijn vriendje geen schoenen en kousen droeg.

„Loop jij op bloote voeten?”

„Ja,” knikte Frans, „senang”¹⁾.

„Ik wil ook wel.”

„Doe het dan, jo,” antwoordde Frans; maar er klonk iets spottends in zijn stem, wat Wim evenwel ontging.

Op een tuinmuurtje gezeten, maakte Wim zijn toebe-reidselen en stond daarna met zijn schoenen en kousen in de hand.

„We zijn nog vlak bij huis . . . ik breng ze even weg.”

„Och, wacht nog maar even.”

¹⁾ Lekker.

Wim deed een paar stappen . . .

„Au, au . . . wat een scherpe steentjes liggen hier!” Met een pijnlijk gezicht strompelde Wim voort naar de sloot, waar Frans het uitkraaide van plezier.

Gelukkig — hij was er; voorzichtig, been voor been nu in de sloot. 't Water was lauw! Maar ook in het water lagen scherpe takjes en steentjes; Wims gezicht werd hoe langer hoe bedenkelijker.

„Ga er nou uit, jo en trek je kousen en schoenen weer aan. Je kunt het nog niet op bloote voeten.”

„Heb jij dan geen pijn?”

„Niks hoor, zie maar,” en Frans wipte uit de sloot, om op een plekje met veel scherpe steentjes een soort Indianendans uit te voeren. Op Frans' advies trok Wim nu zijn schoenen aan en stak de kousen in den zak. Daarna ging het verder.

„Kijk, dat gebouw met het lage dak is B. B., dat wil zeggen Binnenlandsch Bestuur. De controleur, dat is zoo-veel als in Holland een burgemeester, woont er naast. En daar weer naast, in dat kleine huisje, de *oppas*.”

„De oppas?”

„Ja. Dat zijn de agenten; allemaal inlanders. Ze doen je niks, nooit.”

„O, de oppassers dus.”

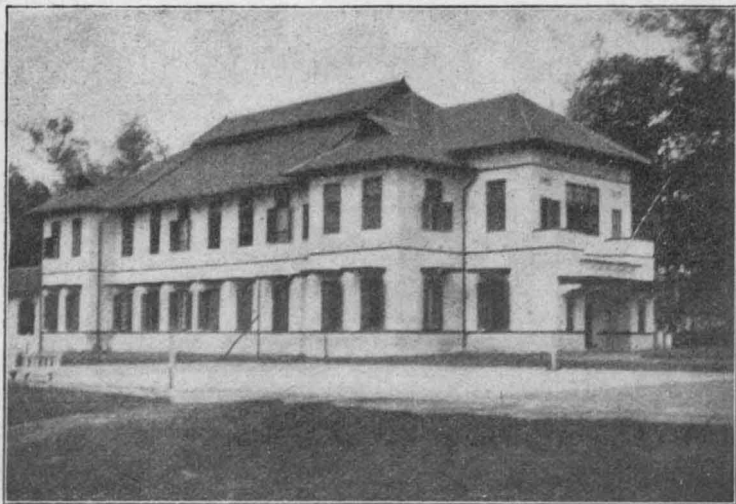
„Neen, de oppas.”

„Is er dan maar èèn?”

„Ook al niet, wel 20. Maar 't is een Maleisch' woord geworden, en dan is er geen enkel- of meervoud meer. Een huis bijv., dat is *roemah*. Nu, huizen is ook *roemah*. Meneer in school wordt er altijd boos om bij de sommen.

Dan zeggen de inlandsche jongens altijd: 3 dubbeltje en 4 kwartje en zoo. En of meneer het ook al 100 keer verbetert, het helpt niets; ze begrijpen het niet."

Al voortwandeland waren ze nu aan een groot, lang uitgebouwd gebouw gekomen; *Hoofdbureau Banka-tinwinning* stond er voor, zoodat Wim niets behoefde te

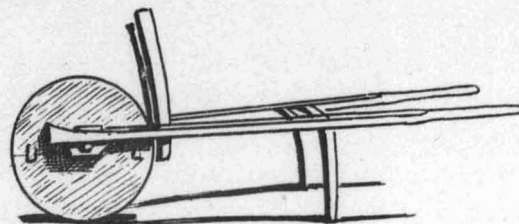
Hoofdbureau Banka-tinwinning.

vragen. Een beetje aarzelend volgde hij Frans, die voorbij een paar neergehurkte inlanders het gebouw binnenstapte. Daar stonden ze nu in de hal van het kantoor. Tot Wims groote verbazing zag hij een klein museum, alles op tingebed. Allerlei wijzen van boren, mijnaanleg, baggeren en andere zaken waren er in het klein nagebootst. Wim nam zich dadelijk voor, daar nog eens te komen, want Frans liep hem veel te vlug verder.

Toen ze, buiten gekomen, nog eens omkeken, zagen ze door de openstaande ramen veel Europeanen en inlanders zitten werken.

„Bij het derde raam zit mijn vader,” zei Frans. „Maar hij is ook vaak op reis, naar de kantoren op de andere plaatsen.”

Vlak naast dit groote gebouw stond de woning van den „Toewan Besar” van Banka, het huis van den leider der Banka-tinwinning. Het was eenvoudig een paleis.

Inlandsche piepkar.

Stervormig spreidden de wegen zich hier uit; overal doken de Europeesche woningen tusschen het overvloedige groen op. Zooveel begreep Wim wel, dat hij inwoner was geworden van een schitterend mooi gelegen plaatsje. Op regelmatige afstanden lagen putten onder de boomen, waaruit de tuinjongens water schepten; dat deden ze dan in groote petroleumblikken, om er vervolgens op erbarmelijk piepende kruiwagens mee weg te rijden.

De twee jongens waren nu juist om het groote park heengeloopen, dat in het midden van de plaats ligt. Door een vrij diep ravijn was het in tweeën verdeeld en in die diepte klaterde vroolijk een smal beekje. Een steenen bruggetje voerde erover.

„Hier gaan we later vischjes vangen en hagedisjes,” zei Frans. „Je kunt lekker van de hellingen afrollen of stuiver-tje wisselen onder de groote boomen.”

't Was inderdaad een uitgezocht speelterrein.

Het park in Muntok. Men vergelijke de hoogte der boomen met den persoon op den voorgrond.

Over den breeden hoofdweg gingen ze nu naar huis terug.

„Wat een auto's,” zei Wim met eenige verbazing. Zoo-veel had hij hier niet verwacht.

„Ja, er is ook niets anders. Geen spoor en — behalve een heel klein lijntje aan den anderen kant van het eiland — geen trem. Alles is hier *Ford* en nog eens *Ford*.”

Een beetje moe kwamen ze ruim negen uur thuis. Wim

voelde wel, dat het loopen hier in de warmte heel wat afmattender was dan in Apeldoorn.

Enfin, hij had er dan ook heel wat nieuws voor ge-zien . . . en vóór wat, hóórt wat . . . , dat zou hij speciaal in de tropen nog meermalen kunnen opmerken.

5. EEN AUTOTOCHTJE IN DE BUURT. KAPOK.

Met een matig gangetje snorde de auto over den weg; alweer in een auto — Wim had gedurende zijn heele leven in Holland niet zoo vaak in zoo'n voertuig gezeten als hier binnen een maand.

Nu had meneer De Vries, die zelf kon chauffeeren, er eenvoudig een geleend van een hem bekenden Chinees. Stel je voor . . . een auto leenen in Apeldoorn!

De families De Vries en Huibers zouden wat rond rijden in den naasten omtrek.

„Tot zes uur,” had Frans' vader gezegd, „want dan zal er wel regen komen.”

Met enige verwondering had Wim daarop naar de strakke, blauwe lucht gekeken. Regen . . . om zes uur? Hoe zoo?

Maar zijn vader legde het hem gauw uit: het was nu juist in het begin van den natten tijd. Menschen, die lang op een bepaalde plaats zaten, wisten wel ongeveer, wanneer de regens doorkwamen. En vooral gedurende den eersten tijd van den natten moesson begon de regen op vaste uren, elken dag een beetje later¹⁾.

Ah, zat het zoo. Wim had overigens van den overgang — *kentering* — in de November-maand niet veel bemerkt. Een paar weken 's avonds wat onweer, meest in de verte . . .

¹⁾ De moesson-indeeling voor West-Banka is aldus:
Natte tijd ongeveer November—Mei.
Droge tijd „ Mei—November.

In de eerste valt een kleine droge tijd, in de tweede een kleine natte. Vaak is het verschil uiterst miniem.

dat was eigenlijk alles; tusschen de buien bleef het even warm als vroeger.

Ze reden om den Menoembing, den 450 meter hoogen berg, aan welks voet Muntok lag. Duidelijk was in de dichte bosschage, juist op den top, een opengekapte plek te zien.

„Dat is voor de nieuwe waterleiding,” lichtte de heer Huibers in.

„Muntok wordt nog geheel modern; voor een paar jaar kregen we electrisch licht, dank zij de machtige Bankatinning.”

Inderdaad kreeg Wim in zijn verderen Banka-tijd nog vaak de kans om op te merken, hoe het leven op dit overigens zeer onbelangrijke eiland door de aanwezigheid der B. T. M. heel wat aangener gemaakt werd.

„Wat wilde bosschen,” zei Frans' moeder. „Leven daar geen gevaarlijke wilde dieren in?”

„Nee, hoor. Tijgers komen hier niet voor en olifanten ook niet.

Later zal ik je wel eens wat over de dieren vertellen; ik heb het nu te druk met sturen”.

Werkelijk was dat niet zoo eenvoudig. Onophoudelijk kwamen ze andere auto's tegen¹⁾; alles week keurig links uit, zooals in heel Indië voorgeschreven is. Wim was er stellig van overtuigd, dat hij met zijn fiets nog eens ongelukken zou te weeg brengen. Hem was immers het rechts-

¹⁾ Op Banka liepen Jan. '28 ± 12500 auto's, waarvan 108 in gebruik bij de B. T. W.

wijken ingeprent. En als dan, zooals op het punt, waar ze nu juist passeerden, links een ravijn van 20 à 30 meter gaapte, terwijl rechts een rotswand steil oprees, waren verkeersfouten nu niet zonder gevaar te noemen.

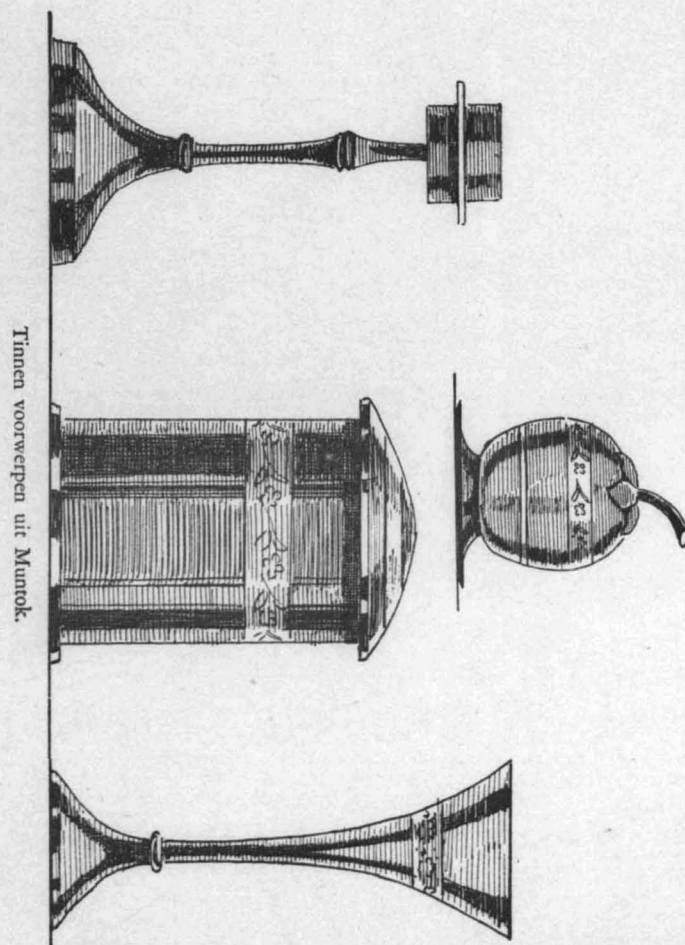
Telkens zagen ze in beschutte valleien keurig verzorgde Chineesche groententuintjes, kweekplaatsen voor den passar. Terwijl Frans zich wat naar links boog om een tuintje met sirih beter te kunnen bekijken, voelde hij zich op den schouder kloppen. Half omkijkend kreeg hij het aangename gezicht op een groote doos met bonbons, alle keurig in zilverpapier verpakt.

„Neem er maar een paar en pel er ook eenige voor den chauffeur, naast je,” hoorde hij zich toevoegen. „Ze zijn goed hoor In tin van Banka best spul.”

Tin van Banka? Wat had dat nu met bonbons te maken? Frans, die zich anders nog al eens tegenover Wim een houding gaf van „alles al lang . . . lang te weten,” keek nu even verwonderd als zijn vriendje. Dat ontging hem toch ook.

„Je weet toch wel,” zei meneer Huibers toen, „dat een groot deel van 't tin voor zilverpapier — *staniol* — gebruikt wordt? Deze papiertjes zijn dus misschien al eerder hier geweest, want Indië levert ongeveer een zevende van de wereldopbrengst. Daar had Wim zoo gauw niet aan gedacht. Wel wist hij, dat een deel van het tin opgekocht werd door de blikfabrikanten. Den meesten indruk hadden nog de aardige voorwerpen van tin op hem gemaakt, zooals enkele toekangs — werklieden —, die op het eiland wisten te vervaardigen. Ze venten er, vooral bij nieuwelingen, druk mee langs de deur. De bloemen of wajang-

poppen, vaak met gereedschappen, als roestige spijkers enz. erin gegraveerd, waren soms buitengewoon kunstig.

Opeens reed de auto rechts een rubbertuintje in. Onder een klein afdakje bracht de heer De Vries den wagen

tot staan en zei: „Misschien willen de dames even een mooi Chineesch graf zien?”

Allen stapten uit.

Een rijke Chinees nl. heeft zijn eigen graf, gekozen op een willekeurige plaats buiten de kotta, mits er een helling aanwezig is en de uit China ontboden priesters na tal van geheimzinnige formaliteiten de plek voor gunstig verklaard hebben. Op een „geluksdag” begint dan de bouw. Een groote, open loods, meest met zinken platen afgedekt, wordt opgericht en daaronder komt in halven ovaal-vorm de steenen grafkamer.

Aan den voorkant bevinden zich één of meer terrassen, met de fijnste tegeltjes belegd. Dan volgt een dieper gelegen, eveneens met kleurige tegels bedekt gedeelte, waar de offergaven alsmede eenige vogeltjes of apen — tegen de eenzaamheid — te vinden zijn. Hieruit rijst de ingang tot het eigenlijke graf op, afgesloten door een zeer kunstig bewerkten steen¹⁾. Boven de ruimte van den grafkelder bevindt zich dan het schuin oplopende laatste gedeelte van het monument. Eenige groote gestyleerde draken — soms pauwen — versieren het.

En alles is mooi gemaakt met beeldjes, in goud gegraveerde spreuken, namen e. a., zonder uitzondering in de meest bonte kleuren geschilderd, welke door haar overdaad ons onaangenaam aandoen.

Voor en rondom het graf strekken zich de tuinen uit, vol planten en bloemen.

Moeder en Wim, die zooiets voor het eerst zagen, keken zich de oogen uit.

¹⁾ De steen, zichtbaar op de foto rechts kostte f 8000.—.

„’t Is heelemaal niet somber,” zei moeder.

„Wel neen,” antwoordde meneer De Vries, „dat zou geheel tegen de opvattingen der Chineezen ingaan. Ze komen daar aangename uren met hun hoogvereerde, gestorven voorvaderen doorbrengen . . . vandaar de zitjes op het terras. Kijk daar in den tuin staat zelfs een fontein

en wat verder een badhuisje, een vischvijver en een thee-koepeltje.”

Overal wandelden ze rond, trapje op, trapje af op de hellende terreinen; een Chineesche waker wandelde ongevraagd met ze mee, om hier en daar een der overal aanwezige prachtige hekken met een sleutel open te maken.

Eenige familiegraven lagen in elkaars nabijheid; zelfs een paar kindergrafjes rezen terzijde op. Al waren deze, evenals die van de vrouwelijke leden der familie, veel kleiner en minder rijk versierd, toch ontbraken nooit de

offergaven — vruchten en koekjes — en de half afgebrande offerstokjes.

Bij een der grootste graven had men het offeren praktischer gemaakt. Daar waren nl. een aantal vruchten en versnaperingen van steen, keurig rood en groen geschilderd, voor de grafopening geplaatst.

„'t Is een kostbare onderneming,” merkte de heer Huibers op. „Dit graf heeft, naar mij verteld wordt, ruim vier ton gekost.”

„Toch wel mooi, dat ze zooveel voor hun gestorvenen over hebben,” zei zijn vrouw.

„Dat is zoo, maar één ding moet je daarbij toch niet vergeten . . . het is ook voor den stichter zelf. Zie je die houten afsluiting links? ¹⁾ Daar gaat de bouwer zelf straks in. Zijn graf is dus bij voorbaat klaar; alleen de sluitsteen met de namen, groote daden en heilwenschen ontbreekt nog.”

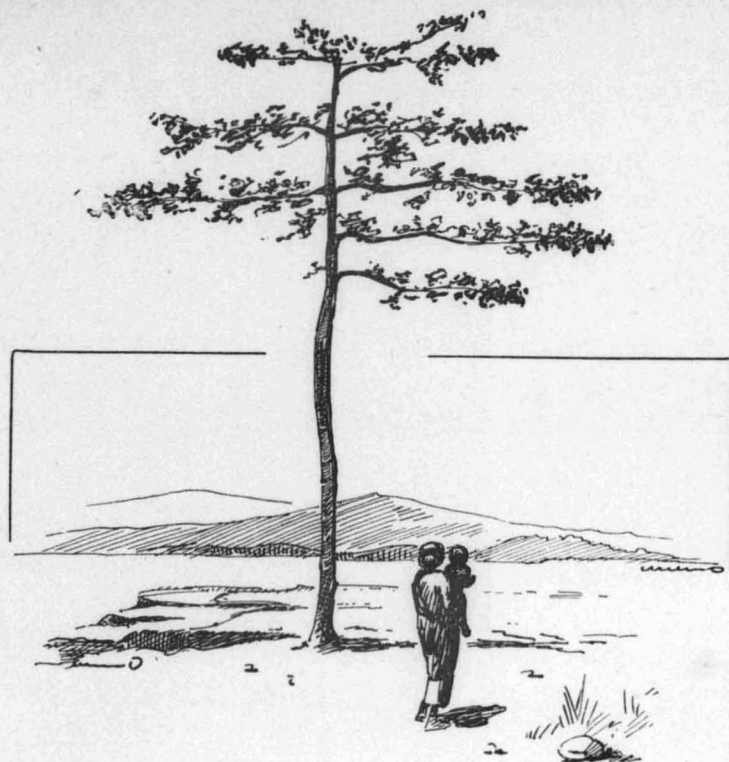
Even keken allen nog naar het mooie uitzicht over het Bankaneesche heuvelland vanaf het terras; toen wandelden ze weer naar de auto.

Bij een dier dorpen maakte Frans Wim op een groepje eigenaardige boomen opmerkzaam. Ze waren gedeeltelijk, sommige zelfs heelemaal, kaal, terwijl de hooggeplaatste takken horizontaal op den stam ingeplant waren.

„Kapok-boomen,” zei hij.

Inderdaad groeiden langs de wegen hier en daar mooie, tot 25 meter hoge exemplaren van dezen uiterst nuttigen boom. De Java-kapok is de beste ter wereld; van alle

¹⁾ Op de foto juist achter den middenpaal.

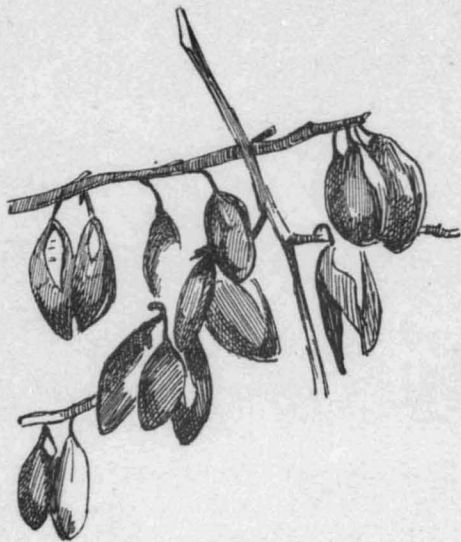

Kapokboom.

andere vezelstoffen — agave, hennep, katoen, lappervezel, bamboe en rotan — is dit de belangrijkste.

Op verzoek van mevrouw Huibers stopte de chauffeur even, zoodat Wim gelegenheid kreeg een paar vruchten op te rapen. Het waren vuilbruine, al gedeeltelijk opengesprongen schillen. De pluisjes drongen reeds uit de kleppen te voorschijn. Toen Wim toekeek, zag hij wel, dat het geen zaadharen waren, maar dat ze uit de opperhuid van het vruchtbeginse! ontsprongen. De pitten lagen los in het pluis.

„Het is een voordeelige handel voor de inlanders, merkte Wims vader op. „Ze kunnen er veel mee verdienen. Jammer, dat er vaak zooveel bedrog bij komt.

Kapokvruchten.

Juist met Inlandsch Nieuwjaar, als er geen rijst te verkopen valt, beginnen de vruchten rijp te worden. Vaak worden ze dan, uit geldgebrek, te vroeg geplukt en verder door broeiïng geschikt gemaakt. Maar de kwaliteit lijdt daar zeer onder. Ook kunnen de inlanders vaak niet nalaten er water over te spren-

kelen, waardoor het gewicht vermeerdert, maar dat ook alweer de kwaliteit vermindert. Je weet wel, men gebruikt de kapok voor kussens, dekens, reddingsgordels enz.”

Onder de hand was het bijna donker geworden; ze reden door een kampong vlak aan zee, waar ze een zware bui konden zien opkomen. Juist wilden ze in wat vlugger tempo naar huis doorrijden, toen Frans zei: „Hier is de rubbertuin van een onzer kennissen.”

Weer wat nieuws, maar voor een bezoek was het te laat geworden. Wel reed de gewillige chauffeur langzaam, zoodat ze tot diep in de donkere boomenlanen konden zien.

Opeens begon Frans te roepen:

„Hei, A Sie, we komen gauw je tuin bekijken. Mag dat?”

„Zal mijn vader wel zeggen,” klonk het terug.

„Tegen wien heb je het eigenlijk,” vroeg meneer Huibers, die niet gezien had, dat een paar kleine jongens bij een sloot aan het spelen waren.

„Een vriendje van school, meneer.”

„Zoo, zoo.”

Spoedig kwamen ze thuis; ze zaten pas goed en wel te lezen, of daar regende het heen.

„Raar land toch,” piekerde Wim. „Ze zeggen je vooruit wanneer het regent, ze besteden kapitalen aan hun graf, aan de boomen groeien de gekste dingen . . . maar toch: als het er op aan komt, zit ik liever in Apeldoorn.”

En al zei ze het niet, zijn moeder dacht er net zoo over.

6. RUBBER.

Bong A Sie had woord gehouden. Reeds den volgenden morgen kwam hij opgetogen naar Wim en Frans toe.

„Mijn vader zeg: mag wèl Heel graag, ja. Morgenmiddag wij gaan naar die kebon, als twee uur.”

„Fijn zeg, we zullen het thuis vragen om één uur; als je dan even wacht, hoor je wel of we mee mogen.”

Nauwelijks was de school uit, of ze holden op een draf naar huis en deden hun verzoek.

„Met wie wou je naar een rubbertuin?” vroeg meneer De Vries nog eens aan Frans. Hij had niet goed geluisterd eerst.

„Met Bong A Sie, vader. Hij heeft zelf een auto en . . .”

„Bong A Sie? Dien naam hoor ik vandaag voor het eerst hier; is hij al oud?”

„12 jaar, vader, net als ik.”

„Wel neen, jongen, ik bedoel natuurlijk den eigenaar van den tuin.”

„O, dat is zijn vader, Bong Fai Liong.”

„Ah, die . . . , ja, dan is het in orde. Pas maar op, dat je je netjes gedraagt. Die meneer is jaren in Europa geweest en kan je alles wel in het Fransch, Duitsch of Engelsch uitleggen.”

Bong A Sie ging naar huis met de belofte, dat hij de vriendjes den volgenden dag om twee uur zou komen afhalen aan het huis van Frans. Het middagslaapje zou er dus voor dien keer bij in moeten schieten.

Prompt om twee uur stond den volgenden middag de auto met A Sie en zijn vader erin voor het hek.

„Willen jullie ook planter worden?” vroeg deze aan de twee jongens.

„Neen, meneer, ik chauffeur en Wim machinist.”

„Nu, kijk straks maar eens goed rond, dan bedenk je je misschien nog en doet later ook als wij. Maar, dan krijgt A Sie een paar gevaarlijke concurrenten.”

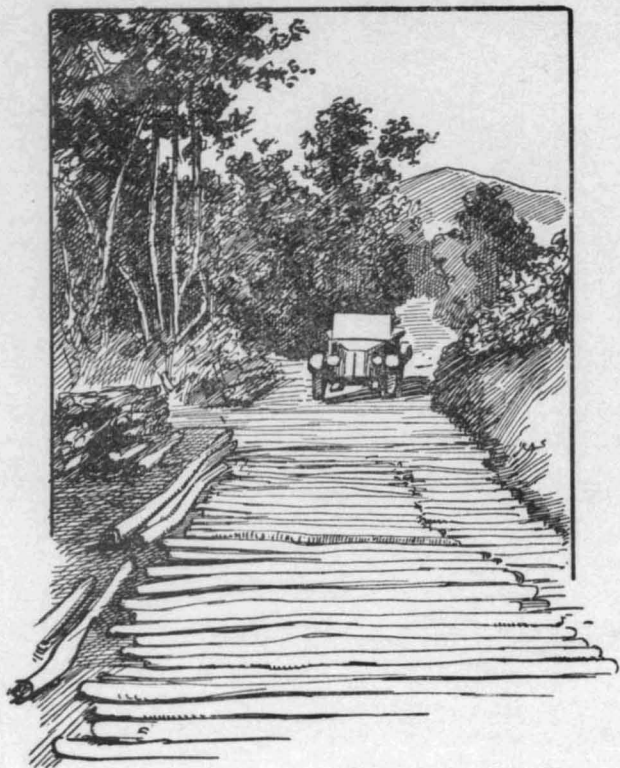
De jongens voelden zich volkomen op hun gemak met den vriendelijken planter. Frans kende hem trouwens al.

Ze reden niet ver van de zee; dadelijk buiten de Chineesche kamp ging de weg over in een zandweg; waar deze wat dicht bij de zee kwam, was de weg zóó mul, dat men heele einden belegd had met ronde stokken, vlak naast elkaar. Aan weerszijden werd die bedekking op den grond vastgehouden door een lange rij latten. Helaas, was dit „asfalt” niet te best onderhouden, zoodat van tijd tot tijd een losgeraakte stok met een zwaai omhoogverde, om de auto met kracht te treffen.

„Plan-plan,”¹⁾ zei de heer Bong dan . . . en er werd even iets kalmer gereden; hard rijden zou op zulke plaatsen inderdaad gevaar opgeleverd hebben. Vóór hen boog de weg naar links; juist op de bocht reed de chauffeur een zijweggetje in, geheel bedekt met gras, en geen twee minuten later stond de auto stil voor een lange, gedeeltelijk open schuur. Verscheiden Chineezen waren hier aan het werk.

„We zijn er,” zei A Sie. Erg veel zei hij nooit, als zijn vader er bij was; hij wist, dat die zich vreeselijk ergerde aan zijn krom Hollandsch. Maar thuis en met zijn andere

¹⁾ Langzaam-aan.

Stokweg.

kameraden ging het immers steeds in het Maleisch of Chineesch; dat de Europeesche jongens dat niet kenden, of allerbespottelijkst verdraaiden, werd hun nooit kwalijk genomen; maar *hij* moest 't altijd lijden om dat vervelend lastige Hollandsch.

Ondertusschen was de heer Bong in gesprek met een paar zijner mandoers. Reeds wilden de jongens hem naar binnen volgen, toen hij ze tegenhield.

„Ik zal jullie alles laten zien, van het begin af; maar dit hier is bijna het einde; even geduld, dan ga ik mee.”

Inderdaad duurde het geen vijf minuten meer, of de heer Bong was klaar.

„Vooruit dan maar,” zei hij, „eerst links, naar de kweekbedden.”

De grond was ruim een halven meter hoog met struiken en planten bedekt, maar er liepen verscheiden paadjes en wegen door.

„Allemaal Hevea-boomen,” legde de gastheer uit. „De andere soorten willen niet zoo goed, zelfs de wilde, inheemsche niet. Eigenlijk hoort deze soort thuis in Zuid-Amerika, vandaar de gekke naam caoutchouc, — caa = hout en ochu = vloeien —. Een Engelschman vond uit, dat je met het hard geworden sap van die boomen potloodschrift kon uitvegen; nu is wrijven in het Engelsch „to rub”, vandaar ons woord rubber. Nu, zulke boomen komen slechts voor in warme streken, waar het bovendien heel nat is. 't Lag dus voor de hand, dat ze in Engelschen Nederlandsch-Indië ook wel zouden gedijen.

Maar de Brazilianen waren er natuurlijk minder op gesteld, dat hun zaden uitgevoerd zouden worden. Met kina hadden ze tot hun schade ondervonden, hoe de prijzen daalden, toen anderen die ook verbouwden. Ze pasten dus erg op, maar toch wist een Engelschman ze in 1876 te verschalken, door in een schip 70.000 zaden te stoppen en er op een gegeven oogenblik mee weg te zeilen naar Engeland. Van die zaadjes kwam het tiende deel nog niet op; toch gaven de Engelschen ons Hollanders eenige plantjes mee . . . en nu moet je zien. Duizenden

hectare boomen, en hun gebied breidt zich nog steeds uit."

Ze waren aan een open hoek van het bosch gekomen, aan de grens der plantage. Een driehonderd meter verder verhief zich het oerbosch als een solied afsluitende muur, zoodat het plekje naar alle zijden beschut lag.

„Hier zijn de kweekbedden. De zaden krijgen we meest van Engelsche plantage's; ze moeten na ontvangst direct behandeld worden. Kijk, hier heb je een vrucht; er zitten drie zaden in.

Is de vrucht rijp, dan barst ze plotseling open en de zaden worden eenvoudig weggeschoten. Zoo vermenigvuldigt de wilde boom zichzelf. Nu leggen we die zaden 2 weken op natte zakken en dan in den grond. Na 8 à 9 maand worden ze verpoot en, als alles goed gaat, staat er na ruim 4 jaar een flinke boom, geschikt om er uit te tappen. Eigenlijk kan dat desnoods wel eerder ook, maar dat is niet zoo goed voor de gezondheid van den boom."

Met genoeg bekeken ze de buitengewoon mooie en frisch-groene boompjes; daarna liepen ze het bosch weer in. Overal lagen groote, half verbrande en soms al verrotte boomstammen; hier en daar zelfs zaten groote boomstam-stompen met wortel en al in den grond.

„Waarom laat u dat allemaal zoo?" vroeg Frans, die zich blijkbaar min of meer ergerde aan dien rommeligen aanblik.

„Wil jij het weghalen? 't Is inderdaad glad verkeerd. Allerlei ziekten ontstaan door die doode stompen, maar . . . Kom, ik betaal je 25 gulden, als je me die stomp daar weghaalt. De wortel ervan is aangetast door witte schim-

mel, en daar houden we heelemaal niet van in een tuin. Verdienen, in de a.s. vacantie?"

Beiden keken in de door den heer Bong aangeduide richting. Een stammetje, aan den voet stellig 12 m. in omtrek, prikte daar nog met een hoogte van ruim twee meter. Ieder zag de onmogelijkheid in om, zonder veel tijdverlies en groote kosten, zulke knapen te verwijderen. Nog steeds liepen ze aan de grens der onderneming; van een nieuw in cultuur te brengen stuk waren juist de boomen geveld. De koelies stapelden het kleine hout er om heen en dan ging de heele zaak in brand.

„Is dat niet jammer van al dat mooie hout, meneer? Dat is toch veel geld waard als timmer- of brandhout," zei een der jongens.

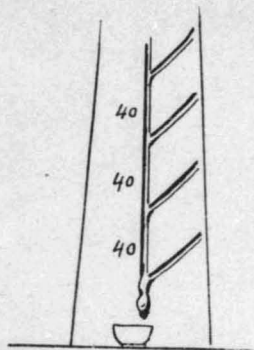
Maar toen ze even doordachten, bleek wel, dat de transportkosten, de wegeaanleg en het gebrek aan voldoende werkvolk tot het spijtige verbranden moesten dwingen.

„Alles zou je trouwens niet weg mogen nemen," vervolgde de gastheer, „want als het zoo geweldig regent, beletten die dwarsgelegde stammen, dat het water op deze hellende terreinen een te groote snelheid krijgt en de teelaarde wegspoelt."

Op een van de kleine paadjes, vlak bij ze, liep een Chinees met een zonderling gevormd mesje in de eene hand en een émaille-emmer in de andere. Bij elken boom bleef hij even staan, bukte zich en liep na een kort oponthoud weer verder.

„Laten we maar eens even gaan kijken," zei de heer Bong.

Op een hoogte van één tot twee meter was een lange

insnijding als goot naar beneden
aangebracht. Daarin mondden vier
schuin naar omlaag gaande kana-
len uit, wat dieper ingesneden.
De Chineesche koelie nu krabde
met zijn mesje over elk van die
vier sneden, waarna onmiddellijk
het witte sap begon te vloeien.
Onder aan de verticale insnijding
liep het vocht via een in den stam

gestoken gootje in een kopje.

„Zie je,” vertelde de planter, „de sneden worden
natuurlijk elken dag een beetje breder; niet dieper, want
dan komen we op het hout; het sap zit alleen in den bast.
Na een jaar zouden de wonden aan elkaar raken, want
daar is de onderlinge afstand van 40 c.m. naar genomen.
Maar dan beginnen we aan den anderen kant. De afge-
tapte kan zich dan onderwijl weer herstellen.

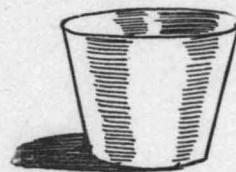
Telkens als de koelie een nieuwe snede zou aanbren-
gen, trok hij eerst een draad van gestold sap er uit en stak dien
in den zak. Daarna spoelde hij een beetje water door de
gootjes en ging naar een volgenden boom.

„Lekt dat nu tot morgen zoo door, meneer?” vroeg Wim.

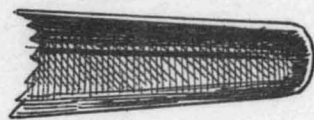
„Dat zou ik wel willen. Neen hoor, met 10 tot 15 minuten
is het afgelopen en dan begint het morgen bij de nieuwe
aansnijding opnieuw. Kom, nu zullen we nog even dien
aanplant daar bezoeken.

Vroeger wisten we nog niet zoo goed, op welken afstand
we de boomen moesten planten. Dat daar is al een oud stuk
en de boomen staan er veel te dicht op elkaar.”

Van tijd tot tijd deed de heer Bong nu een witten band,
waarvan hij er verscheiden in zijn zak had, om een boom.
„Worden die nu omgehakt?”

Rubber-cup.

Zinken gootje.

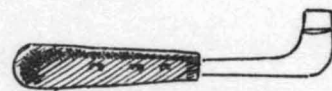
„Niet direct nog, eerst halen we er nog uit, wat we
kunnen. De boom wordt eigenlijk doodgetapt; dat is wel
niet zoo mooi, maar je begrijpt, er zijn al onkosten
genoeg.”

Na een prettige wandeling door eindelooze rijen Hevea-
boomen kwamen ze nu bij hun punt van uitgang terug.
Vele koelies liepen op het bekende sukkeldrafje met hun
gevulde emmers naar de loods en zetten ze daar in de daar-
voor bestemde open ruimte.

„Hier laten we het een poosje staan,” vertelde de gast-
heer; „het vuil zinkt dan vanzelf op den bodem en wat er
nog mocht achterblijven gaat er straks bij het zeven wel uit.”

Een mandoer liep rond met een groote flesch en goot in
elken bak een afgepaste hoeveelheid vocht.

Op Wims vraag vertelde de
heer Bong: „Dat is azijnzuur.
Daardoor scheidt zich de
eigenlijke caoutchouc van

Rubbermesje.

de heldere vloeistof, die we niet moeten hebben, af. Ruim
een uur laten we ze daartoe staan en nemen de koek er dan
af. Ze heeft dan natuurlijk den rechthoekigen vorm van

den bak, maar zit nog te vol met water. Kijk, daar gaan ze er mee."

Een jong Chineesje van een jaar of vijftien, bracht de natte plakken naar een hoek van de loods, waar eenige handmangels opgesteld waren. Deze werden met de hand gedraaid . . . een baantje, waar niemand jaloersch op behoefde te zijn.

Telkens zette de daar werkende man de twee koperen rollen der mangel wat dichterbij elkaar, tot er een vel van 2 à 3 m.m. dikte overbleef.

„Nu laten we de vellen een dag drogen in de zon en verder boven smeulende klapperdoppen, tot ze voldoende droog zijn."

Onder het spreken leidde de heer Bong ze naar een deur, waar een droogkamer achter was. In lange rijen hingen de witte of bruine vellen hier te wachten op verzending.

„Hier houdt ons werk op," zei de gids. „De droge vellen worden, zooveel mogelijk kleur bij kleur, in kistjes gelegd en verzonden. De verdere bewerking laten we geheel aan andere fabrieken over, *wij* doen er niets meer aan."

„Kom, laten we eens zien, of de baas van het zaakje hier niet iets voor ons te drinken heeft."

Inderdaad bleek die er al op gerekend te hebben. In het kleine kantoortje stonden eenige flesschen limonade en een schotel vol gebakken pisang. Daar wisten ze wel raad mee!

Voldaan reden ze weer naar huis. Onderweg noemden ze elkander van alles op, wat wel van die rubbervellen gemaakt werd; het werd een heele lijst . . . probeer het ook maar eens!

7. OP SCHOOL.

De laatste week van October was nu voorbij en daarmee de herfstvacantie. Maandagmorgen, ruim zeven uur, zei Wim zijn moeder goedendag en stapte met vader mee — naar school. Van Frans wist hij al, dat de school duurde van half acht tot één, met tweemaal een pauze van een half uur; 's middags dus geheel vrij.

Ze kwamen bij de school, een lang gebouw van één verdieping met een galerij rondom en een zeer groot erf.

Het hoofd der school stond al in de deur en daar stevenden ze regelrecht op af.

„Ah, een nieuwe klant. Mooi zoo; uit . . . ?"

„Apeldoorn, meneer, daar zat ik in de zesde klas."

„Nou, daar zullen we je hier dan ook maar plaatsen; sommige dingen zullen je meevallen, andere weer niet."

Nu moest vader een papier teekenen en — Wim stond alleen.

„Kijk, daar onder die loods spelen je vriendjes; Frans is er ook al. Ga daar maar eens kijken en kom straks met hem mee naar binnen. We zullen het samen wel vinden."

Jawel, kinderen genoeg daar in die overdekte ruimte . . . allen vreemden. Met een beetje moeite ontdekte hij Frans op een bank met nog twee Hollandsche kinderen. Alle anderen waren tot zijn groote verbazing donker, de een meer, de ander minder.

De meeste kinderen zaten, slechts enkele groepjes speelden. Wim liet zich dus ook maar op de bank neer. Maar . . . links noch rechts gelukte het hem ook

maar één woord van het gesprokene te verstaan! Maleisch, Javaansch, twee soorten Chineesch alles door elkaar. Daar kwam een onderwijzeres over de plaats wandelen — opeens overal Hollandsche klanken of — niets! Maar ze was nog geen tien pas verder of alles babbelde er weer vlot in zijn eigen taaltje op los.

Het fluitje klonk, de kinderen schaarden zich in de rij en ieder trok zijn klas ordelijk binnen. Wim werd een plaats aangewezen naast een dik Chineesje, die in den loop van den morgen als Bong Dji Kap of als Dji Kap aangesproken werd; verder was het hem heel aangenaam, dat meneer hem zoo'n beetje stil aan zijn lot overliet . . . dan wende hij wat aan het vele vreemde.

Eerlijk gezegd, het viel hem mee: de ruime, open lokalen, de prachtige platen, de vele, kleurige boeken, die hem gegeven werden . . . En in een openstaande kast een keurig-uitziende bibliotheek. Maar al te veel tijd tot rondkijken had hij nu niet, want er waren tien sommen opgegeven — wel wat veel, vond Wim! — en daar viel heel wat aan te kluiven

Van verbazing rolde hij bijna zijn bank uit, toen na ruim een half uur meneer vroeg, wie ze af had en de heele klas op drie na den vinger opstak! Eén van die drie was hij — een ander Frans. Daarbij bleken van zijn zes gemaakte sommen er nog twee fout, terwijl alle Chineezzen en de meeste anderen geregeld „0 fout!” opgaven.

Maar in de volgende taalles konden *hij* en Frans schitteren; hun vinger was steeds in de lucht, terwijl Wim zich soms eenvoudig krom lachte om de gekke zinnen en zonderlinge antwoorden van de straks zoo beste rekenaars. Vaak

bleek, dat ze een vraag heelemaal niet goed verstaan hadden. Geen zin, of meneer moest dien verbeteren.

En de volgende dagen werd het Wim duidelijk: in alles, waar goed Hollandsch bij te pas kwam, waren hij en Frans de eersten; in rekenen en, erger nog, in hand- en kaartjes-teekenen moesten ze het afleggen bij de anderen. En zijn aardrijkskundige kennis van Indië werd gewoon als nul gerekend, evenals zijn Indische geschiedenis. Maar, werden ze al eens „Hollandsche knoeiers” genoemd, toch zouden ze — dit voelden ze wel — het op den duur winnen.

Om negen uur was er een half uur pauze. Nu merkte Wim, dat alle kinderen een flesch met water of thee bij zich hadden, wat bij die hooge temperatuur wel te pas kwam. Hij nam zich voor, er morgen ook voor te zullen zorgen en maakte nu maar gebruik van den voorraad van Frans.

Van het taaltje, dat de Indische Europeanen spraken kon hij weinig verstaan; toen hij zuiver Hollandsch sprak, werd hij uitgelachen en voor *totok* gescholden.

Evenwel, juist zooals zijn vader gezegd had, na drie maanden sprak hij ook al een vreemd taaltje en haspelde hij de tijden door elkaar, dat zijn ouders er wanhopig onder werden.

Van halftien tot elf volgde de tweede schooltijd en toen gingen de eerste, tweede en derde klasse naar huis; Wim was als zesde-klasser natuurlijk niet zoo fortuinlijk en mocht tot één uur doorblokken; het werd nu toch wel erg warm in de lokalen . . . allen waren een beetje loom. Even dacht hij aan Holland, waar 80° een vrije middag betekende. Maar wààr was het: de warmte was hier lang niet zoo drukkend als op een heeten zomerdag in Apel-

doorn; en zoowel kleeding als huizen, het was er op ingericht, om koelte te vangen.

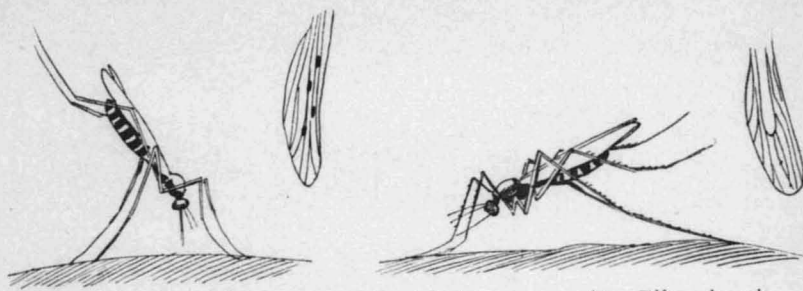
Een beetje bleek kwam Wim thuis; moeder keek al een weinig bezorgd, maar vader stelde haar gerust: „Daar moet je aan wennen; de frissche Hollandsche kleur gaat onherroepelijk weg. Komt wel terug in de kou, zelfs in Bandoeng al.”

Het beviel Wim best op school. Telkens werden er onderwerpen behandeld, die Wim leuk en interessant vond. Eens, juist toen een inlandsche jongen eenige dagen was thuis gebleven om malaria, kwam er in een leesles iets over die ziekte voor. Wim vroeg ernaar en direct begon meneer ervan te vertellen:

„We mogen daar inderdaad wel iets van weten; in Siam zeggen ze: „De muskiet is 1000 keer gevaarlijker dan de tijger,” en dat is zoo. En van Indië is wel eens gezegd: „Dat is alleen te cultiveeren met ploeg en kinine.” Ik zal je beide gezegden verklaren. Malaria noemde men vroeger moeraskoorts, omdat men dacht, dat ze een gevolg was van de dampen, opstijgende uit de moerassen. Het heeft tot voor ongeveer 50 jaar geduurd, eer men ontdekte, of liever, eer men bewees, dat de muskieten — in Holland zegt men muggen — de ziekte aanbrachten. En dan nog maar één soort, de anopheles. Aan dien geleerden naam heb je niet veel, maar ik zal je een middeltje aan de hand doen, om die soort gemakkelijk te herkennen.”

Nu teekende meneer twee muggen naast elkaar op het bord, waarvan de één zittend zijn lijf horizontaal hield en de ander schuin.

„Zie, de laatste is de gevaarlijke anopheles; ook kun je

ze nog kennen aan de vleugels, want die zijn een beetje gevlekt. Alleen de wijfjes steken en als nu zoo'n wijfje ziek is, draagt het parasieten mee, die bij het steken in ons bloed komen. Daar verdeelen zij zich in tal van andere en wel zóó vlug soms, dat er uit die ééne parasiet 3.200.000 kunnen ontstaan. Deze verwoesten de roode bloedlichaampjes en bederven daardoor ons bloed. Gelukkig gaan de meeste menschen er niet terstond aan dood; alleen zwakke personen hebben het dadelijk al moeilijk, omdat er bij hen niet zoo spoedig nieuwe, roode bloedlichaampjes ontstaan. Maar ieder voelt zich loom en moe en is, bij een eenigszins beduidenden aanval, ongeschikt voor zijn werk, vaak dagen lang. En dat de ziekte nog ernstiger gevolgen kan hebben, heb ik jullie laatst verteld, toen we het over den aanleg van het Panama-kanaal hadden.

Gelukkig beschikken we over een prachtig geneesmiddel. Ik bedoel de kinine. Ook de kina-boom hoort oorspronkelijk in Zuid-Amerika thuis. Toen eens een Indiaan, doodziek van malaria in het bosch bleef liggen, sleepte hij zich met veel moeite nog naar een waterplas en dronk daar

gulzig uit. Nu groeiden om en gedeeltelijk in dien plas veel kina-boomen, zoodat het water een weinig kinine bevatte. Tot zijn verbazing voelde de Indiaan zich kort na het drinken veel beter. Hij ging er mee door en genas; zoo ontdekte men de kinine, die uit den bast van den boom getrokken wordt. Op Java groeien die boomen nu bij duizenden, wat te danken is aan Junghuhn.

In Bandoeng is een groote kinine-fabriek, die er de bekende tabletten maakt, een beetje gesuikerd om den bitteren smaak weg te krijgen en meestal 0.2 of 0.3 gram kinine bevattend.

Erg lekker zijn die bonbonnetjes toch niet, en jullie weten wel, dat er duizeligheid en andere kleine onaangenaamheden aan 't gebruik vastzitten. Dat is wel jammer, want velen houden er daarom te gauw mee op, eerder zelfs dan de dokter heeft voorgeschreven. Zulk een blijft drager van malaria-parasieten en is een gevaar voor zijn omgeving. Immers, een muskiet, die hem steekt, wordt ziek en kan de ziekte op anderen — in de eerste plaats huisgenooten — overbrengen !

En ook komt bij zoo iemand de malaria bijna zeker terug en is dan veel moeilijker te genezen, ja, kan zelfs erg gevaarlijk worden."

„Maar kunnen we die gevaarlijke muskieten dan niet allemaal dood maken?" vroeg Frans.

„Dat gaat niet zoo gemakkelijk, vooral hier niet. Beter is het, de eieren van die beestjes te vernietigen. Die worden gelegd in het water. Wanneer we dus stilstaande plassen en moerassen dempen of droogleggen en ons zooveel als 't kan verzetten tegen den aanleg van vischvijvers, doen we al

heel wat. Een laagje olie op het water helpt ook goed, maar is schadelijk voor de visschen. In Holland bespuit men de stallen enz. wel met doodende stoffen, maar wie een Oostersche samenleving gezien heeft, weet wel, dat daar geen beginnen aan is. Op vele plaatsen heeft men de sterfte van 100 per duizend al op 30 per duizend teruggebracht en nog steeds worden die getallen gunstiger.

Een groot kwaad heeft de wereld-oorlog gedaan. De soldaten besmetten elkaar, en toen ze in 1918 naar huis terugkeerden, brak de malaria uit op plaatsen, die ze niet of niet meer kenden, bijv. Australië en Bagdad.

Ziezoo, nu weet je er tenminste iets van. Als ik je verder nog vertel, dat volgens de statistieken in Siam per jaar gemiddeld 50 menschen door tijgers opgegeten worden en in dat zelfde land er 50.000 per jaar aan malaria sterven, dan begrijp je al een van de uitspraken, waarmee ik begonnen ben.

En wie in een malaria-streek een onderneming begint, zonder tegen die ziekte te vechten, gaat er onder. Dus: ploeg en kinine, begrijp je?

Tot slot nog één ding: koop geen kinine uit vreemde landen, je weet dan nooit, wat je krijgt. Houd je aan je dokter, en als je alleen, in de wildernis, zit: kinine uit Bandoeng."

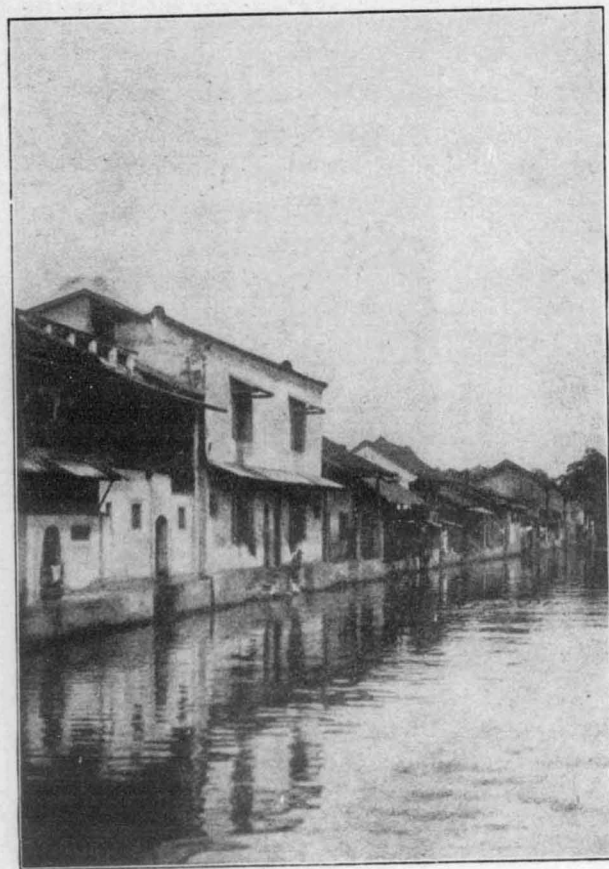
Toen Wim dien avond naar bed ging, maakte hij zijn klamboe toch iets sekuurder dicht dan anders . . . Eén zoo'n muskiet kon het hem doen!

8. HET CHINEESCHE KAMP EN DE KAMPONG.

Op Zaterdagmiddag gingen ze gewoonlijk wandelen, vader, moeder en Wim. Vaders kantoor was dan gesloten. Zoo heel veel keus hadden ze niet; de groote weg naar Pangkal-pinang, een paar korte grintwegen om de plaats en de wegen naar zee. Omdat de laatste beschaduwd waren, trokken ze zonder nadere verklaring bijna altijd zeewaarts. Moeder kon dan meteen haar boodschappen doen in de toko's. Het Chineesche kamp bleef altijd interessant. Het bestond uit een vijf- of zestal verbazend vieze straten. De houten huizen van twee verdiepingen aan weerszijden van den weg leken van binnen nog een tikje vuiler dan van buiten. Eenige banken en stoelen, neergezet waar het zoo uitkwam, met een onnoemelijk aantal dozen, koffers en pakken, vormden het meubilair.

De bewoners waren, van jong tot oud, voor of achter het huis te zoeken. Ieder deed zijn werk aan de straat; niemand liet zich storen door de bij tientallen rondlopende kinderen of de om een praatje verlegen Maleiers. Menig Chinees deed genoeglijk op straat zijn dutje op een baleh-baleh, een matje, een plekje gras of een paar oude kisten. Erg leuk vond Wim het steeds, twee of meer van die uiterst luchtig gekleede gele broeders een praatje te hooren houden. Dan liepen ze een meter of tien achter elkaar aan en redeneerden honderd uit, zonder op of omkijken.

Talrijk waren de rondventende kooplieden, die luid schreeuwend hun waren aanprezen. Ijs in alle kleuren,

De achterzijde der Chineesche huizen te Muntok.

zijde, ballonnetjes, vruchten, blikjes alles hadden ze te koop.

Zoo om de tien huizen „opereerde” een tandarts vlak aan de straat, soms met den barbier ondergebracht in één hol.

„Waarom zijn hier toch zooveel tandartsen?” had Wim bij een zijner wandelingen gevraagd.

„Wel,” antwoordde zijn vader, „in de eerste plaats is een Chinees een dolle liefhebber van lekker eten en daar heb je goede tanden voor nodig. Verder vinden ze een massa goud voor in den mond geweldig mooi en deftig. Zelfs jonge Chineezers, die het heelemaal niet nodig hebben, laten, als ze er over denken te gaan trouwen, een paar tanden vóór in den mond met goud bestrijken.”

Ja, dat ze van lekker eten hielden, was te zien daar. Een stuk of zes Chineesche hotels en eethuizen stonden in den omtrek, alle met de keuken aan de straat . . . voor reclame! En daar werkten met liefde en toewijding dan een paar koks — nooit vrouwen — die roerden en hakten en braadden, dat het op 30 meter afstand al geraden was den neus dicht te houden of een omweg te maken. Groote stukken vleesch, kajongs, visschen hingen boven de stookplaats hun beurt af te wachten; alles opgeluisterd door myriaden vliegen en andere insecten.

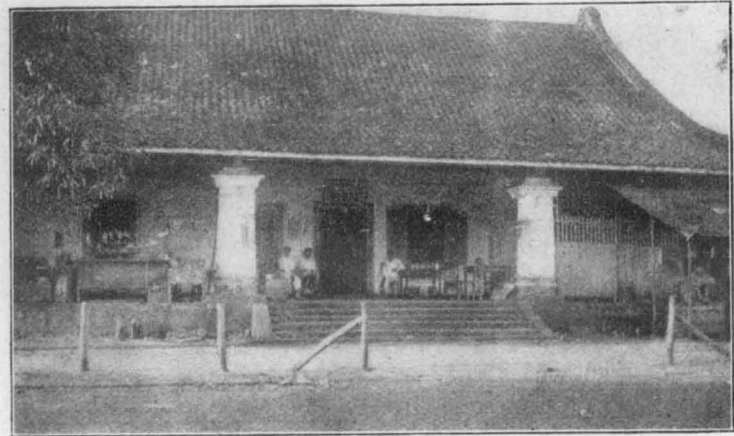
En te midden van dat alles zaten de klanten op de meest onwaarschijnlijke plaatsen hun portie haaievinnen-soep, of tripang, hun gekookte vogelnestjes of rijst met varkenskluijjes met behulp van twee stokjes smakelijk naar binnen te werken.

Bijna elk huis had een klein altaar, gewijd aan de voorouders, voor bijna elke deur hingen de 5 roode papiertjes en de op rood papier geteekende vreemde karakters, om booze geesten te weeren.

Vervolgens kwamen ze dan op den passar, het centrale punt van den inlandschen kleinhandel. Tot nu toe had

Wim daar ook al heel wat anders bij gedacht. Markt was er eigenlijk altijd; alleen was het om de vijf dagen een beetje drukker, terwijl de morgenuren het grootste aantal koopers — vooral kokkie's — leverden.

Het passarterrein was geheel bebouwd met lange loodsen van hout, onderverdeeld in talloze, kleine kamertjes.

Groot Chineesch eethuis. Links de keuken.

Hierin hadden de kooplui, zowel inlanders als Chineezers, hun vaste stands. Alleen de vischverkoopers en de vruchtenkooplui waren in een grootere, aan alle zijden open loods ondergebracht. Met genoeg wandelde Wim telkens weer langs de talloze eethuisjes, sarong-uitstallingen, huisraadbenodigdheden e.a.; maar . . . om door het gedeelte te loopen, waar de visch verkocht en schoongemaakt werd, daartoe hadden noch zijn moeder, noch hij den moed. En met het grootste genoeg zaten juist daar tal-

looze groepjes inlandsche mannen en vrouwen op hun hurken te keuvelen. Geen drie minuten zou Wim het in dien stank uitgehouden hebben!

Alles ging hier geleidelijk en kalm; niemand duwde, niemand drong, hoe druk het soms ook was. Ieder was rustig en beleefd, ieder glimlachte en sprak zacht.

Links van den passar stond de toko, waar moeder alles van had. Zoo'n toko leek ook al weer niets op een Apeldoornschen winkel. Er was nu letterlijk van alles te koop; van uitstallen of reclame werd in het minst geen werk gemaakt. De heele inventaris stond opeengestapeld op den grond of op houten rekken, waar men tusschendoor kon wandelen.

Het geheele midden van de ruimte stond vol opgestapelde boterblikken, jampotten, groenten, kaas, kopjes, schoteltes e.a. En wat van den zolder afhing, spotte met elke opvatting van orde of regel. Lampen, hammen, windbuksen, klokken, bezems, stokvisschen . . . het deinde in eendracht naar 's winds believen heen en weer.

Toch was dat de beste opslagplaats, want de tallooze muizen konden daar niet aankomen. Wèl aan de bakken rijst . . . waar ze dan ook, zoo gewenscht, bij tientallen te vangen zouden zijn geweest. Maar — het werd niet gewenscht, dus leefden ze er vroolijk en onbezorgd voort.

Waar de toko ophield en het particuliere terrein van den tokohouder begon, zou zelfs bij benadering niet te bepalen zijn. Immers, de gang naar het donkere, diepere van het huis was bijna niet door te komen door de daar opgestapelde zakken peper, terwijl uit de als slaapkamer in gebruik zijnde ruimte — een gedeeltelijk zichtbare klam-

boe duidde er tenminste op — ettelijke vellen rubber probeerden te ontsnappen.

Ook hier gingen alle inkoop op de bon. Moeder teekende eenvoudig een stukje papier en . . . de nota volgde wel op den eersten der volgende maand.

Terug wandelden ze gewoonlijk door kampong Djawa. Eerst kwamen ze dan nog voorbij het pandjeshuis, dat zich gewoonlijk in drukke klandisie van het inlandsche publiek mocht verheugen. Zooals Wim al wist: het gebeurde maar zelden, dat niet het halve bezit van hun bedienden daar in pand stond. Was dit kwaad erg ingeburgerd, van ernstiger aard nog was het drukke bezoek, dat de gouvernements-opium-verkoopplaats genoot. Achter een loket, stevig door ijzeren tralies van het publiek gescheiden, verkocht daar een inlandsche ambtenaar aan de Chineezers, de bij de wet toegestane hoeveelheid opium.

Waar het Chineesche kamp in den kampong overging, waren meestal een vijftal taxi's te vinden, welker chauffeurs bereid waren een heele familie naar boven — de *kotta* — te rijden, voor 50 cent. Maar behalve in geval van regen prefereerde het gezelschap te wandelen door den kampong.

Die kampongs liggen op Banka alle aan de groote wegen; hiertoe heeft het gouvernement de bevolking moeten dwingen in de eerste, onrustige jaren van ons bestuur op dit eiland. Nu zijn de menschen er aan gewend, zoodat het overige gedeelte vrijwel onbewoond is.

Zoo'n inlandsch dorp maakte een heel wat prettiger indruk dan het Chineezen-verblijf; immers, de geheele kampong ging schuil in een zee van groen, in tegenstelling

met de Chineezen-stad, waar geen boom te vinden was. En de boomen in den kampong zijn bijna zonder uitzondering vruchtboomen, waar de huisjes gezellig onderuit komen kijken.

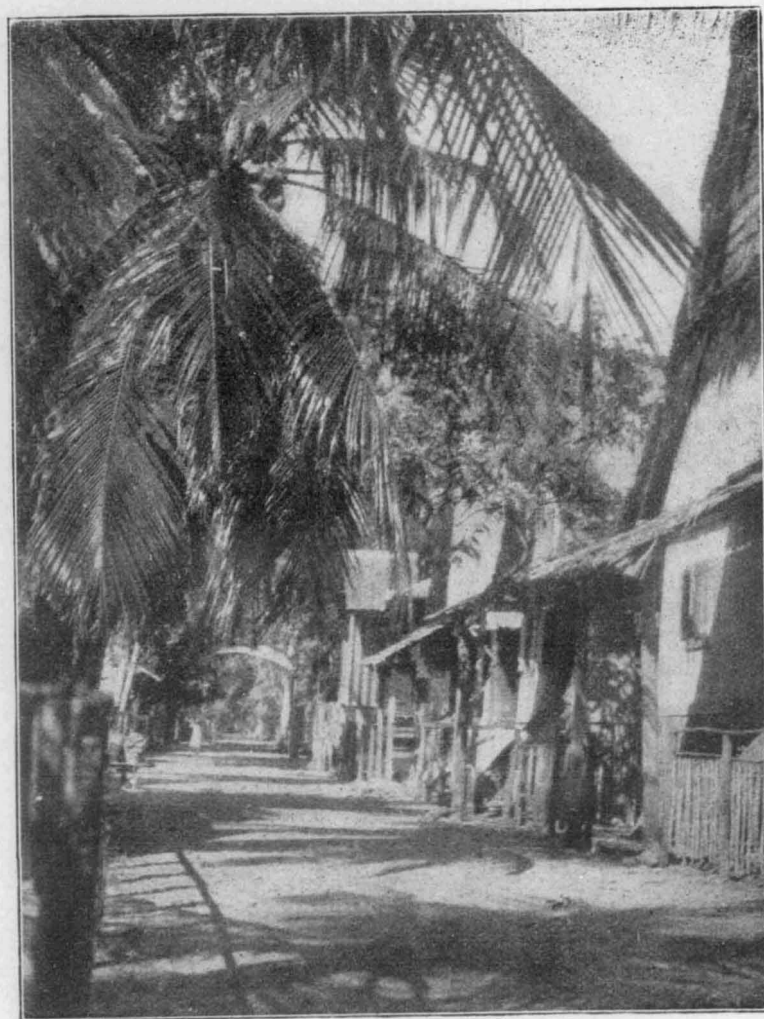
Helaas is dit ongeveer het eenige goeds, wat van de Bankaneesche kampongs te vertellen is. De huisjes zijn van hout, boomschors of bilik¹⁾ gemaakt. Men vindt er nauwelijks een, dat niet scheef staat . . . geen enkel, dat niet lekt als een zeef.

De meeste staan op palen, ruim een meter boven den grond. Over den vuilen rommel eronder is 't het beste maar te zwijgen . . .!

De erven zagen er, met een hoogst zeldzame uitzondering, verwaarloosd uit; slechts hier en daar vond de bezitter het noodig om het hek te onderhouden. Bij de meesten was het omgevallen of kapot.

Was ergens een huisje ingevallen, dan dacht men er gewoonlijk niet over, het op diezelfde plaats weer te bouwen. Te veel soesah²⁾, dien ouden rommel opruimen! Beter een nieuw terrein te zoeken. En dan maar langzaam aan; zoo niet in één jaar klaar, dan in twee. Gelukkig, dat tenminste hier en daar sporen van verbetering op te merken vielen. Zoo om de tien, twintig huizen demonstreerde een meer pientere inlander, wat er met een pepertuintje te bereiken viel. Helaas, er waren zoo weinig, die het voorbeeld volgden. De heeren rookten liever een strootje bij de warong, de dames vertelden elkaar zoo graag de nieuw-

1) Bilik = platte bamboe. 2) Drukte.

Een stadskampong. De huizen staan dicht opeen, de voorerven ontbreken.

ste nieuwtjes, op de trap van hun villa gezeten, met een of twee kinderen in de slendang bij zich.

Maar ondanks dat alles deed de rust van het geheel toch aangenaam aan; ter verhooving van de gezelligheid vond men bij vele huizen een kooitje met apen, duiven, rijstvogeltjes of andere levenmakers en het was aardig de kleinere kinderen in hun luchtige kleeding — te weten *niets* — daarmee te zien sollen.

Als ze dan tegen donker weer in hun huis arriveerden, was Wim toch maar blij, dat de opvattingen der Europeanen inzake huizenbouw en hygiëne met de kolonisten mee over gewaaid waren. Want al was het uitzicht uit zoo'n huisje in den kampong knusser en eigenaardiger . . . hij zat toch liever bij een behoorlijke lamp in hun schoone voorgalerij de portefeuille te bekijken, dan te midden van den kwalijk riekenden kampong.

9. NAAR DE SOOS.

't Was Zondagmorgen; Wim en Frans stoeiden samen op het grasveld voor het huis. Dat de bloemetjes daarbij nog al eens in verdrukking kwamen, merkte geen van beiden; en er was niemand thuis om ze eraan te herinneren. De predikant uit Palembang was nl. ter plaatse, iets wat hoogstens vier keer per jaar gebeurde, en hield kerk in de passangrahan.¹⁾ Daarheen waren hun ouders.

Toen stapte een huisjongen met een lijst onder den arm het erf op. In een oogenblik had Frans hem te pakken.

„Er is niemand thuis; geef maar hier.”

Samen neusden ze in de lijst. Dat viel mee!

Aan de leden der sociëteit werd kennis gegeven, dat er den volgenden avond zes uur een goochelaar zou optreden; vrije toegang voor leden en hun gezin.

Met potlood krabbelde Frans een groote V. achter den naam De Vries en gaf de lijst aan den jongen terug.

„Waarom doe je dat?”

„Dan kan de secretaris van de soos zien, dat de bediende overal geweest is. Anders slaat hij vast en zeker uit luiheid de helft van de leden over.”

„Fijn, zeg, morgen een soenglap. Jij gaat toch ook?”

„Ja, maar ik denk niet, dat mijn vader lid van de sociëteit is. Dat is nog al duur, zie je,” verklaarde Wim met een wijs gezicht.

„Vast wel. Iedereen is lid; vraag maar eens straks.”

¹⁾ Een klein kerkje wordt dezer dagen in gebruik genomen.

Toen zijn ouders thuis kwamen, stooft Wim er dadelijk op af.

„Pa, is u lid van de soos?”

„Natuurlijk, jongen, waarom vraag je dat zoo?”

Wim vertelde het.

„Ga jij maar gerust kijken hoor. Veel te beleven valt hier niet en daarom zijn we, anders dan in Holland, allemaal lid. Zoo nu en dan kunnen we, doordat we allen in de kosten bijdragen, één of ander gezelschap laten optreden, snap je?”

Wim begreep het en was den volgenden avond kwart voor zes in de soos present. Hij was er nog niet eerder geweest en keek dus goed rond. Een groot gebouw met een ruime voorgalerij en daarachter twee zalen, ziedaar de soos. Veel tafeltjes en stoelen, twee biljarten en een buffet vormden het min of meer onsmakelijk uitzienend meubilair. In de laatste zaal was een vast tooneel en daar zwierven de meeste kinderen.

Al gauw ontdekte Wim Frans met A Sie; hij ging er heen en wachtte. De naburige gevangensklok sloeg zes uur. Elk oogenblik verwachtte Wim het tooneelscherm te zullen zien opgaan. Het verwonderde hem wel een beetje, dat alle kinderen zoo ordeloos heen en weer liepen. 't Leek er niet veel op, dat er zóó iets van de voorstelling terecht zou komen.

Daar trad de goochelaar, gevolgd door twee helpers, de zaal binnen. Het waren Britsch-Indiërs, vermoedelijk Klingaleezen.

De jongste helper was hoogstens dertien jaar; allen waren donker van huid en staken armelijk in de kleeren.

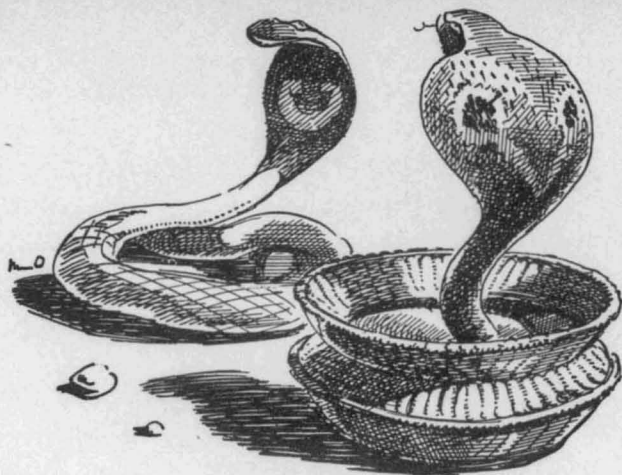
Van de eertijds witte jas van den chef van het troepje was een vet soepje te koken geweest.

Ze maakten buigingen naar alle richtingen en — gingen midden in de zaal op den grond zitten. De toeschouwers schaarden er zich in een grooten kring omheen . . . het feest kon dus zonder verdere voorbereidingen beginnen.

De goochelaars hadden hun benodigdheden uitgepakt: een stel vieze lompen, doosjes, pakjes en eenige stevig dichtgeknoopte manden. De twee helpers hielden zich wat achteraf en de goochelaar zelf begon zijn aanspraak. Maleisch, alles Maleisch; slechts hier en daar kon Wim een woord opvangen. Erg aangenaam vond hij het niet, de andere kinderen nu en dan te hooren schateren van het lachen, terwijl hij er niets van begreep; maar ook dat zou wel beteren. Ah, de goochelaar begon te werken!

Uit een zak kwam een allerzonderlingst muziekinstrument met een dikken buik. Terwijl de goochelaar er een vreemde melodie op blies, maakte een der helpers een plat mandje los. Dadelijk werkte zich een flinke slang van misschien drie meter uit zijn gevangenis en kroop achter den in het rond loopenden goochelaar aan. Het dier volgde precies al de wendingen van zijn meester. Nog twee andere slangen deden hetzelfde; één daarvan was een echte cobra, die zich telkens opblies. Niet graag zou Wim zoo'n ding om zijn hals geknoopt hebben; toch, toen de groote slang zich wat ver verwijderde, bracht een der jongens op verzoek van den goochelaar het beest eenvoudig terug. Al scheen niemand het iets bijzonders te vinden, Wim had het voor nog zooveel niet gedaan!

Gelukkig, de slangen gingen in de mand terug; de

Cobra.

andere toeren begonnen. Guldens en steenen verdwenen of kwamen ergens uit, op de gewone manier; alleen viel het Wim op, dat het ontzettend handig ging. Hoewel de toeschouwers aan alle kanten zaten, kon niemand ontdekken, hoè het ging. Bij dat alles sprak de vertooner een zonderling taaltje. In plaats van „hocus, pocus” werd er geteld.

„Ik spreek alles, die Hollandsch ook. Pas op ja, deze steen, hij verdwijnt naar die koningin Wilmina.

Een, twee, drie . . . Hollandsch.

Satoe, doewa, tiga . . . Maleisch.

One, two, three . . . Engelsch.

Un, deux, trois . . . Siameesch.¹⁾

Ik maak die muziek, die steen, hij weg.”

Driemaal liep de man, al spelend op zijn instrument, om het doosje, waaronder hij den steen gedeponneerd had.

¹⁾ Men spreekt daar veel Fransch.

„Ssst . . . ik kijk . . . ja, weg hij.

Nou, die koningin, zij heel goed. Zij geef armen soenglap present terug. Pas op . . . Een, twee, drie; satoe, doewa, tiga; one, two, three; un, deux, trois . . . een beetje muziek . . . Ik kijken.”

Twee mooie duiven fladderden door de zaal en begaven zich op het geroep van den jongsten helper weer in een klaargehouden mandje! Ieder klapte in de handen.

Nu nam de goochelaar een flinke bak, geheel gevuld met water. Uit den zak verscheen een celluloid zwaantje, dat op 't water geplaatst werd en daar ronddobberde.

„Zeg heeren en damen tabeh.”

Werkelijk, het diertje maakte een buiging. Daarop liet de kling het diertje ja-knikken, neen-zeggen en dansen, dat het een aard had. Hoe dat kon? Wim begreep het niet. Wel zag hij een grooten plas op de plek, waar de bak gestaan had. Die was dus lek . . .!

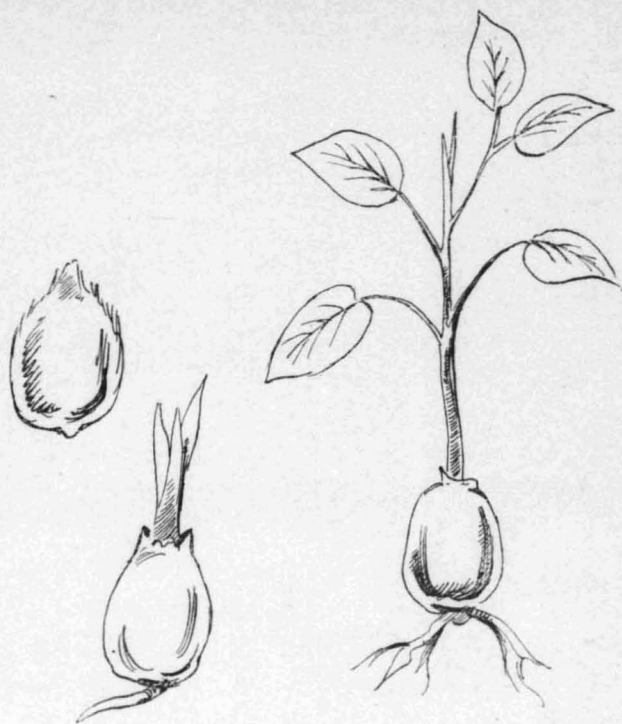
Vele der nu volgende toeren had Wim in Holland ook al gezien; maar daar kwam wat nieuws!

De goochelaar liet een flinke pit zien.

„Dit boom worden.”

Midden op de steenen werd de pit, duidelijk zichtbaar voor iedereen, onder een doekje gelegd. De muziek klonk, er werd geteld en de helper liet water op het doekje druppelen; dit begon zich te bewegen. Opeens nam de goochelaar het doekje weg. Wim kon zijn oogen haast niet gelooven: een boompje met frissche, groene blaadjes, al wel drie decimeter hoog, was uit de pit gegroeid!

Dit werd eenige malen herhaald. Toen stond er een flinke boom, waaraan rijpe manga's hingen. Mild deelde

de toovenaar ze uit en dat het geen bedrog was, bleek wel uit de graagte, waarmee een inlandsch meisje erin hapte. 't Was Wim te machtig.

Er kwam pauze, twintig minuten.

Meneer De Vries tracteerde de jongens op een stuk chocolade.

„Je maakt maar een bon, hè,” zei hij tegen den bediende, die de chocolade bracht.

„Hoeft u dan niet te betalen, meneer?” vroeg Wim.

„Zeker wel, aan het eind van de maand. In Jan Oost gaat alles op de bon. Je schrijft maar een verklaring voor

zoo- of zooveel met je naam er onder en de zaak is gezond; een geldbeurs heeft hier niemand in den zak.”

Daar begon de goochelaar weer. 't Eerste wat hij deed, was assistentie verzoeken.

„Een flinke jongen, niet verlegen.”

Frans meldde zich aan. Eerst goochelde de man weer wat met guldens en briefjes, waarvan er telkens op Frans gevonden werden. Daarna vroeg hij aan een der aanwezige heeren een gouden horloge ter leen. Frans moest nu een steenen vijzel ophouden en daar ging, onder veel mimiek, het horloge in. Menigeen werd toch wel wat ongerust, toen Frans de opdracht kreeg met een flink stuk ijzer het horloge fijn te stampen. Na eenige aarzeling en met een vragenden blik op den eigenaar, kweet Frans zich van die taak. Na vijf, zes stooten kon de goochelaar aan het publiek een hopelooze chaos van glas, kamwiltjes en veeren toonen.

Toen werd hij erg boos op zijn helper en eischte op hoogen toon het horloge of anders de waarde ervan van Frans terug. Enfin, toen dat geen van tweeën bleek te gaan, zou de toovenaar dan maar zijn fluit en de tellerij te hulp roepen. Frans zag zich opeens een doos in de handen geduwd en de hocus pocus begon. Hoe dan ook, het horloge zou er wel uitkomen.

Probeerden. In de doos zat nòg een doos, daarin wèèr een en zoo maar door. Ten slotte bleef er nog één mooi doosje over . . . en de goochelaar vroeg aan Frans wat hij — gezien het grootte medelijden en de fabelachtige knapheid van den machtigen toovenaar — wel verwachtte. Met een glimlach ried Frans het al . . . en allen met hem wisten het: het horloge.

„Pas op dan. Handen op en voorzichtig!”

Met beide handen naast elkaar stond Frans, om het horloge op te vangen. Ieder rekte zich, om beter te kunnen zien.

Daar . . . met een kreet slingerde Frans het „horloge” van zich af.

Een zwarte slang schoof over den grond . . . een beetje suf door den smak . . . !!

Frans sprong van schrik naar zijn vader, maar werd braaf uitgelachen. En het horloge? Dat was al aan den eigenaar teruggegeven en heelemaal niet in gevaar geweest.

Een krachtig handgeklap beloonde den handigen kling, die met groot misbaar zijn laatsten toer aankondigde . . . de toer.

Een flinke mand werd in het midden opgesteld; met een ondeugend lachje in de richting van Frans vroeg de goochelaar weer „een flinken jongen,” maar niemand meldde zich.

Toen kwam zijn eigen helper op de proppen. Onder veel gepraat werd het jongetje in een net geknoopt, zoodat hij zich bijna niet meer bewegen kon, en in de mand gelegd. Een groote doek ging erover en de tooverfluit kwam in actie.

„Ik tel, een twee drie . . . de jongen, hij weg.”

„Dat zal je toch niet glad zitten op een steenen vloer,” mompelde Wim bij zich zelf.

Tot groote verwondering van Frans en alle anderen, die er met den neus op stonden, stak de goochelaar met een scherpe sabel links en rechts door de mand. Daarna sprong hij erin en trapte hard in het rond.

’t Was eigenlijk een akelig gezicht

Nu maakte de andere helper veel misbaar en eischte zijn „broeder” terug. Bij een nader onderzoek bleek de sabel vol bloed te zitten, zoodat de toornige man luidkeels om de politie begon te roepen. De toeschouwers werden wat onrustig, maar de goochelaar pakte zijn helper vast en zei tot hem en het publiek:

„’t Werk van dat arme kereltje is werkelijk gevaarlijk en moeilijk. Wij vertrouwen dan ook, dat een kleine extra-belooning hem wel niet ontgaan zal.”

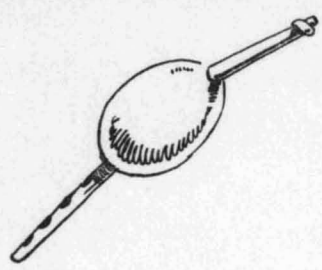
En zie, tot ieders groote verwondering, drong plotseling het verdwenen ventje van buiten af door het publiek en hield het vriendelijk lachend zijn toppi¹⁾ voor

Een luid hoera begroette zijn verschijning en zeer voldaan ging hij met zijn wichtig fluweelen mutsje af.

De voorstelling was hiermee afgelopen; intusschen was het gaan regenen, zoo’n echte Indische bui, waarbij het water bij bakken omlaag viel.

Gelukkig had de administrateur van de Banka-tinwinning dat bijtijds gemerkt en naar de groote garage om auto’s getelefoneerd.

In blijde stemming tuften de kinderen naar huis.

Een tooverfluit, zooals algemeen door de soenglaps — goochelaars — gebruikt wordt.

¹⁾ Toppi = hoofddeksel.

10. DWARS DOOR HET EILAND. PEPER.

Op een der laatste vakantie-dagen zat Frans op zijn eentje in de voorgalerij. Om de waarheid te zeggen: hij verveelde zich een beetje. Een heele maand vakantie op Banka werd wel wat eentonig, velen van zijn vriendjes waren dan ook naar de bergen op Java, één zelfs naar het Toba-meer!

Daar kwam zijn vader de voorgalerij opstappen, een beetje boos kijkend liep hij Frans voorbij naar binnen, waar deze hem tegen moeder hoorde zeggen: „Een mooie boel . . . nu ze in Pangkal-pinang de Zondag gestuurde machines ontvangen hebben, kunnen ze er niet mee overweg en kan ik er weer heen. 't Is hoogstens voor een paar uur en daarvoor kan ik morgen die heele reis maken, heen en terug op één dag; eventjes is dat wel aardig, maar zes of zeven uur in een schuddende auto . . . ba!”

Heen en terug op één dag . . . geen passangrahan dus . . . Frans was opgesprongen. Dát was een kans!

„Gaat u een dag op reis, vader?”

„Ja, wat zou dat?”

„Mogen wij mee?”

„Och, jong, je moeder zal er wel voor bedanken om half gaar gestoomd te worden onder zoo'n gloeiende autokap en — wat heb je er aan?”

Inderdaad, moeder bleek er niet veel voor te voelen, maar eigenlijk had Frans háár ook niet bedoeld.

„Wim en ik dan, vader? Wim is er nog nooit geweest en met mij is het ook al wel een half jaar geleden. Toe maar, vader.”

Even dacht de heer De Vries na; toen nam hij den horen van het op zijn bureau staand telefoontoestel en belde den administrateur van het B. T. W. op, en na twee minuten hoorde Frans het al: die had, als het voor èèn keertje was, geen bezwaar.

Met een juichkreet spoedde hij zich naar Wims huis en ook daar was de zaak spoedig terecht.

„Halfacht, zonder mankeeren,” zei Wim, „ik zal het heusch niet vergeten.”

En hij vergat het niet. Den volgenden morgen, juist halfacht, reden ze af, om dwars het eiland door te gaan.

„Zet je maar op je gemak, jongelui,” zei de vader van Frans, „138 k.m. is een heele zit.”

„Stoppen we nergens onderweg, vader?” vroeg Frans.

„Misschien, dat de chauffeur op Klappa, dat is een passangrahan, die ongeveer op de helft ligt, het koelwater wil aanvullen; maar ik zie, dat het nog een nieuwe Fiat is, waarmee we rijden, dus 't kan ook wel zijn, dat we ineens doorgaan. Dan zijn we in drie uren over.”

„Behalve als we bandenpech krijgen,” dacht Wim er voor zich zelf bij. Op vroegere tochtjes had hij opgemerkt, dat dit dikwijls gebeurde en ook de reden was hem bekend. Het roode, ertshoudende zand, dat overal de wegen met een dun laagje bedekte, was buitengewoon nadeelig voor banden, schoenen en wielen. In minder dan geen tijd moesten zijn schoenen maar weer naar den reparateur.

Het eerste gedeelte van den tocht was hem bekend.

„Waarom heeft die weg toch zoo vreeselijk veel bochten?” vroeg Wim eindelijk. „Me dunkt, het kan veel korter.”

„Dat kan het vaak ook,” antwoordde de heer De Vries, „en daarom zul je straks ook zien, dat men op verscheiden plaatsen bezig is de bochten af te snijden. Vroeger, bij het aanleggen van grootere boschwegen, heeft men de oude kampongpaden gevolgd en die slingeren om elk ravijntje of heuveltje heen. Later, toen men den weg verhardde, volgde men dien boschweg weer, en zoo zitten we ermee. Maar nu wordt het jaarlijks beter. Vroeger duurde zoo'n reis met postpaarden twee dagen, de ambtenaren bleven dan op Klappa overnachten en huurden in elken kampong nieuwe paarden en, zoo noodig, dragers voor de bagage. Daarmee vergeleken, zullen we maar niet klagen.”

En altijd schokten ze maar voort, om bocht na bocht, telkens langs vrij diepe ravijnen en steeds bergop-bergaf. Zoo om de 15 k.m. kwamen ze door een der talrijke kampongs, welke alle in lange rijen langs den weg zijn gebouwd. Het viel den jongens op, dat al die inlandsche dorpen uitgestorven leken; hier en daar ontdekten ze slechts een paar oudjes of een troepje heel kleine kinderen. Toen de jongens naar de reden vroegen, vertelde meneer De Vries: „Ze zijn allemaal naar de ladangs, dat zijn de droge rijstvelden. Voor natte rijstvelden — sawah's — is hier geen water genoeg; ze branden dus eenvoudig een stuk bosch neer en zaaien de rijst tusschen de resten. Dan hebben ze er verder eigenlijk niet meer naar om te zien; het eenige, wat nog al werk veroorzaakt, zijn de wilde varkens; daartegen moeten ze zonder ophouden de omheiningen onderhouden.”

En werkelijk, toen ze er op letten, zagen ze telkens als ze een ladang passeerden, groepjes mannen, vrouwen en

kinderen aan de uit half verbrand hout bestaande afrasteringen werken. Ook bevroeden ze wel, dat zoo'n ladang niet erg veel opleverde: de aren stonden hol en waren nooit geheel vol.

Een last waren de vele kippen in de kampongs; te meer, omdat de inlandsche chauffeur er blijkbaar een pretje van maakte om ze, zoo mogelijk, onder de wielen te werken. Als meneer De Vries hem, na een verdacht zwenken, gepaard met een gestuif van veeren, tot matiging ried, zette hij een dood-onschuldig gezicht. Maar toen wat later een vette haan midden in een deftige wandeling gekraakt werd, kon kromo weer een breeden grijnslach niet onderdrukken. De weinige kampongbewoners liepen altijd hard op zoo'n gevallen beest toe. Immers, leefde het nog, dan was het nog goed voor de rijsttafel; maar een reeds gestorven dier was waardeloos, tengevolge der godsdienstige voorschriften.

Onophoudelijk passeerden ze kleine bruggetjes over smalle riviertjes. Maar het groot aantal nieuwe of in reparatie zijnde bruggen bewees wel, hoe gevaarlijk die kleine stroompjes met hun kolossaal verval bij hevige regens — bandjirs — konden worden.

Met een schok wipten ze er telkens over en dan was het oppassen, dat ze niet met het hoofd tegen een der stangen van de autokap opbotsten.

Net waren ze weer een grooten kampong gepasseerd, toen een hevige knal en een lichte slingering van de auto een lekken voorband meldden. Met een ruk bracht kromo den wagen tot stilstand, keurig links van den weg. Zonder een woord te spreken begon hij den reserveband los te maken, die achter op de auto bevestigd was.

„Kom,” zei de heer De Vries, terwijl hij uitstapte, „we zullen maar een eindje oploopen, Kromo pikt ons wel weer op.”

Dat was inderdaad een aangename onderbreking van het lange zitten. Gelukkig was de hemel geheel met wolken bedekt, want de mooie schaduwgevende boomen langs de Hollandsche wegen ontbraken hier geheel. Ze liepen den weg op, nog een beetje stijf door het lange zitten. Links en rechts laag bosch, hoog tegen de heuvels op.

„Zoo is nu heel Banka,” zei meneer De Vries, „overal dat lage hout met ladangs er tusschen. Veel moois is er niet aan. Maar nu komen we in de streek van de peper. Je weet misschien, dat de witte Muntok-peper de beste van de beste der wereld is. Kijk maar eens in de krant, dan zie je ze apart genoteerd onder de beursberichten en meestal ongeveer 50 procent hooger, dan welke andere soort ook. Vind je het niet leuk, dat op heel Muntok geen korreltje peper verbouwd wordt? Hier, ongeveer 50 k.m. van de plaats af, ontmoet je pas de eerste tuinen. Kijk, daar heb je een kleintje.”

De jongens keken in de aangeduide richting. Daar zagen ze eenige honderden peper-planten tegen evenveel palen opklimmen. Elke paal was ongeveer twee meter hoog en de plant slingerde er zich omheen op de manier onzer Hollandsche boontjes.

Een inlander was bezig hier en daar de vergane palen te vernieuwen.

„Mogen we even kijken?” vroeg meneer De Vries in het Maleisch.

De man knikte en ging weer onverstoord met zijn

5-jarige peperplanten. De bodem is met mimosa bedekt, om uitdroging door de zon te voorkomen.

werk verder. Intusschen waren ze alle drie over de smalle sloot gesprongen, die den tuin van den weg scheidde en ze stonden nu te midden der struiken.

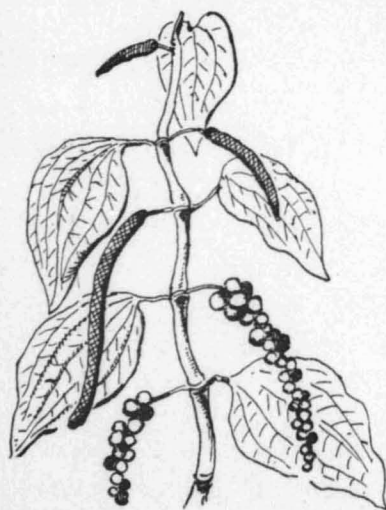
„Ik ben wel geen planter als jullie vriend Bong, maar van peper weet ik ook wel een beetje. Eerst wil ik je zeggen, dat hier op Banka geen enkele behoorlijke plantage bestaat, noch voor peper, noch voor rubber, klapper, of ananas. Allemaal klein-bedrijf, dat zoo goed en zoo kwaad als het gaat, gedreven wordt door inlanders of Chineezers.

De peperplantjes worden gestekt. Om een stok plaatst men drie stekjes in den grond, na dien eerst flink bemest

te hebben. Een maand of negen later vervangt men den stok, waaraan de ranken zich vastgehecht hebben, door een stevigen paal. Daar groeit de heester dan omheen, als het goed zal wezen vijf jaren lang, zonder dat men er van plukt. Om een sterke plant te krijgen knijpt men gedurende vier jaren steeds de bloesems weg. Maar dan is het ook mogelijk in één oogst 1½ k.g. per plant te plukken. Je ziet er daar een paar vrouwen mee bezig; als ze een blik vol hebben, ontvangen ze twaalf cent voor loon. Een ijverige plukster kan ongeveer tien blikken per dag halen; dat maakt dus f 1.20 voor een heelen dag hard werken, meest in de barre zon."

Wim had een trosje besjes van een struik geplukt en bekeek het. Enkele besjes waren rood.

„Dat ze rood zijn is een bewijs, dat de peper rijp is,”

Pepertakje.

ging de heer De Vries voort. „Ook plukt men ze wel onrijp, of verzamelt de afgevallen besjes. Die worden dan gedurende eenige uren in ketels gestoomd en daarna in de zon gedroogd. De schillen van de vruchtjes zitten er dan vast omheen . . . en de zwarte peper is klaar. Men bedingt er ongeveer f 60.— per pikol voor.

Maar de eigenlijke bedoeling is zooveel mogelijk witte peper te verkrijgen. Daartoe moeten de geplukte, rijpe besjes in zakken gedaan worden. Die zakken gaan eenige dagen, meestal tien, het water in. Op elke peper-onderne-
ming is daartoe een kleine vijver met zoet water; laten we hier maar eens gaan kijken."

Werkelijk vonden ze na eenig zoeken achter het huisje van den eigenaar een viezen poel, waarin, op een in het water geplaatste houten stelling, verscheiden zakken met peper lagen te weken. Aan het eene eind der stellage stond een koelie op een der zakken uit alle macht met zijn bloote voeten te trappen.

„Wat doet die man daar, vader?" vroeg Frans.

„Hij trapt net zoo lang, tot de basten van de geweekte korrels af zijn. Dat duurt minstens een uur; straks doet hij de getrapte peper in een mand en verwijdert daaruit met de hand de nog overgebleven schillen. Als dan de rest nog twee à drie dagen in de zon gedroogd is, gaat ze als witte Muntok-peper de wijde wereld in. Op het oogenblik besteden de koopers graag f 130.— voor een pikol: een echt goudmijntje."

„Waarom doen de Europeanen het dan niet?" vroeg Wim.

„In de eerste plaats kan een Europeaan geen gronden kopen. Het gouvernement redeneert zoo: Wie hier geboren zijn, hebben recht op den bodem. Als de Europeanen, die over reusachtig kapitaal, hooger ontwikkeling en meer energie beschikken, alles maar kopen kunnen, blijft er na niet te langen tijd niets goeds meer voor de inheemsche bevolking over, zoodat ze verarmt. De kolonisten kunnen

De eigenaar van een pepertuintje voor zijn woning. Dit is het gewone type van de inlandsche huizen langs den weg.

alleen gronden huren en dat is nogal omslachtig en kostbaar. Verder begrijp je wel, dat er groote onkosten aan verbonden zijn. En dan nog het geval, dat de eerste vijf

jaren weinig of niets opleveren, om van het gebrek aan werkvolk nog maar niet eens te spreken.

Voor inlanders, stukje voor stukje bij hun huisje ontginnend, gaat dat best. En toch heeft het gouvernement ze indertijd nog moeten dwingen om peper te planten. De Bankaneezen kregen gratis plantjes en hadden die alleen maar te onderhouden. Uit angst echter te moeten werken, hebben ze duizenden plantjes met kokend water besproeid . . . om zoo te kunnen bewijzen, dat het op Banka niet ging. Maar de toenmalige resident zette door, en nu zijn de bewoners er dankbaar voor.

Ondertusschen was kromo, zonder zich ook maar een beetje vermoeid te hebben, met de verwisseling der wielen klaar; hij had zijn vrachtje in den pepertuin ontdekt en rookte doodkalm achter het stuurrad zijn strootje.

Toen de reizigers weer in de auto stapten, waren, ondanks de bedekte lucht, de kussens zoo heet geworden, dat allen een poosje onrustig heen en weer schoven. Maar door het rijden koelde een en ander snel af, zoodat de rust in de auto eerlang terugkeerde.

Aan één stuk ging het nu verder, met een snelheid van 50 tot 60 k.m. per uur. Links werd een groote berg zichtbaar. „'t Is de Maras”, zei Frans, „de hoogste berg van Banka. Twee vroegere vriendjes van mij zijn er met hun vader een eind op geweest, tot in het zadel; toen wilden de koelie's niet verder, want een van hen, die op een deschool geweest was, had daar geleerd, dat het naar boven hoe langer hoe kouder werd. Toen ze zoo wat 600 m. hoog waren en het daar een beetje kouder vonden, weigerden ze „zich dood te maken.” En de heele berg is maar 700 m.!

Toen moesten de beklimmers wel terug, want zonder koolie's, die een pad hakken, gaat het niet."

Ze waren nu wel op het eenzaamste gedeelte van den weg; aan den schaduwkant zagen ze telkens groote troepen apen; die waren al zoo aan passeerende auto's gewend, dat ze eigenwijs op een lagen tak of een boomstomp bleven zitten. Eens vloog een groot hert in snelle vaart vlak voor de wielen heen, terwijl nu en dan een slang over den weg schuifelde.

„Dat je een hert gezien hebt, mag je wel aan den balk schrijven," merkte meneer De Vries op. „De meeste lui in Europa denken, dat Indië een groote dierentuin is, met een kapot hek ervoor. De waarheid is, dat je bijna nooit wilde dieren ziet, tenminste geen groote. Alleen slangen, waaronder je hier exemplaren van 7 m. aantreft. Behalve varkens en een enkele Maleische beer, die zich nooit laat zien, heb je hier trouwens geen groote wilde dieren. En schoon ik jaren in de Preanger op een onderneming gewerkt heb, moet ik mijn eersten tijger steeds nog tegenkomen."

En altijd schokte de auto voort over eindelooze wegen; hier en daar boog een smalle grintweg opzij af. Een kleine handwijzer vermeldde dan steeds, welke mijnen daar lagen, bijv. mijn 5, mijn 8a of een stuk of wat tegelijk.

Hoe dichter bij Pangkal-pinang hoe welvarender de kampongs. Hier waren de bewoners veel minder op de ladangs werkzaam, maar droogden peper, zoo maar op den rijweg.

Het laatste gedeelte van den weg werd er niet veel meer gesproken, ieder verlangde naar het eind. Dat was gelukkig

niet ver; reeds draaide de chauffeur zich om, om den toean te vragen, waar hij hem naar toe moest brengen.

„Naar de *passangraban* van de tin," werd hem geantwoord. Wim wist al, dat de *B.T.W.* op alle belangrijke plaatsen zoo'n logeergebouwtje voor zijn ambtenaren had staan.

Eerst reden ze door het Chineesche kamp; dat leek precies op dat van Muntok, tot de twijfelachtige luchtjes toe. Daarna draaide de auto de Europeesche wijk binnen. Ook hier dezelfde huizenbouw en dezelfde ruime tuinen; alleen viel het Wim op, dat er veel minder boomen stonden. Neen, Muntok was toch mooier dan de hoofdstad.

Bij de *passangrahan* gekomen spraken ze af, dat ze om één uur daar samen zouden rijsttafelen. Meneer De Vries ging zijn zaken afhandelen en de jongens hadden anderhalf uur voor zich zelf. Nadat ze een fleschje spuitwater hadden gedronken, wandelden ze de kotta in; er viel niets nieuws te zien . . . wel veel stof te slikken.

„Waarom is dit toch de hoofdstad?" vroeg Wim. „Ik vind Muntok veel geschikter en grooter."

„De grootte is ongeveer gelijk," antwoordde Frans, „maar dat is nu eenmaal zoo, omdat hier de resident woont. Kijk, dat kleine paleis daar is zijn huis."

Een prachtige laan van koningspalmen leidde naar de residentswoning, die precies geleek op het huis van den leider der *B.T.W.* op Muntok, maar alleen kleiner was.

Nog een uurtje wandelden ze rond, toen hadden ze er genoeg van en gingen terug.

De rijsttafel smaakte uitstekend; daarna moest Frans' vader weer aan zijn werk, zoodat de jongens nogmaals

zichzelf moesten zien te vermaken. Het lukte hun niet best.

Toen ze weer in hun „hotel” arriveerden, zat meneer De Vries ze al op te wachten. De mandoer had het avondeten klaargezet en al viel dat wat vroeg . . . onbetuigd liet zich niemand! Nadat ze nog een doos bonbons voor de thuisgeblevenen gekocht hadden, liet meneer kromo roepen.

„Allo, jong, naar Muntok!” riep Frans hem toe.

„Naar Muntok . . .”, zei meneer De Vries hem met een zucht na . . . Hij dacht aan den langen, langen weg!

11. ONGESTELD MALARIA.

„Je moet vandaag maar thuis blijven,” had moeder 's morgens gezegd, toen Wim na een onrustigen nacht bleekjes en telkens rillend opgestaan was.

„Ik zal het hoofd der school wel even een briefje sturen.”

Thuis blijven — dat leek ons Wimpje wel voor een keertje; en dan net als pa, toen die onlangs niet lekker was, met een boek op een langen stoel in de voorgalerij. Ziek zijn leek hier minder onaangenaam dan in Holland. Daar was het altijd: naar bed, of binnen blijven. Hier echter was het overal warm; wie nog loopen kon, bleef maar op en in de frissche lucht.

Jammer, dat hij zich nu zoo onlekker voelde: loom, rillerig, misselijk, af en toe pijn in de zij.

„Als ik aanstonds naar kantoor ga,” zei vader, „zal ik even langs het hospitaal loopen; dan kan er iemand komen om een bloedpreparaat van hem te maken.”

Wim schrok.

„Wat is dat, vader? Komt de dokter? Zoo erg is het niet?” „Neen, jongen,” antwoordde vader, „maar in Indië moeten we voorzichtig zijn. De meeste ziekten duren korter dan in Holland, maar verlopen heviger; 't is dus gewenscht er vlug bij te zijn. Nu weet je, dat de muskieten de malaria overbrengen; jouw ziekte lijkt er erg veel op en daarom zal ik in het hospitaal vragen, of ze een dropje van je bloed onder het microscoop willen bekijken. Dan ziet de dokter direct, of er malaria-parasieten in zitten of niet.”

Vader ging weg en Wim kwam inderdaad op den langen stoel in de voorgalerij te liggen.

„Dekē overhouden, Wim,” zei moeder.

Dat was minder prettig; wel aardig leek het, al de schoolkinderen langs te zien komen, Frans ook. Die wist reeds, dat Wim ziek was, omdat meneer Huibers even hun koortsthermometer geleend had en meteen aan Frans het briefje voor 't hoofd had meegegeven.

„Vanmiddag kom ik wel,” schreeuwde hij.

„Lekker, hè, een week vrij!”

Een wéék . . . , hoe kwam hij erbij? Dat zou nog moeten blijken. Later bleek, dat Frans goed had geraden; die was immers ook al jaren in Indië en kende het liedje: koorts, bloedpreparaat, malaria, kinine, een week ziek en dan, hoewel nog slapjes, maar weer verder.

Een half uurtje lag Wim daar nu alleen in de voorgalerij; lezen bleek met zijn zware hoofd niet zoo best te gaan

Daar kraakte het grintpad. Een Chinees kwam de galerij in, gevolgd door een koelie, die twee zware manden aan een stevigen stok op één zijner schouders droeg. Met een zucht zette de hevig transpireerende koelie zijn vracht op de steenen en ging er op zijn hurken naast zitten. Intuschen had de Chinees zijn hoed in de hand genomen en deed een heel verhaal aan Wim. Maar die verstond er geen woord van!

„Moeder moeder een meneer!”

Hij hoorde zijn moeder haastig in de slaapkamer heen en weer loopen, om even later te voorschijn te komen, nog werktuigelijk hier en daar iets recht-schikkend.

„Och, domme jongen, ik dacht, dat de dokter er was. Dat is geen meneer, maar een klontong; zoo noemen ze hier de rondventende Chineezen.”

Een beetje verlegen keek Wim naar den man op, waarvan maar zoo in zijn bijzijn werd verteld, dat hij geen meneer was.

Maar de klontong stond met zijn innemendsten glimlach reeds tegen zijn moeder te betoogen ongeveer met hetzelfde succes als daarnet tegen Wim. Zij begrepen elkaar ook niet; de Chinees scheen dat echter heelemaal niet erg te vinden. Op een wenk van hem maakte de koelie de meegebrachte manden en pakken open; een groote hoeveelheid kantjes, kleedjes, zakdoeken en andere goederen lagen in een oogwenk op stoelen, tafeltjes enz. Moeder keek zich de oogen uit: er was werkelijk veel moois bij en ze had voor het nieuwe huis wel eenige kleedjes noodig. Maar nu oppassen! Mevrouw De Vries had haar immers gezegd, dat die menschen zoo schandelijk overvroegen! En hoe te praten?

Maar dat viel mee. De klontong bleek de Hollandsche getalnamen en de waarde van ons geld zeer goed te kennen. Moeder had twee kleedjes opzij gelegd.

„Hoeveel?”

„Goede-koop, njonja, goede-koop,” nu begon hij nog Hollandsch te spreken ook!

„Twintig gulden maar.”

„Ik geef je tien.”

„Kan niet, njonja, kan niet. Schade.”

Maar moeder, gedachtig aan den wijzen raad van de buurvrouw, bleef op haar stuk staan. Met een zucht en

onder veel geklaag begon de klontong zijn waren weer in te pakken. Veel verstonden ze er niet van, maar iets van „boot weg China kinderen, geen geld” drong tot hen door. De twee kleedjes legde de man bovenop zijn waren en liet ze nog eens vriendelijk zien.

„Goede-koop, mevrouw 15 pop.”

Moeder aarzelde; in Holland zouden ze misschien 16 of 17 gulden kosten. Maar neen, ze was gewaarschuwd 10 gulden, meer niet.

De klontong zuchtte luid en ging heen, zoo ongeveer twintig pas het pad op. Toen kwam hij terug.

„Veertien pop, njonja, kan niet minder.”

„Tien gulden.”

Hoofdschuddend en klagend trok de klontong weer weg; moeder ging, na Wims deken terecht te hebben gelegd, naar binnen.

Daar was de man al weer, aan de achterdeur. Wim kon alles verstaan.

„Kassian, njonja, klontong niets nog verkoopt 12.50, ja?”

„Tien.”

„Naar huis, ja,” zei de klontong tot zijn bediende, en zonder omzien stapte hij resoluut het erf af.

Moeder kwam in de voorgalerij.

„Gaat hij nu werkelijk?”

„Ja, moeder, hij is al bij het hek. Toch wel jammer, hè, voor 12.50.”

„Ja, en misschien komt er zoo gauw geen ander. Klontong klontong!”

Daar kwam hij al terug, de kleedjes in de hand. En voor 12 gulden 50 cent verwisselden ze nu van eigenaar. Moeder ging even bij Wim op het benedeneind van den stoel zitten en samen bekeken ze het werkelijk mooie patroon. Terwijl kwam mevrouw De Vries de voorgalerij in.

„Eens even zien, hoe het met onzen kleinen zieke gaat,” zei ze, maar toen ze de kleedjes zag, wachtte ze niet op eenig antwoord.

„Ah, ik dacht al van Fo Hin gekocht? Hoeveel?”

„Neen, van een vreemden Chinees. Hij moest met de boot mee en daarom heb ik het heel goedkoop gekregen.”

Mevrouw De Vries begon te lachen.

„Och wat, die man woont hier al jaren, ik koop vaak van hem. 't Is zoo gemakkelijk bij hem, want hij spreekt uitstekend Hollandsch. Hoeveel heb je hem betaald?”

„Maar 12.50.”

„Veel te veel. Ik heb onlangs voor precies hetzelfde kleedje een rijksdaalder betaald”

„Maar hij ging weg, toen ik tien gulden bood.”

„Natuurlijk, met de kleedjes in de hand of bovenop. Als ze dat doen, heb je ze al voor den geboden prijs. Enfin, 't is gebeurd, maar een anderen keer roep je mij maar even.”

Moeder was een beetje boos op zich zelf en zei nog: „Maar zie dan eens, wat een werk dat is. Dat kan immers nooit voor één rijksdaalder!”

In Holland niet, maar wel in China, waar de borduursters soms voor een heelen dag werk twee cent in ons geld ontvangen. Maar” Verder kwam ze niet, want een auto hield voor de galerij stil en de dokter stapte er uit.

„Zoo, zoo,” zei hij, na met moeder kennis gemaakt te hebben, „nu al in de lappenmand? Ja, ja, men wandelt nu eenmaal niet ongestraft onder de palmen.”

Ondertusschen had hij een pennetje uit zijn zak gehaald en prikte Wim daarmee even in zijn oorlelletje. Het deed bijna geen pijn. Een weinig bloed werd op een stukje glas gesmeerd en de dokter was klaar.

„Ik zal u straks bericht sturen, mevrouw,” zei hij, „maar het lijkt wel erg veel op malaria. Hij is er dan wel gauw bij.”

„Krijgen we dat dan altijd in Indië?” vroeg moeder een beetje angstig. De dokter begon te lachen.

„Wel neen, mevrouw, en toch loopen er velen jaren lang mee, zonder er ooit iets van te merken. Ik zelf al 14 jaar.”

Dokter vertrok, maar reeds stond kokkie te wachten bij de deur en meldde den man met *arang*.

„Wat is dat, moeder?”

„Arang is houtskool. Daar wordt hier alles op gekookt.”

„Maar er is toch hout genoeg?”

„'t Is nu eenmaal gewoonte en de vaste steenen kookplaatsen in de keukens zijn erop ingericht. Men heeft wel eens geprobeerd om de kokkie's op een Europeesch fornuis te leeren koken, maar dat willen ze niet. En aan één kant is het wel goed ook, want al te netjes zijn ze niet en met houtskool krijg je weinig asch.”

Wim zag de kleine zakjes met arang naar de keuken verhuizen: 24 stuks à 25 cent, de voorraad voor één maand.

Ondertusschen voelde Wim zich hoe langer hoe ellendiger, de koorts en de hoofdpijn namen steeds toe en hij had nergens lust meer in. Zijn moeder kwam bij hem zit-

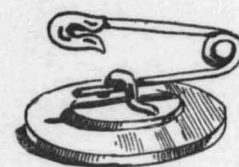
ten naaien en mopperde erg op de Indische manier van wasschen: de slagwasch.

„Alle knopen vliegen eraf; de eenigste manier is alles te maken, zooals bij de pakken van je vader.”

Toen Wim er naar informeerde, hoe dat dan was, liet moeder hem zoo'n knoop met de manier van vastmaken zien.

Maar de ware belangstelling ontbrak.

Ruim één uur kwam vader thuis; de dokter had hem, toen hij het hospitaal passeerde, even aangeroepen en het resultaat van zijn onderzoek meege-deeld.

Knoop van een Indische jas.

Het was inderdaad malaria en vader was dan ook gewapend met een flinke flesch kinine-pillen, plus daarbij behoorend lijstje. Zoo'n lijstje had Wim nog nooit gezien en nieuwsgierig bekeek hij het. Acht dagen lang iederen dag zeven pillen, dan drie dagen niets. Daarna drie dagen zeven pillen met vier rustdagen en zoo twee maanden door, met steeds langere pauzen.

Er volgden voor Wim eenige vervelende dagen. Vrij hevige koortsaanvallen, duizeligheid en doofheid wisselden af met oogenblikken, dat hij zich vrij goed voelde. Van tijd tot tijd kwam Frans hem eens opvroolijken, terwijl de bibliotheek van de school ook goede diensten bewees.

Toen hij de volgende week weer naar school mocht, zei hij tegen Frans: „Je had het toch maar goed”

„Och ja,” antwoordde Frans heel gewichtig, „als je maar wat langer hier bent, krijg jij ook meer ervaring. Met een week ben je van zoiets af.”

12. NAAR DE TINMIJNEN.

„In de vakantie, jongens, in de vakantie, dan mag je eens mee.”

Dit had meneer Baank gezegd, telkens weer, als de jongens hem vroegen, of ze nu eens meemochten naar de tinmijnen.

En nu was het dan eindelijk vakantie, de heele maand Juni, dertig dagen aan één stuk . . . en nu mochten ze mee!

Meneer Baank was al vele jaren ingenieur bij de B.T.W.; hij moest drie à vier keer per week naar de tinmijnen en nam af en toe belangstellenden mee. Daar hij een groot kindervriend was, viel het niet moeilijk zoo nu en dan een tochtje met hem mee te maken, al was het strikt genomen een kleine inbreuk op de reglementen. Veel pret hadden zijn kleine gasten dan van zijn eigenaardige gewoonte, om zijn eerste woorden te herhalen . . . ja, Frans kon zelfs niet nalaten hem dat soms na te doen. Gelukkig werd de heer Baank er nooit boos om, maar lachte hij hartelijk mee.

Precies op den afgesproken tijd, twee uur 's middags, stond de dienstauto voor de deur te toeteren. Vlug waren de jongens present, voorzien van een tros pisangs en een doos chocolade.

„Achterin, jongens, achterin . . . ieder aan een kant van me. Dan heb je het niet zoo druk met Aboe, onzen chauffeur, die uit pure mededeelzaamheid zijn bewonderaars wel eens het ravijn in kon werken.”

Daar reden ze al af, nagewuifd door de twee mama's.

Met een flinken zwaai ging het den weg naar Pangkalpinang op.

„Hoever is het, meneer?” vroeg Wim.

„De eerste gouvernementsmijn, waar ik moet zijn, ligt ongeveer 24 k.m. van Muntok af; wel rijden we eerst voorbij een paar particuliere mijnen, maar daar heb ik niets mee te maken.”

„Mag ieder dan maar tin graven?”

Dat kun je begrijpen, het is een monopolie van de Indische regeering. Maar ieder mag wel een mijn openen op een aangewezen stuk, maar is dan verplicht het gevonden erts tegen een bepaalden prijs aan het gouvernement te verkoopen; dan verdienen ze trouwens nog genoeg.”

„Er zijn er zeven zoo.”

„Hoeveel mijnen zijn er wel op Banka, meneer?”

„Een en zestig groote en honderd drie en vijftig kleine. Dat is een heele boel, maar Banka is ook groot . . . ruim een derde van Nederland. De meeste liggen in de buurt van *Pangkal-pinang* en *Djeboes*, zoodat het hoofdbureau in Muntok nu niet het gunstigst gelegen is; misschien verhuizen we met het heele zaakje nog eens naar den anderen kant van het eiland.”

„Dan ga jij ook mee, Frans,” zei Wim. Maar de aangesprokene haalde de schouders op. Het kon hem weinig schelen . . . hij was al zoo vaak verhuisd!

„Hoeveel menschen werken er wel bij de tin?” vroeg hij.

„Veel, jongen, veel. Eerst de staf, zal ik maar zeggen, dat zijn een twintig ingenieurs, tien dokters en ruim tweehonderd ambtenaren voor allerlei technische en administratieve dingen. Maar het eigenlijke graven doen de

Chineesche koelie's. Er zijn er ongeveer 22.000 en ze werken hard, dat verzeker ik je."

„Waarom zijn het allemaal Chineezen en waarom halen de Bankaneezen zelf de tin niet uit den grond?" vroeg Wim nu.

De heer Baank trok een gek gezicht en zei, terwijl hij zich een weinig tot de jongens overboog: „St. . . , jongens, st. . . . , laat hij daar het niet hooren hij verstaat een beetje Hollandsch daar zijn ze te lui voor, veel te lui en niks anders! Ze lieten en laten zich altijd de kaas van het brood eten, eerst door de Palembangers en later door de Hollanders en Chineezen; hoogstens willen ze een beetje hout kappen voor de machines . . . vooral niet te veel. Toen we onlangs, door de hooge rubberloonen, f 1.50 per dag moesten betalen voor vrije koelie's, werkten alle Bankaneezen maar een halven dag, omdat ze aan 75 cent genoeg hadden. Veel liever rooken ze op het wrakke trapje van hun huisje een strootje of pakken een glaasje ijs aan de warong; dan zijn ze gelukkig."

„'t Is eigenlijk nog zoo dom niet," merkte Frans wijsgeerig op, terwijl hij scherp uitkeek, om Wim een paar spelende groene papegaaien te kunnen wijzen.

De auto snorde intusschen al maar door langs den slingerden weg, tot ze links een paar lange, lage schuren en wat kleine huisjes zagen.

„De kongsi, jongens, de kongsi," lichtte hun gids in. „Zoo noemen de Chineezen de plaats waar ze eten en slapen."

Maar er was bijna niemand thuis; allen werkten in de mijn.

Kijkje in een mijn. Rechts achteraan een waschgoot.

De auto stopte en ze stapten uit bij een klein riviertje. Voor hen strekte zich een flinke, open ruimte uit, waarin een groote, ondiepe kuil te zien was met hier en daar een paar kleine schuurtjes er in.

„We zijn er," zei Frans.

„En waar is de mijn dan?" informeerde Wim.

„Maar man, je staat er vlak voor."

„Dat?" . . . en Wim wees naar den modderkuil.

„Natuurlijk."

Wim zei niets meer. Nog nooit was iets hem zoo tegengevallen; hij had zich zoo iets voorgesteld van een groot gebouw, machines, een lift, mijnlampjes

En dit? Een vieze kuil, waar in één van de hoeken een aantal mannetjes als mieren dooreen krioelden!

Uit een terzijde staand houten gebouwtje kwam een dikke Chinees naar hen toe. Hij moest vanwege het water een grooten omweg maken, zoodat Frans gelegenheid had te vragen: „Is dat het mijnhoofd?”

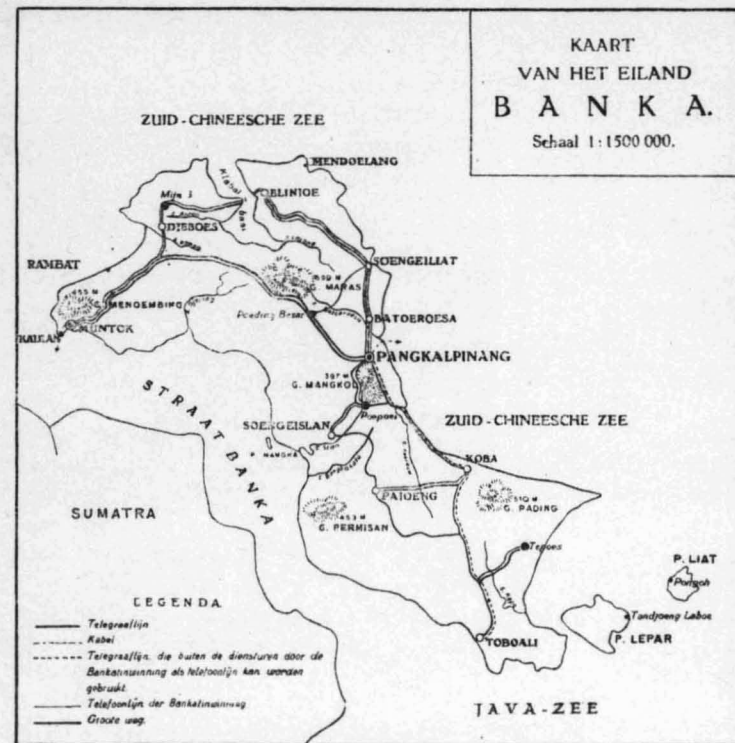
„Ja,” antwoordde mijnheer Baank, „die is hier heelemaal de baas en dat zegt onder Chineezen niet weinig. Zoo'n mijnhoofd is eigenlijk een aannemer van de tinwinning; hij heeft de koelie's in dienst en leent de machines, het loon voor zijn personeel en het benodigde voedsel van de B.T.W. Daarvoor levert hij dan het erts tegen een vooruit vastgestelden prijs. Haalt hij meer uit den bodem, dan berekend was, dan is de winst voor hem. Vooral vroeger maakten ze daardoor kolossale winsten, maar nu is dat heel wat minder geworden, dank zij onze betere methoden van vooronderzoek. Toch kunnen ze nog wel rijk worden.”

„Kan ik later ook niet zoo'n baantje krijgen?” informeerde Wim.

„Jawel, als je eerst perfect 't Chineesch leert en het mijnbedrijf grondig onder de knie hebt. En dan dien je zelf ook nog Chinees te worden, anders gaat het beslist verkeerd. Ze luisteren ten slotte alleen naar hun eigen rasgenooten.”

Intusschen was het mijnhoofd nu dichtbij gekomen; hij zag er precies uit als een Hollandsche poldergast, maar reikte vriendelijk glimlachend — waarbij Wim constateerde, dat hij minstens zes gouden tanden had — ieder de hand.

Nu gingen allen de mijn in. Via een smal bruggetje kwamen ze over het riviertje en begonnen af te dalen. Mijnheer Baank hield hier evenwel stil en zei: „Let op, ik zal je een beetje van de zaak vertellen. Tinerts zit altijd in

Teekening, afgestaan door de B. T. W. De stippellijn is toegevoegd.

de dalen van kleine rivieren. Wanneer we nu zoo'n vallei willen ontginnen, beginnen we met aan den rand van het dal een nieuwe bedding voor de kali te maken.

Daarna dammen we het natuurlijke bed stevig af, heel stevig zelfs, want anders zou met zware regens de a.s. mijn onder kunnen loopen. Hier sta je vlak naast die omgegraven kali. Ook aan den anderen kant van de vallei

maken we een goot, maar veel kleiner. Die moet het noodige water voor de mijn aanvoeren. Want zonder water gaat het niet, dat zul je straks wel zien. Juist daarom stuwden we dit voor den dam zoo hoog mogelijk op, met het oog op den drogen-tijd. En voor alle zekerheid hebben we nog een extra dam vlak boven de groeve.

Onder de hand teekende de spreker den toestand met een stok in het zand uit, want de dammen en het tweede kanaal waren te ver af, om alles ineens te kunnen overzien.

„Daarna beginnen we te graven, om bij het erts te komen.

Dat ligt gemiddeld zes meter diep op Banka. Natuurlijk is van tevoren door een groot aantal boringen uitgemaakt, of er genoeg zit en hoe dik de ertslaag is. Die dikte wisselt af tusschen enkele c.m. en drie meter; overal met wat zand er tusschen. De heele zaak komt nu eigenlijk hierop neer, om die waardelooze bovenlaag op de gemakkelijkste manier aan den kant te krijgen; dat zie je daar.”

De heer Baank stapte verder de mijn in, naar beneden, om stil te houden bij een groep ijverig hakkende en gravende Chineezers, in de meest fantastische en luchtigste kostuums.

„Je ziet,” ging hun explicateur verder, „hoe het water uit de aanvoerkanaaltjes over den weg te graven grond geleid wordt. De koelie heeft niets anders te doen, dan de soms harde en vol steenen zittende aardlagen los te werken met zijn patjol. De modderpap loopt in dien kuil daar onderin, wordt door een groote pomp omhoog gewerkt en op een vroeger bewerkt deel uitgespoten.”

Op een wat hooger liggend gedeelte zagen ze de zware

locomobiel staan, die dat werk verrichtte. Een plaatijzeren dak — soms een atappen — beschermde zoowel de machine als het daarvoor benodigde hout tegen nat worden, zoodat het op een afstand den indruk maakte, of er geen machines, doch slechts enkele loodsjes in de mijn stonden. Vlak bij het punt, waar de zuigbuis van de machine in „den modderkuil” uitmondde, stond een werkmans met een patjol, om te zorgen, dat er geen groote steenen of houten opgezogen werden, die de machines konden beschadigen.

„Dat is al een heel prettig baantje,” vertelde Frans, die het vroeger reeds gezien had, aan Wim.

„Kijk, die koelie naast hem moet zoo'n beetje op hem passen. Komt de man, die daar half in het water staat, te dicht bij den zuigbuis, dan loopt hij kans onder water getrokken te worden en te verdrinken. Dan moet zijn „oppas” met een bel den machinist waarschuwen en wordt de machine stilgezet, waardoor de ondergedompelde weer kan opstaan.”

Intusschen waren ze bij het diepste gedeelte aangekomen, op het erts dus, een grijze laag, misschien 12 c.m. dik. Voorzichtig schepten de koelie's deze korrelige massa in kleine, platte mandjes, waarvan ze er twee tegelijk aan een stok over den schouder wegdroegen.

„Ik vraag me wel eens af, hoe het mogelijk is,” zei de heer Baank, „dat hiér maar 12 c.m. zit en tien meter terug bijna een halven meter. Niet de minste regelmaat is in de verspreiding.”

„Ik weet het ook niet, meneer,” zei Wim, die het noodig achtte van antwoord te dienen. Toen ze allen begonnen te lachen vond hij het maar beter, eens te kijken, waar de

Een der machines van mijn 3. Geheel rechts-onder het belletouw.

koelie's met hun mandjes vol erts bleven. Dat was vlakbij. Een lange, houten goot, ongeveer $1\frac{1}{2}$ m. breed en 35 m. lang, was op een licht aflopend gedeelte geplaatst. Een flinke stroom water liep er onophoudelijk door.

De koelie's nu liepen op een sukkeldrafje het kippenladdertje op, om bij het hoogste gedeelte van de goot te komen en stortten daar hun mandjes om. Een paar anderen gooiden de ruwe stukken eruit, terwijl van afstand tot afstand koelie's in de goot geplaatst waren.

„Het erts wordt hier netjes schoon gewasschen,” zei de naderbij gekomen heer Baank. „Zand, klei en andere lichte stoffen komen boven, terwijl het zware erts op den bodem van de goot blijft liggen. Die koelie's in de goot trekken het erts telkens weer hooger op, anders komt er, vóór de zaak zuiver is, een opstopping aan het benedeneinde van den bak.”

„Is het nu gereed om gesmolten te worden?” vroeg Wim.

„Nee, het wordt in een kleinere goot voorzichtig nog éénmaal gewasschen en dan pas, als het droog is, in vrachtauto's naar de smelterijen vervoerd.”

Mijnheer Baank wendde zich nu tot den beheerder der mijn en de twee jongens liepen hier en daar nog wat rond. Het was overal verschrikkelijk nat en vies. Op verscheiden plaatsen stroomde het water zoo maar over den grond; hun kousen en schoenen zaten tot boven de knieën vol modder.

Zooveel begreep Wim er wel van, dat het heele mijnwerk voor een groot deel letterlijk overeen kwam met het Hollandsche polderwerk. De Chineezzen vlochten even net

kribwerk en maakten even stevige dammen als de werklui bij de Zuiderzee-demping.

De jongens waren nu aan de andere zijde van de kuil gekomen en werkten zich met eenige moeite tegen den hoogen kant op. Hier vloeide het aanvoerkanaal. Terwijl ze nog naar de vlugge vischjes daarin stonden te kijken, kwam de heer Baank alweer bij hen.

„Al klaar,” riep hij. „Allo, we gaan naar een andere mijn.”

„U hebt hier eigenlijk ook niet veel te doen,” merkte Frans langs zijn neus weg op.

„Zoo, wijsneusje, weet jij dat zoo goed? Maar eigenlijk heb je wel een beetje gelijk. Deze open mijnen vragen niet zooveel ingenieurswerk. 't Is ook meer voor de contrôle van machines, voeding der koelie's enz., dat we hier gaan kijken. Wacht, laten we nu terug dit opgespoten gedeelte overloopen, dan komen we net bij de auto uit.”

„'t Is er erg vuil, meneer,” zei Wim. „We kunnen, geloof ik, beter de kuil omloopen.”

„Ga jij je gang, maar omdat je vriend zegt, dat ik toch al niet veel uitvoer, wilde ik nog even op het opgespoten stuk kijken. Daarmee is een heel enkele keer ook nog wat te verdienen.”

„Hoezoo, meneer?” vroeg Wim.

„Dan moet je maar meegaan, dan zal ik het je onderweg vertellen.” En nadat allen op het grijze zand waren gestapt, begon hun gids: „Slechte menschen zijn er overal . . . en hier probeeren er ook wel eens meer te nemen, dan hun toekomst.

Op zoo'n opgespoten gedeelte mag ieder naar achtergebleven erts zoeken en dat verkoopen. Als nu een troepje

koelie's, met of zonder medeweten van hun leiders in de mijn, het erts niet in de goot smijten, maar in den kuil, waaruit de waardelooze grond opgepompt wordt, komt hier of daar op het opgespoten terrein een heele bom tin te liggen. Als ze die dan later door medeplichtigen laten „zoeken” op de door hen aangewezen plekken, kunnen er voor duizenden gestolen worden, vat je?”

„En hoe belet u dat dan?”

Door telkens te controleeren op ongeregelde tijden; een vakman ziet dat gauw.”

Evenwel vonden ze niets en kwamen bij de auto. De heer Baank spoelde zijn laarzen een weinig af in de omgelegde kali; de jongens vonden dat een pracht-idee en wilden zijn voorbeeld volgen. Doch de kant van de rivier bleek niet erg stevig; met een geweldige afschuiving van zand rolde Wim naar beneden, languit in het water. Nat en vuil als een poedel dook hij weer op, zich zelf droevig beklagend. Maar veel medelijden kon hij hier, waar eigenlijk iedereen nat was, niet verwachten.

„Ik zou de kleeren maar even in de zon drogen, dan kijk ik in dien tijd nog even in het mijnkantoortje,” zei de heer Baank. Zoo deden ze; in buitengewoon luchtig costuum stond Wim spoedig achter een loods, voor het eerst de heftige werking der Indische zonnestrallen zegenend. De damp sloeg van zijn kleeren en ze waren in ongelooflijk korten tijd droog . . . , warm zelfs!

Een half uurtje later zat hij met een stel erg verfrommelde kleeren bij de anderen in de auto. De overige mijnen, die ze gingen bezoeken, leken als twee druppels water op de vorige.

Overall werkten een 100 à 250 Chineezers als paarden.¹⁾
„Waarom werken ze toch zoo hard?” vroeg Frans. „Dat zijn we hier niet gewoon.”

Omdat ze een bepaalde dagtaak krijgen. Is die af, dan kunnen ze gaan; zoo niet, dan werken ze volgens contract negen uur per dag. Er zijn verscheiden geroutineerde werklui, die om drie uur 's middags al kant en klaar zijn. Dan hebben ze hun dagloon, dat varieert van 26 tot 51 cent, verdiend.”

„Niet veel voor zulk zwaar werk,” merkte Frans op.

„Jij schijnt in de wieg gelegd voor de politiek,” antwoordde hun gids. „Natuurlijk denk je niet om de vrije voeding, geneeskundige behandeling, kosteloos vervoer van en naar China, de gereedschappen, die ze in leen krijgen, met nog zooveel andere dingen, handgeld en voorschot niet te vergeten.”

Toen dacht Frans er een beetje anders over, al lokte het baantje van koelie hem nog steeds niet aan.

Tegen zessen waren ze weer thuis.

„Ben je nu tevreden?” vroeg de heer Baank bij 't afscheid.

„Neen, meneer, nog maar half,” zei Wim terug. „We hebben alleen nog maar erts gezien, heelemaal geen tin. Smelten ze dat niet in een smelterij, meneer?” vroeg hij zoo'n beetje argeloos.

Meneer Baank begon te lachen.

¹⁾ Men neemt de laatste jaren proeven in hoeverre zoo noodig de Chineesche koelie's door Javaansche en Soendaneesche vervangen kunnen worden. De eerste blijken er meer voor geschikt dan de laatste, doch bij beide groepen zijn de kosten hooger, de opbrengsten minder.

„Je bent een schelm,” zei hij. „Enfin, wie *a* heeft gezegd, moet ook *b* zeggen. Over een week zal ik je afhalen; zelfde tijd. Maar pas op, dat je dan niet in een of ander gat valt. Daar helpt geen drogen tegen.”

En voor de jongens hem bedanken konden, was hij weggereden.

13. LANGS DE ZEE. KLAPPERS.

In het jaar, dat Wim nu op Banka woonde, had hij al heel wat tochtjes in den omtrek met zijn vriendjes ondernomen, maar een wandeling langs de zee was er steeds nog bij ingeschoten. Geen wonder dus, dat ze op een dag in de groote vacantie tot zoo'n tochtje besloten.

En zoo togen ze 's morgens zeven uur, voorzien van een veldflesch met limonade, op pad.

Dadelijk buiten de kotta sloegen ze rechtsaf en hadden het strand voor zich: een smalle strook zeezand van misschien 40 m. breedte. Even moesten ze nog een paar huisjes van een strandkampong voorbij, toen waren ze in de vrije natuur. Gelukkig . . . want was een gewone kampong al niet bepaald een frissche verblijfplaats, hier, waar allerlei vischresten lagen, was het eenvoudig niet uit te houden van den stank.

Direct aan die laatste huisjes sloten zich, vlak aan het strand, lange strooken klapperboomen aan, de meeste volgeladen met groote noten.

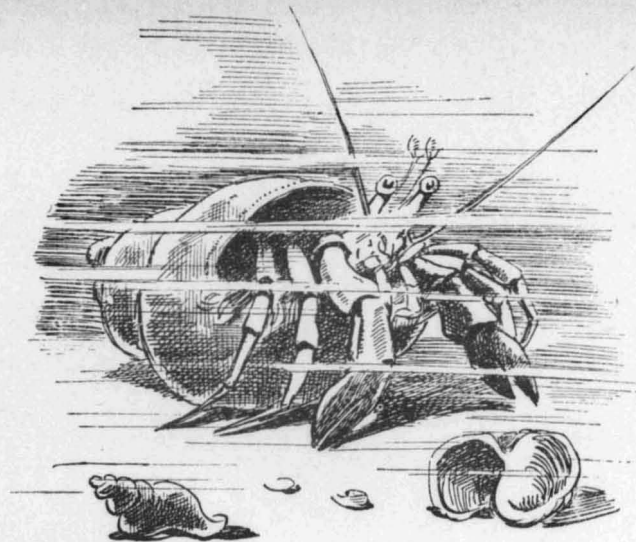
„Weet je, waarom er hier zooveel aanzitten?” vroeg Frans.

„Nee, is dat niet overal zoo?”

„Kijk dan maar eens . . .”

Inderdaad, verderop droegen de boomen veel minder vruchten; vragend keek Wim zijn vriendje aan.

„Dat komt, omdat een klapper alleen goed groeit, als hij de stem van zijn baas kan hooren. De boom houdt van gezelligheid. De inlanders beweren dat tenminste.”

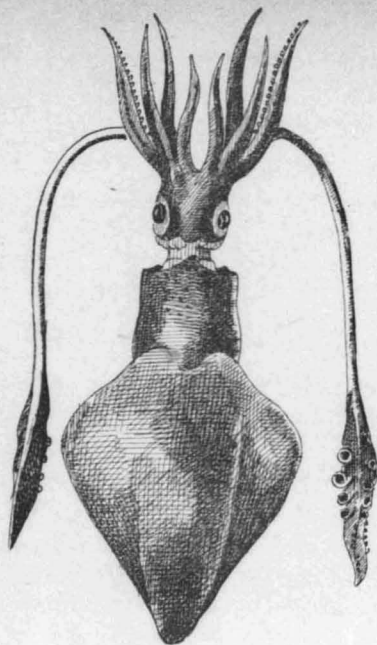

Kapiting-lawoet — zeekrab —.

En al keek Wim wat ongeloofig, de feiten lagen immers voor hem!

Ze liepen nu vlak langs het strand; geregeld klotsten de kleine golfjes tegen de hier en daar opduikende steenen of kabbelden uit op het helwitte zand.

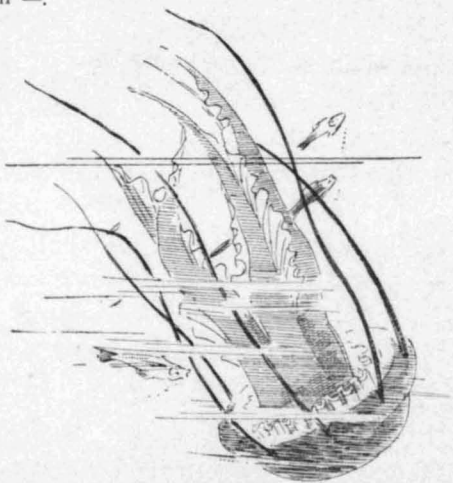
Geen schip liet zich op de zee ontdekken; wel zagen ze hier en daar de donkere rotspunten van talrijke klippen boven het water uitsteken. Veel aangespoelde vruchten lagen her en der verspreid en het zand leefde gewoon van kleine diertjes. Schelpen van alle grootte en vorm lagen maar voor het oprapen. Het duurde dan ook niet lang, of Wim had een collectie in zijn zakdoek geknoopt, waar iedere Hollandsche jongen jaloersch op zou geweest zijn. Maar erg verbaasd zat hij toe te kijken, toen zijn op het strand gelegde zakdoek opeens naar de zee toewandelde. Een warreling van kaken en pooten vertoonde zich tusschen

Ikan dawwat — inktvisch —

„De Chineezen?”

„Die beesten,” en Frans haalde een vet exemplaar met een stok uit het water. Onmiddellijk spoot het dier een troebele vloeistof ter verdediging uit, maar daar de jongens zich niet in het water bevonden, miste deze haar doel. De kolossale, ronddrijvende kwallen deden net zoo.

Tripang.

de openingen, zoodat hij onder spotgelach van Frans, toch maar liever zijn zakdoek weer uitschudde en zich met eenige ledige exemplaren tevreden stelde.

„Zie je die lange slieren met die stekels daar langs de rotsen liggen? Dat is tripang; de Chineezen vinden dat een lekkernij. Je kunt ze zoo met een stok in een mandje wippen.”

„Zoo'n groote, blauwe raakte ik eens aan, toen ik met mijn vader in zee baadde,” zei Frans. „'t Ding spoot ook zoo wat uit . . . en drie dagen later jeukte mijn heele rug nog. Het baden in zee is hier niets waard. Er kunnen haaien, krokodillen en inktvisschen zitten . . . je weet het nooit.”

„Ik dacht, dat krokodillen in rivieren leven.”

„Doen ze ook, maar waar kali's in zee uitmonden, gaan ze de zee op en blijven in de buurt jagen. Ze slapen meest aan wal of op een zandplaat.”

„Wat doen we, als er een komt?”

„Wegloopen. Uit het water komen om aan te vallen, doen ze zoowat nooit; in het water is er natuurlijk niets tegen te beginnen.”

Wim speurde een tijdlang ijverig het zeeoppervlak af, doch de door hem aan Frans gewezen krokodillen bleken steeds half verrotte boomstammen te zijn. Later hoorden ze op school, dat die grootendeels presentjes van de tegenoverliggende Moesi waren en toen begrepen ze ook, wat een lastpost diezelfde Moesi met haar kolossalen slibaanvoer voor de scheepvaart in straat Banka is.

Daar, opeens, hoorden ze zich vroolijk toeroepen uit een klappertuin. Het was Bong A Sie. Even verder gluurde het ronde hoofd van zijn vader om een boom.

„Ik dacht, dat je niet met ons mee kon, omdat je je vader moest helpen,” zei Wim een beetje verwijtend, „en nu ben je uit aan zee.”

„Mooi uit aan zee! In dien klappertuin, ja. Dit stuk van mijn vader, ja, en als hard gewaai, ik zoeken afgefallen klapper.”

Klappertuin.

De tuin van A Sie's vader. Rechts achteraan de Zuid-Chin. Zee.

Nu kwam de heer Bong ook naderbij en op zijn uitnodiging keken de jongens even rond. Er viel niet veel bijzonders te zien. In lange rijen waren de boomen geplant, ruim 10 meter van elkaar. Aan sommige hingen 40 à 50 noten en bij een stond een oude inlander, die telkens iets naar boven schreeuwde; wat later rolde er dan geregeld een klapper — kokosnoot zeggen ze in Holland. —

Opeens klauterde een flinke aap langs den stam naar beneden, om onmiddellijk met groote handigheid een anderen boom te beklimmen. Daar tikte hij, bovengkomen, met een poot tegen een vrucht, terwijl hij meteen den man beneden aankeek. Knikte deze, dan viel spoedig de aangewezen rijpe noot naar beneden; schudde de baas echter van neen, dan werd een andere vrucht aangewezen.

Wim, die het nooit eerder gezien had, vond die manier erg aardig, maar meneer Bong schudde 't hoofd.

„Ik ben er niet op gesteld, zei hij, want zóó worden mijn boomen niet schoongemaakt. Bovenin huizen torren,

Klappertor.

buitengewoon schadelijke soorten en die moeten gevangen, of hun schuilgaten met zout en zand opgevuld worden. Die aap kan dat natuurlijk niet . . .

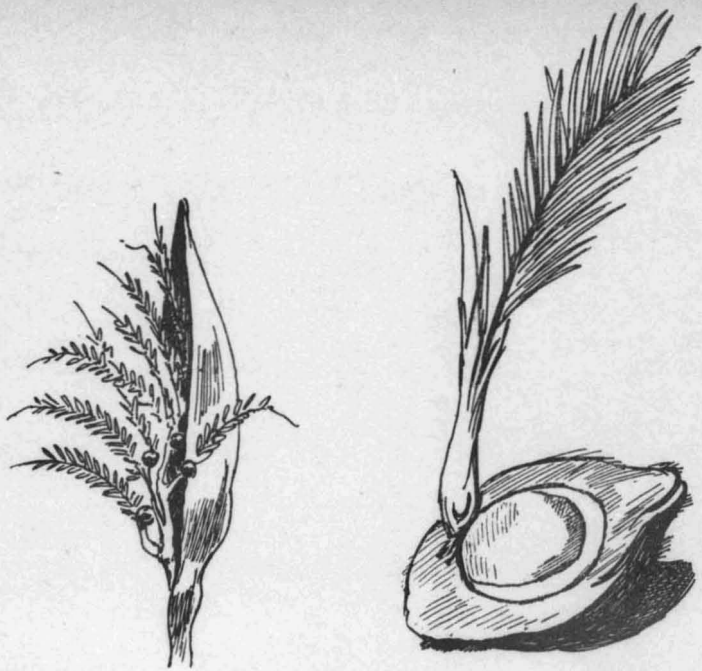
maar, Aboe is oud, hij kan zelf niet zoo goed meer klimmen, dus vooruit maar. Maar dit is het eenige Padangsche aapje, dat ik nog in mijn tuin wil hebben, dat is vast. Zoo'n boom moet, zal het goed zijn, 75 jaar mee, en dat halen we op deze manier nooit.

„Hoeveel noten krijgt u per jaar wel van één boom, meneer?” vroeg Frans.

„Dat hangt ervan af; in een nat jaar veel en in een droog jaar weinig; de klappers hebben behoefte aan veel vocht, daarom groeien ze aan zee het best. We zullen maar zeggen van 40 tot honderd per boom. Maar het duurt ongeveer 8 jaar, voor ze behoorlijk volgroeide vruchten geven.”

„En moeten ze nu werkelijk de stem van hun eigenaar hooren?”

„Wees toch wijzer, jongen . . . , om het huis van een inlander wordt immers alle mogelijke vuil en afval maar zoo neergesmeten, daar groeien de klappers zoo goed van. Ondertusschen is dat bijgeloof zóó bij de inlanders doorgedrongen, dat menig stuk geschikte grond, wat verder van huis, nu waardeloos ligt. Hun bijgeloof is enorm, daar

Klapperdop met ontkieming.

kan ik je nog een staaltje van laten zien. Ga maar eens mee naar de kweekbedden.”

Wat verder kwamen ze aan een aantal lange perken, waar telkens 250 noten in 5 rijen van 50 half in den grond lagen. Uit elke noot kwam een jong palmpje, ongeveer 8 decimeter hoog. Een oude inlander nam voorzichtig telkens zoo'n boompje uit het perk en bracht het naar een der dichtbij gelegen, reeds vroeger gereedgemaakte plantkuilen. Hier zette hij het boompje behoedzaam op drie steenen in den kuil — tegen de witte mieren — en trapte daarna verscheiden malen op de schaduw van het boompje.

„Zie je dat trappen? Nu, dat doet hij, omdat hij stellig gelooft, dat daardoor de boom zich beleedigd voelt,

zoodat hij niet hoog meer wil opgroeien; het plukken gaat dan later veel gemakkelijker.”

Toen Wim iets losliet van „dom en belachelijk” vroeg meneer Bong hem met een lachje, of hij in Apeldoorn nooit een hoefijzer tegen een muur had zien hangen, of hij nooit klavertjes van vier gezocht had en welk schip in Holland op Vrijdag voor een groote reis uitvoer. Toen zei Wim maar niets meer!

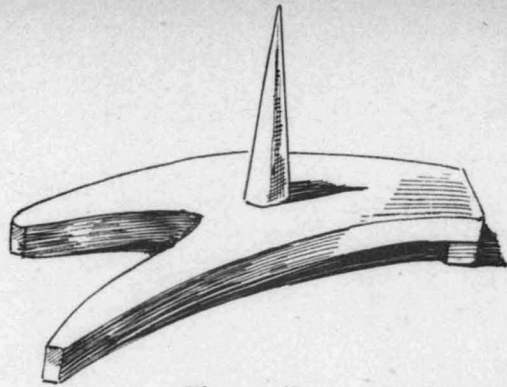
„Zie je,” vertelde de heer Bong verder, „wij verzenden naar Europa alleen de copra, d.i. het gedroogde vrucht-vleesch van den klapper. Maar je weet, de inlander gebruikt letterlijk alles van zoo'n boom. Denk maar eens aan de klappermelk, de bladeren, die hij voor dakbedekking gebruikt en de vezels van de bast der noot, die voor alle soorten matten, touw en borstels dienen. En overal in de tropen vind je ze; de noot drijft en daardoor heeft zich de plant, daar de meeste klappers aan het water groeien, prachtig kunnen verspreiden.”

Ze wilden afscheid nemen, maar eerst moesten ze nog zoo'n frisschen klapper leegdrinken. Met een kapmes hakte een koelie den dikken groenen bast van een jonge noot weg en maakte een gat in de harde schaal. Dat smaakte . . . er zaten wel vier glazen vol vocht in!

Terwijl Frans dronk, keek Wim nog eens rond en daarbij viel hem op, dat om vele boomen tot op 3 à 4 meter hoogte een blikken scherm was aangebracht.

„Waarom is dat, meneer?” vroeg hij.

De gastheer keek in de door Wim aangeduide richting en antwoordde: „In de eerste plaats voor de badjings — klapperrotten — en dan . . . de tuinen liggen ver weg en

Klapper-splijter

de visschers kunnen ook klappers gebruiken! Maar als je de inlanders kent, weet je wel, dat het hun veel te veel moeite zou zijn voor hun doel een ladder mee te sleepen; dan maken ze liever een minder berekenden buurman met hun bezoek gelukkig. Snap je?"

Jawel, dat begrepen ze allemaal en nadat ze nog iets vernomen hadden over wat de fabrikanten in Europa met de copra deden, namen ze afscheid.

Met een verlangenden blik keek A Sie de twee jongens na; zijn vader begon te lachen en riep de beide vriendjes terug.

„Waar ga jullie naar toe?"

„Tot den vuurtoren en dan terug, meneer."

„Nou, vooruit, ga dan maar mee," . . . en Bong A Sie gooide zijn juist opgeraapt klapper — zoo'n dikke van wel twee k.g. — op den hoop en sloot zich bij zijn schoolkameraadjes aan. Verder gingen ze, het strand weer langs. Om de landtong kwam, niet ver, een stoomboot statig aanvaren.

„'t Is de *Traub*, van K.P.M.," zei A Sie. „Die komt alle 14 dagen hier voorbij; maar hij is laat vandaag."

„Natuurlijk," viel Frans bij, „daarvoor is het een boot van de K.P.M. Je weet toch, wat dat beteekent, Wim?"

„Ja zeker, koninklijke pa . . ."

„Welnee, Komt Pas Morgen," viel Frans hem lachend in de rede. Het duurde een paar minuten, eer Wim die aardige woordspeling begreep, maar toen lachte hij hartelijk mee.

Ondertusschen waren ze kort bij den vuurtoren gekomen; natuurlijk brandde het licht niet, maar al verscheiden keer hadden ze 's avonds gezien, hoe de heldere lichtbundels met tusschenpoozen van een kwart minuut over de zee geworpen werden. A Sie wist van den torenwachter, dat het licht 62 m. boven den grond stond en ook, dat de heele inrichting een miljoen gekost had.

„Kijk, daar woont de oude Joesoef; hij past op het licht met zijn twee zoons. Ik ken hem goed," zei Wim, „want in dat kleine gebouwtje daar begint de onderzeesche kabel naar Palembang. Als mijn vader daarheen moet, praat hij altijd een tijdje met Joesoef."

40 m. van den toren af rolden de golven af en aan; hier, op de punt van de landtong, was de deining veel sterker en men had, om de kust voor verderen afslag te beschermen, twee oude schepen juist voor den vuurtoren op het strand gezet; die braken op dat punt prachtig den golfslag.

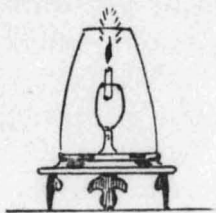
„Laten we eens op zoo'n oude schuit klimmen," stelde A Sie voor en meteen begon hij al; het was trouwens erg eenvoudig, want om de rompen vaster te doen liggen, had men ze halfvol steenen gegooid en de loopplank voor de werklieden lag er nog. Op het dek gekomen, hoorden ze

de zee onder zich in de gaten van de oude boot dof rommelen, terwijl nu en dan een bons beweest, dat de schuit nog werkte.

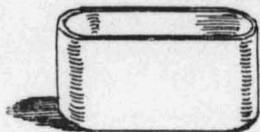
Aan een kluitje gingen ze bij een nog overgebleven stuk van de vroegere verschansing staan en hielden zich daar stevig vast, want het dek helde verschrikkelijk. Achter de K.P.M.-boot voeren een paar kleine prauwtjes.

„Smokkelaars,” zei Frans heel beslist.

„Och kom, wat zouden ze smokkelen hier?”

Lampje dat geen brand veroorzaakt.

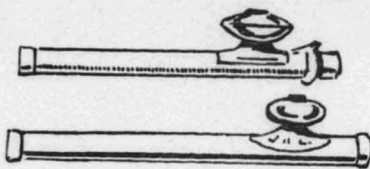
Gewoon smokkelblikje.

„Opium voor de mijn-Chineezen, op elk blikje verdienen ze wel f 20.—.

Maar A Sie lachte hen uit en vertelde in zijn gebroken taaltje, dat het gewone visschers waren. Smokkelaars zouden zich wel wachten om overdag, als de torenwachter naar Muntok kon telegrafeeren, opium van een passerende boot over te nemen. Daarvoor waren de straffen veel te hoog.

Neen, als ze dat wilden, deden ze anders. De smokkelaars aan boord bedienden zich vaak van holle bamboe's, die ze voor de helft met opium en voor de andere helft met zout vulden, en dan op een afgesproken plaats in de buurt van Banka of Billiton in zee gooiden, waar ze op den bodem zonken. Na eenige dagen, als niemand meer om de

gepasseerde boot dacht, was het zout gesmolten en dreef de bamboe met de opium aan de oppervlakte. De visschers vonden die dan wel.

Twee opium-pijpen.

Zooveel sluwheid had Wim den Bankaneezen niet toegeschreven, maar A Sie verklaarde met eenigen trots, dat het meest Chineezen waren, die zoo deden! De prauwtjes waren inmiddels voorbijgevaren en de jongens keken overal rond. Een trap, afgesloten door een luik, voerde naar het ruim. Met hun drieën tilden ze, na eenig wrikken, het zware luik op en zagen in een donkere ruimte half gevuld met zware steenen, die er door het af- en aanstroomend water erg glibberig uitzagen. Frans begon de scheefhangende trap af te klimmen. A Sie volgde. Wim niet. Nauwelijks waren de hoofden van de beide jongens verdwenen, of met een smak gooide hij het luik dicht en ging er op zitten.

„Lekker gevangen,” riep hij. „Je komt er niet weer uit.”

Inderdaad zaten ze er solide in. Door het dichtvallen van het luik was het daarbinnen pikdonker geworden en het duurde niet lang of Frans, die op de steenen rondscharrelde, had kletsnatte voeten. Een aantal vleermuizen begon rond te fladderen en het gekraak en geschuur van de oude, lekke schuit drong in de duisternis onheilspellend tot hen door.

„Doe open, we willen er uit!”

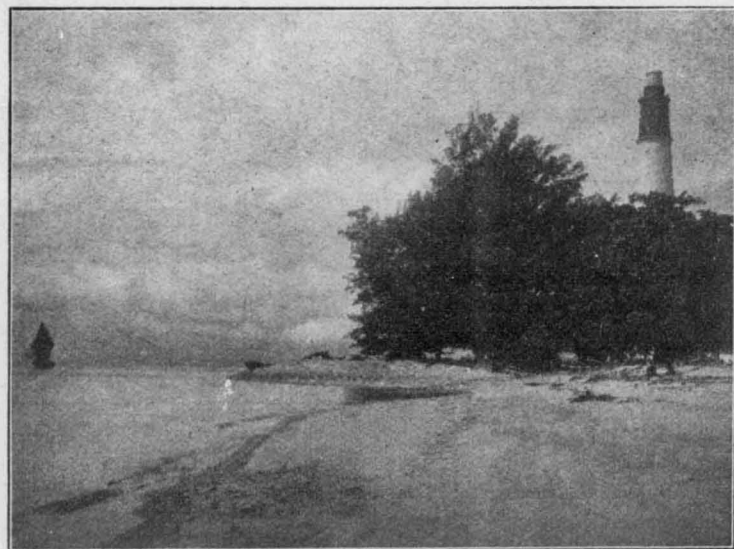
„Eerst een liedje zingen. Van ons bootje . . . tweestemmig!”

Een der drie booten, om Joesoef's toren en huis te beschermen.

En zoo goed waren ze daarbinnen niet, of na veel tegenstribbelen klonk uit het holle schip iets op over een liefelijk bootje met een spiegelend meer en andere, minder toepasselijke of juiste dingen. Frans beloofde Wim bij zichzelf een paar flinke opstoppers, Wim rekende daar al op en stond klaar om te vluchten. Met een flinke ruk dacht hij het luik te openen, om dan beenen te maken. Jawel, geen duim aan te verzetten! Met hun drieën hadden ze het open gekregen, nu zat het door den harden smak muurvast en kon Wim er alleen niets aan beginnen. Zelfs toen Frans er binnen zijn schouders onderzette en uit alle macht opduwde, gaf het luik toch geen millimeter mee.

Wat nu? Plezier had Wim van zijn grap al lang niet

De toren van Joesoef. — Tandjoeng Kalean —.

meer . . . stel je voor, dat de boot eens lossloeg en weg-dreef!

„Roep den lichtwachter!” klonk het uit het schip.

Werkelijk, Joesoef . . . dat hij daar niet eerder aan gedacht had; zoo vlug mogelijk verliet Wim het bonzende schip en holde naar den vuurtoren. Er was niemand! Wim schreeuwde in het rond en eindelijk, eindelijk kwam er antwoord, heelemaal van boven. Met een doek in de hand stond Joesoef op den omgang van zijn toren en trachtte het geschreeuw en de gebaren van Wim te begrijpen.

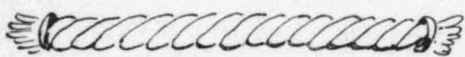
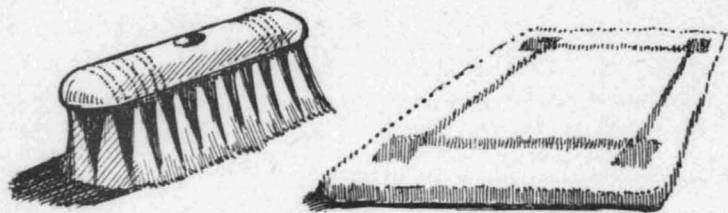
Gelukkig — hij kwam. Dat bespaarde Wim een uiterst warm en vermoeiend werkje, want het beklimmen van

zoo'n toren, waar de hitte uren bleef hangen, was een moordende onderneming.

Het duurde eenigen tijd voor Joesoef uit Wims onzuiver Maleisch begreep, wat er van hem verlangd werd. Maar met behulp van een koevoet kreeg hij de gevangenen nu spoedig vrij. Wim hield zich een beetje achter Joesoef maar het was niet noodig. Bleek van schrik kwamen de jongens te voorschijn — ze dachten niet meer aan wraak.

Het was ondertusschen heel laat geworden. Zij bedankten Joesoef en togen vlug naar huis.

Later bekende Frans, dat ze daar beneden erg bang waren geworden, toen Wim zoolang wegbleef. Nog dikwijls kwamen ze bij den ouden Joesoef praten en zoo leerden ze elkaar goed kennen. Langzamerhand begon hij te vertellen, en zoo hoorden ze eens het volgende:

Wat men van klappervezels maakt. — veelal in de gevangenis. —

14. HET VERHAAL VAN JOESOEF, DEN LICHTWACHTER.

't Zal zoo ongeveer 1880, of een beetje eerder nog geweest zijn en ik denk, dat ik 17 of 18 jaar was. Mijn vader was visscher in Mendoelang, de baai heelemaal in het Noorden van het eiland; ik hielp hem daarmee of ging met moeder naar de ladang ¹⁾.

Het was toen een heel andere tijd als nu; in de kampong Mendoelang was, geloof ik, nog nooit een Europeaan geweest en de Kompenie bemoeide zich met die streken zoo goed als nooit. Juist daarom zaten er in de soengeimonden ²⁾ en op de kleine eilandjes hier en daar nog stammen, die — als de nood aan den man kwam en het zonder groot gevaar kon geschieden — van een klein zeerooverijtje niet afkeerig waren. Wel zond het gouvernement af en toe een marinestoomer, maar die zagen *wij* veel eerder, dan *zij* ons. Bovendien was het voor iemand, die niet in die streek geboren was, volslagen onmogelijk om in het wirwar van zeekeuken den weg te vinden, om nog maar niet eens te spreken van de talrijke koraalrotsen er voor. Ik zeg *wij*, hoewel de jonheeren toch wel aan me zien, dat ik niet tot de Sekah's behoort. Maar och, die lagen met hun prauwen altijd ergens in de buurt. Ook hadden we veel gemak van ze voor het vervoer van onze klappers en het beetje peper, dat we verbouwden en dan onze depatti ³⁾ was heel goed met ze

¹⁾ Ladang = droog rijstveld

²⁾ Soengei = rivier.

³⁾ Depatti = hoofd.

Van dien depatti hebben de jongheeren misschien wel eens gehoord. Hij heette Abdul-Rasjid — een vreeselijke magere man met een grooten ring aan zijn duim en een donkere kris in den gordel.

't Was een erg gierig man; ook in de slechtste tijden eischte hij zijn deel van den oogst of van de vangst . . . en wee hem, die wat verborg voor den drogen tijd! Abdul-Rasjid's spionnen brachten alles aan . . . en dan was het leven van de nalatigen in gevaar. Ze vielen van een rots, ze verdronken op zee, ze werden ziek en stierven . . . niemand wist hoe. Het was dus maar beter, de orang-laut¹⁾ in hun doen en laten niet te hinderen.

In de jaren, waarvan ik nu vertel, was het verschrikkelijk droog en warm. De moesson wilde jaar op jaar niet doorbreken en overal heerschte het grootste gebrek. Avond aan avond baden de hadjis in de missigit²⁾ om regen; de vrouwen bereidden slametans,³⁾ men brandde wierook . . . alles vergeefs: Toewan Allah was vertoorned op Men-doelang en de regen bleef uit.

Reeds mompelde men, dat de plaag niet zou ophouden, zoolang de slechte depatti regeerde; reeds zocht men naar voortekenen, die zijn aanstaanden val aankondigden. Abdul-Rasjid rilde van angst, als hij de sombere gezichten zag . . . en hij peinsde op een middel, dat zijn volk tevreden kon stellen, zonder dat het hem één korreltje rijst uit zijn geheime, goed gevulde goedang⁴⁾ behoefde te kosten.

¹⁾ Orang-laut = zee-menschen — op Banka = sekah —.

²⁾ Missigit = Mohammedaansch bedehuis.

³⁾ Slametan = offermaaltijd.

⁴⁾ Goedang = schuur.

Op een avond dan zwierf ik op mijn vlerkprauwtje in de baai rond, om met mijn werpspies wat visch te bemachtigen.

Ik had geen geluk . . . ook op de zee drukte Allah's hand.

Daar — ik kon mijn oogen haast niet gelooven — dook plotseling om de punt van de landtong een kleine, slordig uitzierende schoener op, aarzelend zijn weg zoekend door de koraalriffen. Het was duidelijk te zien, dat de stuurman den weg niet wist en bij ongeluk in dit gevaarlijk vaarwater terecht gekomen was. Als door een wonder raakte het vaartuigje niet vast en liet zijn anker vallen op ongeveer 400 m. van de kust.

Ik had genoeg gezien . . .

Haastig borg ik mijn vischgerei op en roeide voorzichtig naar mijn kampong terug. Dat gaf een kans . . . daar zou de depatti van opkijken! En misschien, dat nu de achterstallige schuld mijner ouders zou kwijtgescholden worden.

Abdul-Rasjid lag op de baleh-baleh in zijn voorgalerijtje. Aarzelend trad ik binnen, maakte de sembah¹⁾ en hurkte eerbiedig neer, verlof afwachtend om te mogen spreken. Een vragende blik uit de doordringende oogen dwong mij tot vertellen. Geen spier van zijn gerimpeld gelaat verried de aandoening, die mijn verhaal bij hem opwekte. Intusschen daar was een middel . . . eindelijk.

In zijn verbeelding zag de oude vrek zeker weer het tooneel, dat zich 5 jaar geleden afgespeeld had. Toen

¹⁾ Sembah = beleefde inl. groet, met diepe buiging.

hadden ze ook een klein, inlandsch scheepje, met eenige Chineezen als passagiers, te pakken gekregen en geplunderd. Dagen lang hadden ze feest gevierd en de kinderlijke Sekah's hadden zich zelf en hun zeilen opgesierd met mooie gele en groene papiertjes, die ze in de zakken der Chineezen hadden gevonden. En ieder had den gullen depatti geroemd, die zoo 't heette die papiertjes als souvenirs verzamelde en er elken gelukkigen bezitter twee kattie's ¹⁾ rijst voor aanbood.

„Toen,” zei Joesoef met een bitteren glimlach, „wisten we nog niet, dat die fleurige papiertjes goed Hollandsch bankpapier waren, die de depatti later inwisselde voor vele klinkende rijksdaalders. Lang keek de oude gierigaard mij aan; toen vroeg hij: „Is het schip geladen?”

„Ja, heer, diep.”

„Zijn er blanken aan boord?”

„Ik zag er geen, heer.”

„'t Is goed; wachten.”

Ik ging naar buiten en wachtte; even later zag ik Oemar, de kepala ²⁾ der Sekah's, bij den depatti en geen drie minuten later klonken de doffe slagen der gong gedempt in het rond: het vereenigingssignaal voor de weerbare mannen.

Van tijd tot tijd dook er nu telkens een lange, smalle prauw, bemand met zes achter elkaar gezeten Sekah's op en voegde zich bij de kleine vloot van Oemar.

Tegen donker waren er twintig prauwen verzameld en begon Oemar ons toe te spreken. Hij schilderde onzen

¹⁾ 1 pikol = 100 kattie. Dus ± 6 h.g.

²⁾ Kepala = hoofd.

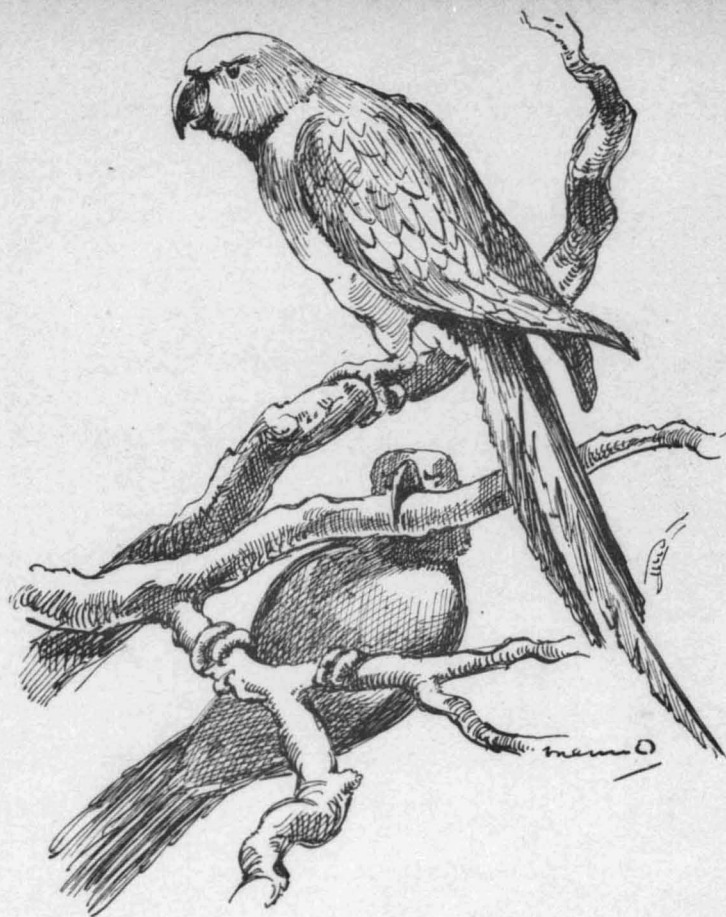
Sekah-prauwen. Links een aanvals-prauwtje.

droeven toestand, vertelde, dat het dek van het buit te maken scheepje als overladen was met rijst en hoe het voor flinke kerels met zulke beroemde voorvaderen eigenlijk een kleinigheid was om zoiets op te knappen.

Een onderdrukt vreugdegehuil bewees hem, dat hij de rechte snaar getroffen had en nu legde Oemar zijn plan uit. Het was als immer: doodstil zouden ze naar het scheepje roeien . . . in alle stilte de ankerketting doorvijlen en dan wachten, eventjes maar, tot de stroom het scheepje op de koraalrotsen wierp. In de ontstane verwarring zouden ze aan boord klauteren en . . . er zou wel niemand bij den Toewan Besar ¹⁾ in Batavia kunnen gaan klagen . . .

Stil zaten nu allen in hun prauwen, ik ook, want op bevel van den depatti moest ik mee als gids in Oemar's prauw.

¹⁾ Toewan-Besar = Groote Heer — gouverneur-generaal —.

Bettet.

En zoo werd gewacht, tot het de maan zou believen achter de wolken te verdwijnen. Want hoewel ze met hun 120-en waren, dacht niemand er aan den aanval anders dan in stikgedonker te ondernemen. Eindelijk verdween de maan achter een zware wolkbank en op een langgerekt gesis van Oemar zette de heele vloot zich behoedzaam in beweging. Om de riemen waren lappen gewikkeld; niets, absoluut

niets werd vernomen dan af en toe den schrillen kreet van een bettet ¹⁾, waarmee Oemar zijn vloot bij elkaar hield.

2.

De kleine schoener *Mary* had haar beste dagen gehad. De kapitein ook. Tien jaar lang voer hij nu al heen en weer tusschen Batavia, Makasser en Singapore. Tien jaar had hij met Chineezen en inlanders gehandeld en hij meende ze te kennen, als zijn vaarwater. Hoe hij zoo opeens in die baai verzeild was geraakt? Met een schreeuw was hij dien middag uit zijn kooi gesprongen, toen hij de branding tegen de rotsen hoorde slaan op een plaats, die volgens zijn bestek minstens twee uur in zee moest liggen. Een blik op het kompas overtuigde hem, dat de Ambonnesche roerganger goed koers had gehouden, maar een nader onderzoek deed hem de breinaald ontdekken, waarmee de onwetende matroos dit noodig instrument in de hoeken had schoon gepeuterd en daarna vergeten: de oorzaak van de fout.

Kapitein Ruste was de eenige Europeaan aan boord; zijn stuurman, Amsan, was tegelijk kok, bediende van den kapitein, bootsman, menagemeester en — als het pas gaf — getuige bij het opmaken van handelscontracten.

„Amsan, weet je, waar we liggen?”

„Ja, heer, in de baai van Mendoelang.”

„Nog wat bijzonders?”

„In die krekens ginds zitten hier en daar nog Sekah's en er is gebrek in deze streken, heer.”

¹⁾ Bettet = kleine, groene papegaai.

„Geloof maar niet, dat die schooiers het zullen wagen een schip met een blanda ¹⁾ aan boord aan te vallen.”

„Nee, heer.”

De kapitein deed er verder het zwijgen toe, maar nam in stilte zijn maatregelen; hetzelfde deed Amtsan.

Uit een kistje in zijn kajuit nam Ruste 5 oude pistolen en begon ze met de meeste zorg te laden. Daarna bracht hij ze naar de voorplecht en zette zijn dubbelloops-jachtgeweer, met hagel geladen, er naast. Amtsan zag de voorbereidselen zwijgend aan; hij liefkoosde zijn scherp geslepen mes met een weinig goeds voorspellenden grijns in de richting van de kust.

„De rest laten we maar rustig slapen, Amtsan. Als de poppen aan het dansen gaan, loopen ze ons maar in den weg, of springen van angst overboord.”

„Ja, heer.”

Alles was nu stil; niets deed zich hooren in den tropischen nacht, dan het gezoem der muskieten en het verwijderd geruisch van de branding. Het gloeiend puntje van Ruste's sigaar was het eenige, dat Amtsan op de campagne kon onderscheiden; overigens ondoordringbare duisternis.

Een nauw hoorbaar geplas . . . een zacht geknars bij den ankerketting . . . 't wàs zoo ver.

Voorzichtig richtte Ruste zich op en speurde rond. Eenige donkere gestalten wriemelden beneden op het water. Reeds stond Amtsan naast hem en voelde zich twee pistolen in de hand drukken.

„Vlak na mij . . . en heel hard schreeuwen.”

¹⁾ Blanda = Europeaan.

Opeens werd de stilte van den nacht verstoord door een akelig gehuil, onmiddellijk gevolgd door vier harde schoten. Een akelig geschrei uit de kano's verergerde het tumult tot een spookachtig geheel. Met een ruk trok Ruste her jachtgeweer naar zich toe en ioste beide loopen op de booten om den ankerketting. Hij had maar al te goed geraakt; een geweldig geplas en geschrei volgde en met groote voldoening hoorde Ruste een algemeene vlucht aanvangen.

Op de reeling staande brulde hij ze nog na: „Zeg aan je depatti, dat ik binnenkort zelf kom om gehakt van hem te maken.”

Ik had in de boot gezeten, vlak bij de ankerketting; toen de twee laatste schoten vielen, kwam er zoo'n onrust onder de roeiers, dat de ranke prauw kantelde. Ik viel achterover in het water en trachtte een andere boot te bereiken. Vergeefsche moeite: de kerels roeiden zóó hard, dat er geen prauw meer te bereiken viel. Toen was goede raad duur. Ik kon natuurlijk gemakkelijk naar de kust zwemmen, maar 's middags had ik nog de vinnen van een drietal haaien boven het waten zien uitsteken en op een ontmoeting was ik niet erg gesteld. Er bleef me niets anders over dan de ankerketting. Vlug klauterde ik aan boord en wist me ongemerkt onder een hoop zeildoek te verschuilen.

De morgen kwam. Bevend zat ik onder het klamme zeil, tot een matroos er toevallig een stuk ijzer op gooide, even toevallig precies tegen mijn achterhoofd. Ik gaf een schreeuw en de heele bemanning stoof achteruit. Niemand had den moed om „het spook” nader te bekijken; zelfs Amtsan, hoe dapper tegenover menschen van vleesch en bloed, hield zich nu op een afstand.

Niemand, behalve de kapitein. Met een flinken schop vloog ik onder het zeil uit, juist in de armen van Amtsan, die, toen hij zag met een gewoon mensch te doen te hebben, weer brani ¹⁾ genoeg was. Een scherp mes flikkerde meteen al voor mijn oogen en zijn vragenden blik in de richting van den kapitein begreep ik best.

Maar de kapitein was in een beste bui. Was hij niet tweemaal op het kantje af den dans ontsprongen: gisteren tusschen al die klippen en vannacht met die gauwdieven?

„Weet jij den weg hier in de riffen, kwajongen?”

Een straal van hoop lichtte voor me op.

• „Op een prik, toewan.”

„Nou, luister. Je hebt de strop dubbel en dwars verdiend. Maar ik heb een hekel aan soesah ²⁾ met rechtbanken. Daar heb ik liever niks mee te maken. Ik zal je een kans geven. Jij loodst ons de baai uit, maar zonder mankeeren, of de galg is je deel.”

Je begrijpt, dat ik het aannam. Ik gaf de noodige aanwijzingen en bracht het scheepje behoorlijk buiten. Toen liet de kapitein een bootje strijken en Amtsan bracht me naar den wal.

Een paar uur later was ik weer in kampong Mendoe-lang. Juist deed Oemar aan den depatti verslag van den tocht. Oemar zag er afschuwelijk uit. Uit een kleine wond, veroorzaakt door een schampschot, had hij zooveel bloed geperst als hij kon en dat over zijn geheele gezicht gesmeerd.

„Het was een hel, machtige radja, ja, een ware hel. Ik

¹⁾ Brani = dapper.

²⁾ Soesah = drukte.

Sekab-man, zijn eigen prauw bouwend. Rechts twee jonge Sekah's.

telde op zij van 't schip wel 20 kanonnen en die werden alle tegelijk op ons afgeschoten. Vele blanda's waren aan boord en één schreeuwde als de satan; misschien was hij het zelf. En juist die wilde terugkomen om van den depatti gehakt te maken! Drie mannen zijn gesneuveld, ook dat ongeluk van een Joesoef. Dat is zijn geluk; ik zou dien verrader.”

De depatti knikte goedkeurend — en ik wist al weer genoeg. Omzichtig sloop ik weg en bereikte drie dagen later met een Chineesche jonk Sumatra. Daar leerde ik veel en kwam in gouvernements-dienst; niemand wist iets van die geschiedenis en bovendien . . . ik ben immers geen Sekah.

Ja, sinjo's, het was toen een heel andere tijd dan nu; we

leerden niets en begrepen in het geheel niet, hoe slecht we eigenlijk wel waren.

Maar kom, ik ga mijn lampjes poetsen en vergeet dan maar, wat een oude man in zijn praatlust te veel vertelt . . ."

Joesoef verdween in zijn toren en Wim en Frans togen het strand langs naar huis . . . zwaar piekerend over „dien goeden, ouden tijd.”¹⁾

¹⁾ Gegevens naar J. C. Molema: *De berggeest van Mendanang*.

15. NAAR EEN SMELTERIJ.

We kunnen het best loopen, jongelui, we kunnen het best loopen,” had mijnheer Baank gezegd, en daarom liepen ze. Het was warm, heel warm; in lange straaltjes liep die „warmte” langs ze neer en de dikke meneer Baank pufte als een motor. Gelukkig, het was inderdaad vlak bij. In een vallei zagen ze een heele verzameling gebouwtjes, met zinken platen afgedekt. Een vuile rookwolk hing er boven.

„Een smelterij, jongens, een smelterij. Deze heet Ajer Terdjoen, naar den waterval, dien je daar ziet.”

Reeds stonden ze op het steenen bruggetje over de kali van de vallei. In een nauw bed perste het water zich door de rotsen, om dan van een hoogte van ongeveer drie meter naar beneden te storten, zoodat een fijne stofregen de planten op de ruwe rotswanden wel tien meter hoog besproeide. Eenige buitengewoon vuile koelie's baadden zich in het heldere water, dat hier en daar diepere kommen vormde.

„Zie je,” zei de ingenieur, „voor een smelterij is ook al weer water noodig, veel zelfs; daarom bouwen we aan een kali, die het heele jaar door water bevat. Voor den drogen tijd stuwen we dat op, zoodat daar hoogerop een heel stuk bosch onder water staat.”

„Hebben de menschen, die daar wonen, daar dan geen last van, meneer?” vroeg Wim.

„Er wonen hier immers bijna geen menschen. Banka heeft een lengte als van de Belgische grens tot Assen, maar er zijn slechts 150000 bewoners, die ook nog hun kampongs overwegend aan de groote wegen hebben. De 7 of 800

Europeanen moeten we in de bosschen natuurlijk heelemaal niet zoeken. Treft het nu, dat een tuintje van een inlander of een Chinees in de vallei door ons toedoen onder water komt, dan vergoeden we de schade zoo ruim, dat ieder tevreden is, vat je?"

Onderdehand waren ze nu op het eigenlijke fabrieksterrein gearriveerd; dit was keurig afgezet met hoog prikkeldraad.

„En je zei indertijd, dat er geen dieven op Banka waren," merkte Wim aan Frans op. Deze had zijn blik toevallig gevolgd en begreep hem best. „Een stukje tin meenemen noemen ze hier ook nog geen stelen, is het niet, meneer?" antwoordde Frans.

Tinshuitje.

„Jij weet het," gaf de heer Baank toe, „hoe minder vreemden hier komen, hoe beter; je zult straks zien, dat het erg gemakkelijk is een stukje tin hier of

daar op te rapen en daar is het te duur voor."

„Hoe duur wel?" vroeg Wim.

„Dat is natuurlijk verschillend in verband met de markt. Maar in het afgelopen jaar bracht ons tin door elkaar 208 gulden per pikol op. Je weet zeker al wel, dat een pikol 71.76 k.g. is.

Zoo'n schuitje, waarvan je er daar juist een aantal op een vrachtauto ziet laden, weegt ruim een halve pikol."

Er waren eenige Chineezen bezig de glimmende blokken tin op een auto te laden, waarmee ze naar beneden

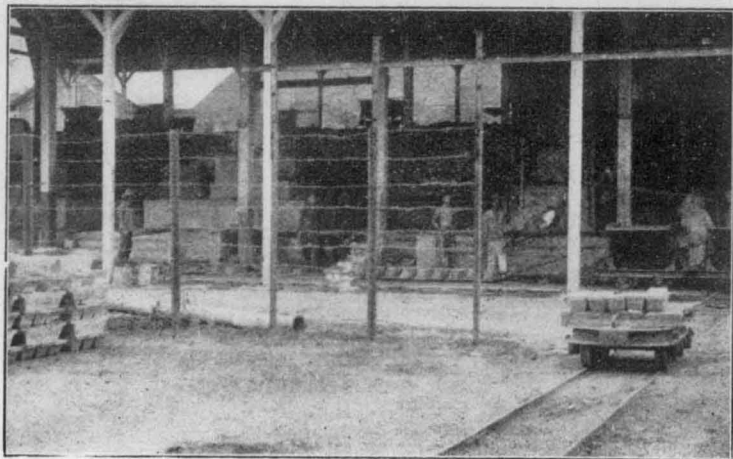
gebracht werden, om daar in een tinpark op de boot naar Priok te wachten. Hun gids toonde hun, hoe op elk blok *Banka* te lezen was, en ook het nummer en de voorletters van de plaats, waar de smelterij stond. Er zijn er zes.

„Ons tin is het beste ter wereld," voegde de ingenieur er nog aan toe. „Daarom zetten we onze merken er duidelijk op."

Nu liepen ze langs de loodsen van het bedrijf. Groote hoopen erts en verbazend veel houtskool lagen hier. In kiepkarretjes werd het erts opgeladen, om dan over een smal spoorlijntje naar de ovens gereden te worden. Onderweg werd het dan nog even met karretje en al gewogen.

Achter zoo'n wagentje aan stapten ze nu de eigenlijke smelterij binnen. Een verschroeiende hitte golfde ze tegemoet, hoewel het gebouw aan alle zijden open was. En geen wonder: uit twee ovens laaide het vuur op, aangeblazen door een grooten blaasbalg. Een derde en vierde oven stonden er als reserve ongebruikt naast.

Zoo'n oven bleek op zich zelf een betrekkelijk eenvoudig ding; een hooge schoorsteen, van boven open en van onderen omgeven door een wirwar van buizen voor den aanvoer van koelwater en lucht. Heel onderaan bevond zich een opening, waar het gesmolten tin uitvloeide; maar dat was een verdieping lager, dan waar ze nu nog stonden. De karretjes met erts werden tot vlak bij de opening van een smeltschoorsteen gereden en daarin leeggeschept. Af en toe slokte de oven een ongeveer gelijke hoeveelheid houtskool op. De koelie's hier droegen een natten doek voor den mond . . . en onwillekeurig gingen de bezoekers een eindje terug.

De blokken voor verzending gereed.
Voor de smelovens. Op den voorgrond een tinpark. Twee ovens zichtbaar.

„Geen prettig baantje, meneer,” merkte Frans op.

„Neen, maar ze verdienen hier ook heel wat meer dan in de mijnen; het zijn de beste arbeiders, die we hebben.”

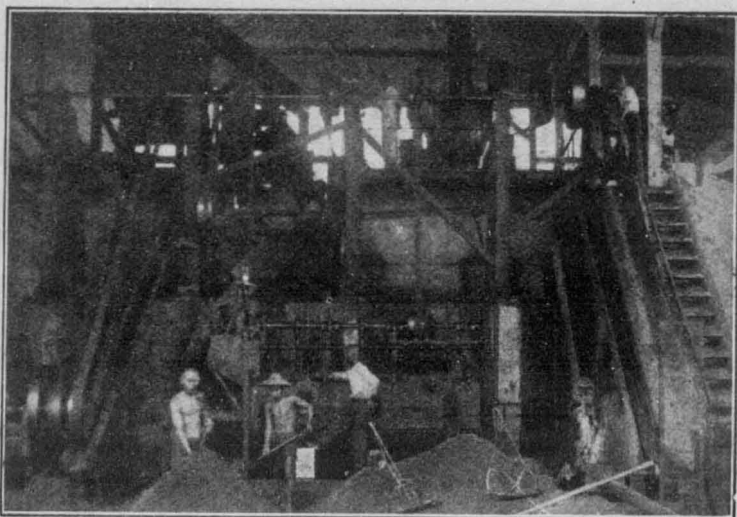
Erg plezierig vonden ze het daar bij die heete schoorstenen niet en daarom daalden ze een kippenladdertje af tot ongeveer drie meter lager. Daar stroomde het gesmolten tin met een dun straaltje uit een gat onder den schoorsteen; maar ze konden er maar een oogenblik naar kijken, door den fellen gloed, dien de tin uitstraalde. Met een geweldig lange pook stond een zoo goed als naakte Chinees in dien gloed te porren en dan sloeg telkens een heete luchtgolf ze tegemoet.

„Dat doet hij, omdat er zich anders slakken vormen, die den afvoer van het gesmolten tin zouden tegenhouden. Kijk er maar eens in, één voor één.”

Nu haalde de heer Baank uit een zijner zakken een grooten, groenen bril en met behulp daarvan konden ze zonder bezwaar in de opening van den oven kijken. Hu . . . wat een gloed! Het gesmolten tin liep er zonder ophouden met een dun straaltje uit, om dan in een flinken ijzeren bak terecht te komen, waar ook al een vuur onder brandde, om het stollen te beletten.

Voor den oven stonden in lange rij vele ijzeren vormen, om er de bekende schuitjes in te gieten. Telkens als de vergaarbak van den oven vol was, schepte een Chinees met een nap aan een langen steel een aantal vormen vol. Daarbij werd wel eens iets gemorst en daar er af en toe ook hier of daar eenige lekkage scheen op te treden, lag er vrij veel tin op den grond verspreid. De meest fantastische kleuren waren op dat uitgelopen metaal te zien . . . maar toen Wim er een stukje van wilde oprapen, liet hij het met een schreeuw weer vallen. Hij had er niet op gerekend, dat het zoo ontzettend lang heet bleef.

Na een poosje werden de vormen weggenomen en de schuitjes bleven staan. Wanneer er maar iets aan mankeerde, werden ze opnieuw in den vuurgloed geworpen om nogmaals gesmolten te worden. Maar als alles in orde scheen, kwam een opzichter met een hamertje, om de klank te onderzoeken. Viel ook die proef gelukkig uit, dan waren de blokken voor verzending gereed. Een klein spoorlijntje bracht ze naar het hek, waar de auto's wachtten. Een locomotief of paard had men daarbij niet noodig, want door het zwaar hellende terrein rolden de wagentjes vanzelf naar den uitgang, een goede tweehonderd meter verder.

Breekinrichting voor de slakken. Vooraan materiaal, gereed voor den oven.

Een weinig terzijde stonden eenige groote machines te stampen.

„Hier worden de groote, aaneengebakken stukken uit de ovens, de z.g. slakken, gebroken en gewasschen,” ging de ingenieur voort. „Er zit nog om en na 40 % tin in, dus het is de moeite wel waard. Dat doen we zoo tot 3 keer toe en dan bevat de „eindslak” nog een kleine 4 %. Het loont voorloopig de kosten niet meer daar nog verder mee te werken.

Even stonden ze bij de vernuftig ingerichte machines te kijken. Hier waren zelfs een vijftal Chineesche vrouwen aan het werk . . . en ook zij pakten flink aan, zooals allen van haar ras.

Nadat de heer Baank de machines en den motor, die

den blaasbalg dreef, even nagezien had, zei hij: „Ziezoo, we gaan er vandoor. Vooruit, naar het hek.”

„Ah,” zei Frans. En eer iemand het hem beletten kon, pakte hij een leeg kiepkarretje beet, zette geweldig af en liet zich fijn naar het hek afglijden.

Mijnheer Baank verbleekte . . . en niet zonder reden. Immers, er moest op die helling altijd met groote voorzichtigheid gereden worden.

Reeds vloog het wagentje met duizelingwekkende vaart slingerend over de reels, naar het eindpunt, waar een vijftal wagentjes vol blokken op afladen stonden te wachten. Zonder twijfel zou Frans, die zich met een angstig gezicht vastklemde, daar tegenop tornen — en dan kon niemand zeggen, hoe dat zou afloopen.

Met één oogopslag had de heer Baank het heele gevaar overzien. Langs het lijntje lagen van afstand tot afstand flinke hoopen zand, bestemd om de door regen afgespoelde grondlagen te vervangen. Daarin lag een kans.

„Spring er af, jong, spring er af . . . op een zandhoop!” schreeuwde de ingenieur uit alle macht.

Een oogenblik aarzelde Frans nog, toen sprong hij tot onuitsprekelijke verlichting der toeschouwers van 't karretje af en rolde als een tol over een zandhoop tegen een stapel hout op. Het wagonnetje sloeg met een harden klap tegen de andere wagentjes op en werd, vrijwel vernield, opzij gegooid.

Frans krabbelde weer overeind en wreef zich, min of meer versuft de oogen uit.

Jongen, jongen, jij zou jij zou wat te doen maken. Ga maar gauw met den opzichter mee, dan kun je

bij hem thuis met gekookt water je schrammen uitwaschen”

Toen Frans wat later weer voor den dag kwam, een weinig bleek nog om zijn gehavenden neus, vond hij het toch maar beter den afstand tot het hek gewoon af te loopen.

Meneer Baank sprak over het voorgevallene geen woord meer en gaf den chauffeur de opdracht, hoe hij rijden moest.

De jongens stonden er niet zóó dicht bij, dat ze het verstaan konden, maar het bleek hun spoedig, dat ze nog niet naar Muntok wederkeerden.

„Waar gaan we nu heen? meneer,” vroeg Wim, „Dit is toch niet de weg naar Muntok?”

„Neen, want als ik je dan straks vraag, of je tevreden bent, zeg je misschien: „Voor twee derde.” „Jullie hebben nu een mijn gezien en een smelterij, thans gaan we nog de kolenbranders bezoeken. Dan valt er niets meer te moperen.”

Ze reden naar Rambat, ongeveer 40 k.m. verder. Daar stonden een aantal houtskool-branderijen, die materiaal — arang — leverden voor de smelterijen.

Ook hier werd het hout op stammen van ongeveer 4 m. gehakt en daarna aan mijten van bijstaanden vorm opgestapeld.

Deze stapels werden bedekt met een laag klei, waarin luchtkokers bleven uitgespaard. Daarna werden ze van onder aangestoken, om na \pm 60 dagen de verlangde houtskool te leveren. In de kampong der kolenbranders leefde nog een heele troep afstammelingen der Sekah's, de be-

kende oud-zeeroovers der Soeloe-eilanden. Zij hadden het zeeleven er grootendeels aan gegeven en leefden nu, behalve van de vischvangst, van scheepsbouw en parelduiken. Een groote hoop onderzochte schelpen lag bij hun booten opgestapeld; de jongens namen elk een paar van die mooi glimmende „bordjes”, — zoo groot waren ze wel — mee.

„Nu ik toch hier ben, kan ik wel even een pareltje kopen,” zei de heer Baank. „De nichtjes in Holland laten ze bij wijze van steentje graag in een ring zetten; dan denken ze nog eens aan hun braven oom.”

Met hun drieën stapten ze op een vervallen hutje af, waar op verzoek van den ingenieur een oude vrouw een sigarenkistje voor den dag haalde, waarin tusschen een aantal rijstkorrels een tiental parels te vinden waren. De grootste waren misschien driemaal zoo groot als een speldeknop, de kleinste kon men niet aanvatten.

„Zijn die hier altijd zoo klein?” vroeg Wim.

„Meestal wel. Voor een jaar of twaalf werd er bij uitzondering eens een werkelijk groot exemplaar opgedoken en de gelukkige vinder was erg blij met de 60 gulden, die de opkoper hem ervoor betaalde. Maar die slimme baas — een Chinees natuurlijk — verkocht dat pareltje op Singapore voor 5000 Straits-dollars, dat is ongeveer 7000 gulden van ons geld. Sinds heeft die vriendelijke opkoper hier geen voet meer gezet, en dat was hem geraden ook. Maar ondertusschen zijn de Sekah's wijzer en voorzichtiger geworden, zoodat er voor mij geen kans meer is op een koopje.”

Inderdaad moest de verteller voor een klein pareltje een rijksdaalder betalen. Afdingen ging heelemaal niet.

„Weet je,” vroeg de heer Baank, toen ze weggingen, „weet je, waarom die parels tusschen rijstkorrels liggen?”

Niemand wist het. „Het bijgeloof wil, dat ze dan grooter worden, ja, zelfs, dat er nieuwe ontstaan! Ik zou er maar niet om lachen, want het aantal Europeanen hier, dat het ook gelooft, is grooter, dan je denkt.”

Een half uurtje moest de ingenieur nog doorbrengen bij de Rambat-rivier. Een groot terrein werd daar schoon-gekapt om in het a.s. jaar geëxploiteerd te worden. Dat zou geschieden door een der geweldige baggermachines, waarvan er reeds drie op het eiland aanwezig waren. Zoo'n machine moest zich dan van de zee uit in het land inbageren een heele onderneming!

Zoo maar midden in het bosch ontstond nu een nieuw dorp. De B.T.W. had voor haar a.s. employé's reeds eenige huisjes gebouwd

In een frissche regenbui reden ze naar Muntok terug. Frans fleurde heelemaal op en begon weer mee te praten. Toen ze voor het huis van Frans stonden, zei hun gids: „Ik vraag je maar niet, of je nu tevreden bent, want dan zou ik misschien verlegen worden.”

16. EEN ZWERFTOCHT IN DE BUURT.

Op 30 April, den verjaardag van prinses Juliana, was er geen school. Zoo gebeurde het op alle verjaardagen van het koninklijke huis en Frans verklaarde het alleen daarom al erg jammer te vinden, dat de prinses niet een heele verzameling broertjes en zusjes had. Met hun drieën, Wim, Frans en A Sie, zaten ze op de stoep van de voorgalerij te redeneeren; 't was misschien 4 uur 's middags.

„Zullen we er op uit gaan?” stelde Wim voor. „Ik ben nog nooit in het bosch achter de school geweest.”

A Sie ook niet, en nadat Wim even aan zijn moeder meegedeeld had, dat ze achter de school wilden wandelen, togen ze op weg. Intusschen bleek het begin niet zoo eenvoudig; een halven meter achter het schoolhek begon de wildernis één warreling van planten en struiken. Na eenig zoeken ontdekten ze een smal paadje.

De grond lag bezaaid met leege klappers; deze ver-toonden alle een zuiver rood gaatje van ongeveer 3 c.m. middellijn in de schil.

„Dat doen de klapperrotten,” — badjings — zei Frans.

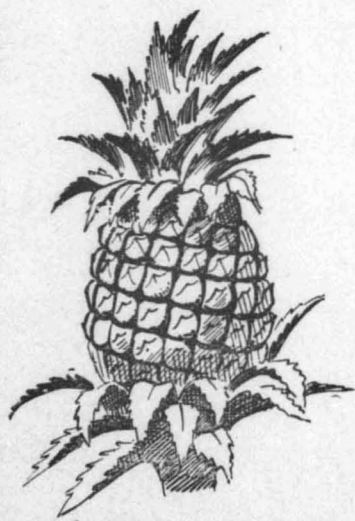
„Mijn vader zegt, dat elk beestje per jaar wel voor meer dan honderd gulden schade veroorzaakt. Men is er op sommige kleine eilandjes zóó bang voor, dat er 1000 gulden boete en verbanning als straf op den invoer gesteld is.

Toen ze goed keken, zagen ze telkens zoo'n vlug beestje, bijna zwart van kleur, door de boomen springen. Het waren nagenoeg dezelfde diertjes als onze eekhoorns. De grens der aanplant was nu bereikt en werd gevormd door een heele rij ananassen. Ze stonden ver van ieder huis

Badjing — Klapperrat —.

af zóó maar voor 't nemen; A Sie begreep de verwondering van Wim hierover pas, toen hij hoorde, hoe soms voor zoo'n vrucht in Holland eenige guldens werden betaald.

Nânas.

„Hier een dubbeltje of 12 cent!” Dat was niet te duur voor zoo'n heerlijke vrucht, vond Frans.

Er was geen sprake van, dat ze zoo door de scherp-gestekelde bladen heen konden komen; eerst moesten ze weer een paadje zoeken. Dit voerde een helling op, dwars

Mônjet.

door hoog alang-alang. Op den top gekomen zagen ze een groot deel van Straat-Banka en 't begin der Zuid-Chineesche zee vóór zich liggen. Duidelijk teekenden zich in de donkere boschstreep van Sumatra de vele en groote Moesimonden als ruime, open vakken af.

„Apen,” zei Bong A Sie, „een reuzentrop, ja.”

Werkelijk: een twintigtal apen bewoog zich in de richting van het pas door hen verlaten klapperbosch; ze schenen de jongens niet op te merken. 't Waren flinke, grijze knapen, de grootste, staande, ruim een halven meter hoog. Met groote snelheid ging het door de takken, soms met kolossale sprongen van den eenen boom op den anderen. Zulk springen, Wim had het niet kunnen droomen: sommige lieten zich uit de hoogste boomen eenvoudig in de kruin van een 20 meter lager staanden boom vallen.

In den klappertuin gekomen, zaten er gauw eenige boven

in de gladde stammen en 't regende klappers naar beneden. Even vlug was onmiddellijk de heele troep in het aangrenzende kreupelhout verdwenen, natuurlijk met meeneming van den buit.

„Doen ze je nooit wat?”

„Zóó niet; alleen als ze jongen hebben en je hindert ze.”

Verder liepen de jongens, de helling af; het smalle weggetje was bezaaid met groote boomwortels; voortdurend moesten ze springen over kuilen en steenen. Wim begreep nu volkomen, waarom de inlanders 's avonds zoo vaak met een brandende flambouw liepen.

Beneden hen bruiste een kali; door het groen heen, zagen ze zoo nu en dan het water in honderden kleine valletjes naar beneden huppelen.

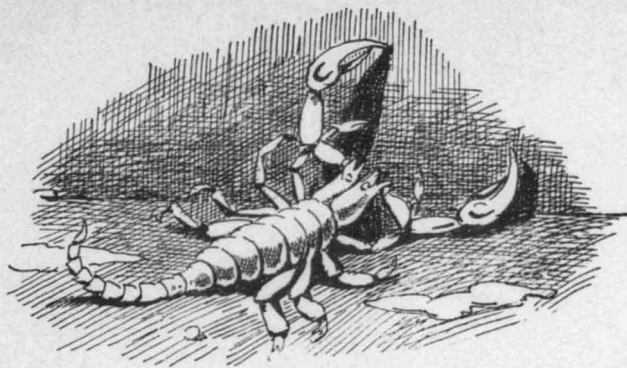
Even voor de steile helling, die naar de bedding voerde, ontdekte Frans op een vierkant plateautje een ruïne. Drie muren stonden nog tot een hoogte van ruim 2 meter, de rest was afgebrokkeld.

„Zeg, een ruïne; wie weet, een oud zerooverskasteel; laten we eens gaan kijken!”

Tot bovenaan bleek alles overwoekerd met planten en boomen; vele dunne wortels groeiden van boven naar beneden . . . alles was kil, donker en vochtig. A Sie schopte tegen een paar steenen; een groote scorpioen vluchtte eronder weg en toen ze in een ex-kamer stapten, schuifelde een rood-zwarte slang hun haastig voorbij.

Onder een afhangende, gedeeltelijk verrotte plank hingen een heele rij vleermuizen onrustig te draaien . . .

„Kom, we zullen de schatkamer van de roovers zoeken. Als er gevaar kwam, begroeven ze daar alles,” zei Frans.

Schorpioen.

„Jij naar links, A Sie, Wim rechts en ik de bijgebouwen.”

Maar links was niets; A Sie sloot zich al gauw bij Frans aan. Op zijn eentje liep Wim langs den grootsten muur. Beesten, anders niet!

O, een wild varken . . . pikzwart! Knorrend kwam het beest te voorschijn . . .

„Frans . . . ! A Sie . . . ! Frans . . . !”

„Ja, dadelijk . . . we hebben hier wat.”

„Ik ook, een . . . !”

Knor, knor . . . ug ug ugge ugge . . . !

Hij kwam! In minder dan een seconde zag Wim voor zijn oogen groote slag tanden, opengereten beenen, dokters.

Op den muur! En kalongs en vluchtende hagedisjes ten spijt, klauterde Wim zenuwachtig den muur op. Groote brokken steen rolden naar beneden.

„Wat doe je daar toch?” vroeg een stem uit de bijgebouwen.

„Gauw, in een boom!” hijgde Wim, „een groot, wild varken!”

Nu kwamen ze toch en keken, gereed voor de vlucht,

naar het snuffelende beest. A Sie begon te lachen; hij stapte naar het beest toe . . . en pakte het bij de ooren.

„Varken tam. Van een Chinees, doet niks.”

Onder hoongelach van Frans kwam Wim, een beetje zuurzoet glimlachend, naar beneden. Kon hij het weten, dat de alleenwonende Chineezen hun varkens maar zoo los lieten lopen? En wist hij, dat die beesten hier zwart waren.

„En wat hadden jullie nou?”

„O, niks, we dachten een steenen kist te hebben ontdekt, maar het bleek een oude regenbak vol spinnen. Laten we maar doorgaan.”

De kali leverde weinig bezwaar; van steen op steen springende, kwamen ze er gemakkelijk droogvoets over. Aan den overkant werd het bosch opeens veel dichter. Plotseling stond A Sie stil bij een geweldig grooten boom, die half over het pad groeide.

„Arme menschen verdienen hiermee,” zei hij. „Damar.”

Wim herinnerde zich vroeger geleerd te hebben, dat damar een soort hars is, waarvan men lak en vernis maakt. De boom had veel weg van een Hollandschen den.

Uit een holte vlogen nog enkele bijen; daaromheen was de schors verbrand. Frans wist, hoe 't kwam.

„De inlanders rooken de bijen eruit en verkoopen de was aan de batikfabriek in Pekalongan; de honig is gewoonlijk niet te gebruiken.”

Het pad liep dood.

„Zouden we maar niet terugkeeren?” stelde Wim voor.

„Het wordt al een beetje donker ook.”

Maar de anderen beweerden, dat vlakbij de weg naar kampong Baroe moest loopen. Als ze dien hadden, konden ze gemakkelijk naar huis. Jawel, als . . . ! Wanhopig worstelden ze door de dichte plantemassa's, telkens struikelend over steenen en wortels.

Op een gegeven oogenblik zat Wim totaal vast in een enorme struik, waarvan de lange stengels vol scherpe dorens was. Hij moest zijn kameraadjes te hulp roepen.

„Rotan,” zei Frans, terwijl ze hem voorzichtig loswerkten. „Je doet beter, daar maar ver vandaan te blijven. Als je het mooie vlechtwerk ervan ziet, zou je niet zeggen, dat er zulke gemeene stekels aan zitten.”

Met een ongerust gevoel ten opzichte van de naaste toekomst bekeek Wim zijn gescheurde broek . . .

't Werd nu snel donker. Een Indische schemering is een kwestie van hoogstens een kwartier, en wie bemerkt, dat het donker wordt, doet goed onmiddellijk zijn maatregelen te nemen, anders is het te laat.

„Komen we nu gauw op dien weg?”

„We hadden er al moeten wezen.”

Mooi, verdwaald dus en wel in de directe nabijheid van Muntok. Maar — wat voor terrein! De duisternis viel nu zóó snel in, dat elke stap een gevaar beteekende. En van de juiste richting had niemand meer eenig besef.

„In een boom klimmen en naar lichtjes zoeken,” stelde A Sie voor.

Gemakkelijker gezegd dan gedaan. De hooge boomen, die uitzicht gaven waren onbeklimbaar. Toen Wim het langs een afhangende liaan wilde probeeren, rolde hij, de

handen opengescheurd, met een smak op den grond. Het huilen stond hem een stuk nader dan het lachen.

Frans dacht even na. „Schreeuwen,” ried hij. „Dat varken van straks hoort hier thuis. Ik wed, dat er een Chinees in de buurt woont.

Met hun drieën begonnen ze nu te roepen . . . En ja, eindelijk zagen ze een vlamme fakkels op zich afkomen.

Aan de uitspraak van het Maleisch hoorden ze wel, dat het werkelijk een Chinees was. Bong A Sie beduidde hem rad in zijn eigen taaltje, wat er van hem verlangd werd.

„Kom maar hier,” zei hij, terwijl hij de fakkels omlaag hield. Twee, drie passen vooruit . . . ze stonden op den grooten weg!! Wie had daar nu erg in gehad?

Nadat zij hun „redder” vriendelijk bedankt hadden, gingen ze met vluggen pas naar huis.

Daar was alles al in rep en roer. De heeren Huibers en De Vries stonden met hun huisjongens reeds klaar, om met behulp van twee groote stormlantaarns ook „achter de school te gaan wandelen.”

Enfin, de zaak was terecht. Met een boel standjes en veel goeden raad voor het vervolg, werden Wim en Frans naar bed gestuurd.

Later hoorden ze nog van Frans' vader: „Die zeerooversruïne van jullie is een oude postpaarden-garage, hoogstens 50 jaar oud. In Indië is alles direct vervallen, als er niet scherp op gelet wordt.

Ik zou het ontdekken verder maar aan menschen overlaten, die wat meer verstand van bosschen hebben.”

17. OVERGEPLAATST. VENDUTIE.

Blootshoofds kwam de heer Huibers zijn kantoor uithollen; in zijn hand hield hij een papier, waarmee hij uit de verte moeder en Wim al toezwaaide. Die beiden zaten in de voorgalerij de portefeuille te bekijken.

„Moeder, Wim . . . we zijn overgeplaatst; Bandoeng!”

Vader legde met een blij gezicht het telegram voor hem op tafel neer. „De mooiste plaats van den heelen Oost, 800 m. hoog.”

Moeder legde haar boek neer en begon druk met vader te praten.

Eerst langzaam begon nu tot Wim de eigenlijke beteekenis van het nieuws door te dringen: ze zouden weggaan.

Weg, naar Bandoeng! Een ander huis, een andere school, andere vriendjes. Maar ook een mooi reisje in het vooruitzicht, een tijdje vakantie en de kans veel nieuws daar in de Preanger te zien.

Er waren immers alle soorten plantage's, vulkanen, water-vallen en wat al niet meer. Een weinig vreemd keek hij in-tusschen op, toen hem uit den loop van het gesprek tus-schen zijn ouders duidelijk werd, dat ze den eerstvolgenden Zaterdag al zouden vertrekken; het was een reis als van Amsterdam naar Lyon.

„We verkoopen alles,” hoorde hij zeggen.

„Waarom vader? Toen we van Batavia hier kwamen, hebben we toch meubels en veel andere dingen meegebracht.”

„Toen gingen we naar een kleine plaats, waar allerlei dingen niet of minder goed te krijgen zijn. In zoo'n geval hebben wij ambtenaren van het gouvernement vrij vervoer op boot en trein voor onze meubels. Maar nu gaan we naar een groote plaats en dan houdt dat op. Je weet, de vrachten zijn in Indië hoog, dus — verkoopen.”

Ja, Wim zag het in.

„Ik wil graag helpen, vader,” zei hij, „ik zal mijn boeken en mijn speelgoed netjes inpakken.”

„Je boeken, dat is braaf; die hebben op een vendutie hier geen waarde. Maar je speelgoed gaan we verkoopen.”

„En mijn trein dan . . . die is zoo mooi . . .”

Vader begon te lachen. „Stel je maar gerust,” zei hij, „je komt er heusch niet bij te kort. Speelgoed is hier in het geheel niet te krijgen en daardoor brengt het op vendutie's heel wat op. Daarvoor krijg jij een grooteren trein terug en dan blijft er nog wel wat over voor een paar mooie boeken ook.”

Nu was Wim er natuurlijk mee verzoend.

„Pas op,” ging vader voort, „nu zul je moeten helpen, vriend. Ik moet de staten voor de a.s. overdracht van het kantoor opmaken en kan weinig in huis doen. Jij wordt dus ons manesje-van-alles. Om te beginnen heb ik hier een vijftal rekeningetjes, die je moet gaan betalen; loop dan meteen even aan bij de familie De Vries en vertel ze het groote nieuws. Terug vraag je bij de pakhuizen van de tin een stuk of drie flinke kisten met houtwol . . . en dan als een haas je moeder helpen.”

Wim liep al. Frans nam het geval eenvoudig op. „Och, dat is ons al wel viermaal overkomen; ik ben er al aan ge-

wend. Vandaag ken je een paar jongens, morgen zijn ze weg en dan hoor je er nooit meer van.”

„Van ons wel,” verdedigde Wim zich, „ik zal je schrijven.”

„Dat zeggen ze allemaal . . . , waarom zou jij beter zijn dan de rest?”

Wim ging verder. Het bleek hem onderweg, dat de meeste menschen al wisten, dat ze overgeplaatst waren en ook merkte hij wel, dat velen een beetje jaloersch deden, vooral de dames. Eén zei nog: „Ja, als je bij de tin bent, zit je voor je beste jaren op Banka en komt er niet zoo gemakkelijk weer af. Je boft, jong.”

Alles liep vlot van stapel; vóór Wim thuis was, waren de kisten al per auto bezorgd en ook onderweg kon hij er zich nog eens over verwonderen, hoe behulpzaam de menschen waren.

De vendutie-houder kwam om overal nummertjes op te plakken. Toen Wim hem vroeg, waarvoor dat noodig was, antwoordde hij: „Niet alle menschen hebben tijd of gelegenheid om zelf op de vendutie te komen. Daarom houden we een dag te voren kijkavond en wie dan koopen wil, kan aan mij 't nummer opgeven van wat hij wenscht te hebben en dan koop ik het voor hem.”

Toen alles klaar was, trokken ze met hun koffers naar de familie De Vries. Met Frans samen was Wim al naar school geweest om mijnheer daar te groeten.

„Zoo, je gaat weg?” zei deze, die het nieuws natuurlijk ook al wist. „Ons hangt dat ook steeds boven het hoofd. 't Spijt me, dat je weggaat, maar je zult het daar op Bandoeng ook wel maken.”

Wim nam afscheid en ze gingen weg. Langs hun eigen huis komende, gingen ze even naar binnen. Alles stond, netjes gepoetst, op kijkers en koopers te wachten.

Opeens bleef Wim staan voor een grooten bloemenbak, om er met verbaasde oogen naar te kijken.

„Die is er nooit geweest . . . die is niet van ons,” bracht hij uit.

„Nou ja,” zei Frans, „dat gebeurt immers altijd; wie wat kwijt wil, verzoekt den houder der vendutie, of hij het bij hem op den verkoop mag inbrengen.”

Om zes uur begon de verkoop; de familie zat bij haar kennissen in de voorgalerij, maar lang was dat voor de beide jongens niet vol te houden; ze liepen weg, maar met de boodschap, de vendutie te vermijden. Evenwel, die trok als een magneet. Eigenlijk wilden ze er niet heen, maar via de bijgebouwen kwamen ze er toch. Juist werden de oude petroleum-blikken met bloemen verkocht, meest in partijtjes van drie of vier. Alles ging in het Maleisch, zoodat de nieuwelingen, die juist meubels noodig hadden, steeds door een ander moesten laten koopen. De verkoop geschiedde bij opbod met verhoogingen van minstens een kwartje.

De vele koopers, Europeanen zoowel als inlanders en Chineezers, liepen overal rond te neuzen, namen alles in de hand en maakten luide allerlei opmerkingen. Wim kreeg telkens lust om ze toe te schreeuwen: „Blijf af . . . dat is van ons!”

De afslager ging rustig door, of men naar hem luisterde of niet.

„Een „zitje”, dames en heeren . . . splinternieuw. Je zit

er zoo lekker in, dat toewan Post er zijn kantoor altijd een half uur te vroeg om sloot. Allo, wie biedt er geld voor?”

Daar niemand zoo gauw iets zei, vervolgde de verkooper brutaal: „Tien gulden! Voor den directeur van de boei, die is haast even lui als tante Pos . . . Wie meer?”

De genoemde directeur stond met zijn rug naar den spreker en wist ongetwijfeld zelfs niet, wat er verkocht werd. Toch werd hij heelemaal niet boos en antwoordde snel: „Vijftien gulden! Voor Pieters,” — zóó heette de afslager. —

En zoo gingen onder allerlei gekheid de stukken één voor één weg; soms voor veel te veel geld, als bijv. twee welmeenende concurrenten tegen elkaar opboden, zoodat voor een vaasje twaalf gulden betaald werd.

Ondertusschen liep de oude huisjongen rond met bladen vol gevulde limonade-glazen, die ter opfrissing gratis verkrijgbaar waren. Voor het laatst dronk Wim nog eens uit een eigen glas.

Opeens letten ze verbaasd op den afslager. Die hield in de hand een . . . kleine tjitjak, die op een ongelegen moment op de tafel was gevallen, waarop een algemeen geschreeuw van: „Verkoopen, verkoopen!” was gevolgd.

„Een tjitjak! wie biedt er geld voor?”

Wims adem stakte van verbazing; waren ze nu heelemaal van lotje getikt? Wat had je nu aan een tjitjak?

„Tien gulden! . . .” „Vijftien! . . .” „Dertig!” Het ding werd warempel per slot eigendom van een mijnhoofd voor 47 gulden. En toen de man zijn aankoop ontvangen

had, zette hij het beestje zoo maar tegen een muur en liet het ontsnappen!

Een tijdje later haalde de afslager iets dergelijks uit met een roosje, dat in een der bloemvaasjes prijkte. Toen Wim er tegen Frans zijn verwondering over uitte, zei deze: „Zoo doen ze hier altijd, als ze den vertrekkende goed mogen lijden.”

Nog even zagen ze, hoe het servies in stukjes en brokjes verkocht werd en toen nog eens in zijn geheel . . . Toen gingen ze heen, Wim een beetje stil.

Thuis moesten ze 't begin van een standje aanhooren, want hun aanwezigheid op 't vendutieterrein was niet verborgen gebleven. Maar Frans wist 't handig af te leiden door van de tijtjak en de roos te gaan vertellen; en Wim deed ook een duit in het zakje met de opmerking: „'t Grootste deel bracht meer op, dan het waard was.”

„Ja,” zei meneer De Vries, „het is jammer dat jullie weggaat, dat zie je nu wel.”

Den volgenden dag zouden ze vertrekken. 's Morgens reden ze in een auto van huis naar huis, om de menschen te groeten; enkelen gaven pakjes mee voor familie op Java, velen hadden boodschappen in Batavia en allen waren graag meegegaan.

Zoo rondrijdende kwamen ze telkens koelie's tegen met de bekende Bankaneesche piepkarren. Hierop werd hun vroegere inboedel bij stukjes en beetjes naar de nieuwe eigenaars getransporteerd. En voor de zooveelste maal verbaasde Wim zich weer over de behendige manier van dragen der inlanders, alles met behulp van een stok over den schouder. — pikolan. —

Pikelende inlander.

Een Hollandsche arbeider zou over 't vervoer van zes leege tonnen drie keer of vaker gedaan hebben; hier ging dat met gemak op een sukkeldrafje in één keer.

Bij het ontvangers-kantoor — 's lands kas — moest vader even naar binnen. Toen hij terugkwam, zei hij lachende: „Ziezoo, ik heb de bom binnen.”

„Een bom? We gaan toch niet vechten?”

„Een bom duiten, jongen; ten eerste 2250 gulden van de vendutie en dan precies 1500 gulden voorschot, begrijp je?”

Neen, Wim kon er niet bij, vooral niet, omdat zijn vader hem gisteravond laat nog even gezegd had, dat hun

vendutie 2500 gulden opgebracht had. En dat voorschot . . ?

„Kijk, dat zit zoo: verhuizen kost bedstroom. Om het nu den ambtenaren gemakkelijk te maken, kan ieder hunner, die overgeplaatst, of ergens voor het eerst te werk gesteld wordt, drie maanden van zijn tractement vooruitbetaald krijgen. Dat voorschot moet dan in achttien termijnen teruggestort worden. Zie je,” zei vader nog, terwijl hij zich tot moeder wendde, „dat is *dè* gelegenheid voor den Indischen ambtenaar om te sparen.”

Moeder knikte, maar Wim was nog niet tevreden.

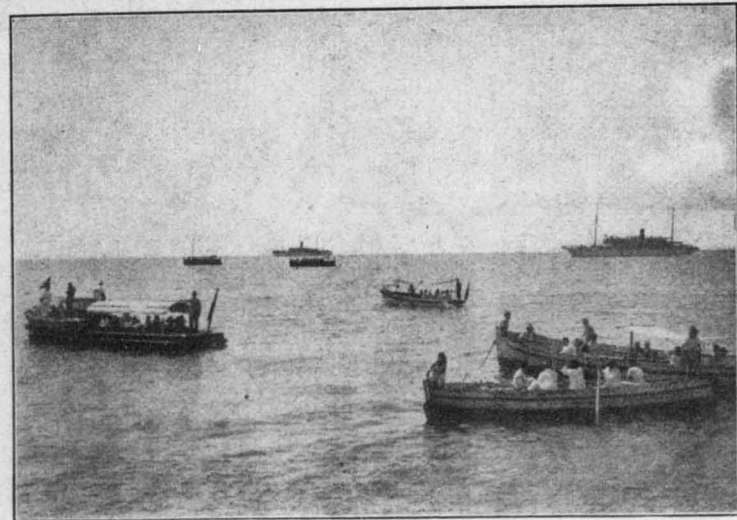
„Hebben alle menschen, die gisteren gekocht hebben, nu al betaald? En waarom hebt u niet de volle f 2500.— ontvangen?”

„Je moet nog veel leeren hier, jong,” antwoordde zijn vader. „Ten eerste dan: niemand heeft nog betaald. Het gouvernement heeft zijn vaste ambtenaren voor 't houden en administreeren van de vendutie. Dadelijk na den afloop kan de verkooper op het kantoor zijn geld krijgen, na aftrek van ongeveer 10 % aan onkosten. De kooper hoeft pas na drie maanden te betalen, behalve als hij nog debet is aan vorige vendutie's. Dan moet hij contant betalen.”

Jawel, Wim kon het volgen . . . en nu stonden ze voor het laatste huis. Ook daar namen ze vlug afscheid en als bij zooveel anderen zei ook daar de heer des huizes: „Ik zie jullie morgen nog wel.”

„Die brengen ons naar de boot,” legde vader in de auto uit.

Den volgenden morgen om negen uur waren vader, moeder en Wim op den pier; maar er waren er nog veel

De reede van Muntok. Links de motorboot; rechts op den achtergrond een gouvernementsstoomer, links de Plancius.

meer, waaronder de heele familie De Vries. Frans bleek zelfs nog een beetje extra dankbaar ten opzichte van Wim gestemd, genietend zijn vrijen morgen.

Het weer hield zich prachtig, wat velen verlokte mede in de motorboot te stappen.

Keurig op tijd gleeed de *Op ten Noort*, de nieuwste boot der K.P.M. om den welbekenden hoek van Kalean

Daar kwam op een holletje Bong A Sie nog aan. Hij was tot negen uur naar school geweest, doch kon nog net mee.

Het was een korte vaart, op water, zoo glad als een spiegel. Langs de valreep kwamen allen aan boord, waar vader in de prachtige salon zijn oude kennissen voor het laatst tracteerde. Toen de jongens hun glaasje limonade op had-

den, zwierven ze wat rond over de werkelijk keurige boot, maar, daar had je 't weer: „Passagiers voor Muntok en uitgeleide wordt beleefd maar dringend verzocht van boord te gaan!”

En ze gingen, na vele handdrukken en heilwenschen. Nog tweemaal voer het motorbootje om het groote schip,

Nog een blik op den pier, maar een regenbui schoof zich groote schip vooruit, straat Banka in.

Nog een blik op de pier, toen schoof zich een regenbui tusschen het schip en de kust.

Zij zagen niets meer van het eiland, waar ze zooveel vriendschap hadden genoten.

Naar Bandoeng, een nieuw leven tegemoet!

Voor Nederlandsch Oost-Indie:

Leerjaar I **Lezen leeren**, bew. voor de Ned. Ind.-scholen door Joh. van Hulzen, gouvernements-onderwijzer te Blitar; nieuw geïll. door Menno v. Meeteren Brouwer; deeltje 1-4 à f 0.70, 5-8 à f 0.80. Inleiding bij idem = 0.40.

Leerjaar II H. Schroo, **Het boek van Lies**, geïll. met platen in 4 kleuren, door Tjeerd Bottema; 1-8 à f 0.65

Leerjaar II tot en met VII Joh. van Hulzen, **Indisch leesboek**, bloemlezing voor de scholen in Ned. Oost-Indie; geïll. door Tjeerd Bottema en Menno van Meeteren Brouwer, deeltje 1-VIII à f 0.75 tot f 1.20.

Voor Nederland en Insulinde:

=====
=====
=====
Koning en Wouters,
Aandr. wandpl. voor Ned. O.-Indie,
gedrukt in 7-10 kleuren - 115 bij 85 cm.

I. Pasar in het binnenland van Java;	} los à . . . f 3.40
II. Inlandsche landbouwer;	
III. Aan de kade te Tandjong Priok;	} enz.
IV. Een suikerfabriek op Java;	} Vraag prosp.
V. Opening van den Volksraad;	
VI. Ochtendstemming in de bergen;	} Handleidingen
VII. Vorstenlanden - Oogstfeest;	
VIII. Wayang-koelit-voorstelling.	} pl. besteld à f 1.25

10

J. M. WANSINK

Aardrijkskundige bloemlezing

Fraai geïllustreerd met foto's, etc.

- I. Nederland I
 - II. Nederland II
 - III. Europa
 - IV. Nederlandsch Oost-Indië en Australië
 - V. Afrika en Palestina
 - VI. Azië en Amerika
- } af 0.80

G. VAN DUINEN en D. WOUTERS

Nederl.=Ind. Jaartallenboekje

29 jaartallen à f 0.30

GEILLUSTREERD DOOR R. DOZY

WOUTERS en J. HOOGWERF

Groot Vertelboek van de geschiedenis des vaderlands

geïll. met meer dan 600 platen, portretten, facts, etc. en 48 zwart-wit platen van R. DOZY — twee zware octavo deelen gebonden in blauw met goud, à f 8.75

UITGAVEN VAN P. NOORDHOFF • GRONINGEN